

CONVORBIRI LITERARE

No. 2. BUCUREȘTI, FEVRUARIE, 1913.

Anul XLVII.

DIRECTOR: S. MEHEDINȚI

CUPRINSUL

M. I. Chirițescu. — Spioana (novelă).
 Elena Farago. — Din pustiu de zări (versuri).
 Al. Tzigara-Samurcaș. — Biserica episcopală din Curtea de Argeș.
 D. Nanu. — Othello (dramă).
 Eug. Ciuchi. — Sonet.
 Dem. B. — Imn (versuri).
 E. Lovinescu. — Scrisorile lui Grigore Alexandrescu către I. Ghica.
 Elena Rădulescu-Pogoneanu. — Rebecca dela Valea-Soarelui (roman de K. Douglas Wigglin).
 Însemnări privitoare la istoria culturii noastre: Apărarea școalelor românești.

Cronica literară:

Fapte: *Etnografie:* Nomenclaturi de origine română în regiunea din jurul Sollei; *Filosofie:* O nouă ediție completă a operei filosofului Schopenhauer; *Higiene:* Statistică despre mortalitatea copiilor; *Literatură:* Decadența novelei în Franța; *Psihologie socială:* Spiritul tinerei generații franceze.

Recensii: G. Giuglea și G. Vălsan: Dela Românii din Serbia; Arh. I. Scriban: Lupta contra scrierilor imorale; Vasile Lascăr: Discursuri politice; Dr. A. V. Grădinescu Rolul Capsulelor supra-ienale în circulație și în schimburile nutritive; I. G. Bibicescu: Les revendications de la Roumanie.

Reviste: Oesterreichische Rundschau; Revue Bleue.

Concursul „Convorbirilor Literare”.

A. de Herz. — *Cronica Dramatică:* «Poezia Depărtării» plesă în 4 acte de d-l Duiliu Zamfirescu.

D. P. Mugur. — *Ancheta Școlară.* Deziderate pentru pregătirea corpului didactic primar.

Dr. D. Ionescu-Bujor. — *Cronica Economică:* Importanța și valoarea întrebunțării îngrășămintelor chimice.

Radu Roman. — *Dela Românii de peste munți:* Răvaș din Transilvania. *Bibliografie.* — *Correspondență.*

BUCUREȘTI

Inst. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-sor I. St. Rasidescu

16, STRADA PARIS (fostă Doamnei), 16.

1913.

Prețul unui exemplar, Lei 1,75.

Din publicațiunile colaboratorilor mai vechi

Literatură, Filosofie, Istorie.

ALECSANDRI V. Poezii, teatru, proză.	MAIORESCU T. Reforma Instrucțiunii publice
BOGDAN I. Vechile cronici moldovenești până la	volum, 1891.
— Ureche, Buc. 1891.	— „In contra Socialismului” trad. din
— Cronici inedite, Buc. 1895.	M. Spencer, broșură, 1893.
— Vlad Tepeș, Buc. 1896.	— Copilul Eryolf, traducere din Ibsen
— Documente brașovene, Buc. 1905.	1 vol. 1895.
— Album paleografic, Buc. 1905.	NAUM A. Traduceri, Iași, 1875.
CARAGIALE I. L. Teatru, povești, schițe.	— Versuri, Iași, 1890.
CONTA V. Încercări de Metafizică.	— Povestea vulpii, Buc. 1905.
— Teoria fatalismului.	NEGRUZZI IACOB. Opere complete, 6 vol.
CREANGĂ I. Povești și amintiri din copilărie.	ONCIUL D. Zur Rumänischen Streifzüge, Inns-
EMINESCU M. Poezii și proză.	bruck 1887.
MAIORESCU T. Discursuri parlamentare, 4 vol.	— Geschichte der Bukowina, Wien, 1899.
— Critice, ed. II, 3 vol.	— Originea Principatelor române, Bu-
— Logica, ed. V, 1 vol. 1898.	curești 1899.
— Einiges Philosophische in gemein-	— Din istoria Românilor, Buc. 1906.
fasslicher Form, Berlin 1861, 1 vol.	VOLENTI N. Poezii, Iași 1891.
— Patru povești trad. 1 volum.	ZAMFIRESCU DULIU. Nuvele 1 volum, 1888.
— Precedente Constituționale, 1 broș.	— Fără titlu, 1 volum, 1883.
— Aforismele asupra înțelepciunii în	— Alte orizonturi, 1 volum. 1895.
viață, de Schopenhauer, trad. din	— Lume Nouă și lume veche (roman).
limba germană, ediția 4. 1 vol.	— Viața la țară. roman.
1902.	

ABONAMENTUL :

Pe jumătate de an, 10 lei; pe un an, 20.

Pentru institutele de cultură, ofițeri, profesori secundari și administrazatori de plasă:

Pe jumătate de an, 6 lei; pe un an, 12.

Pentru institutori, preoți, învățători și studenți:

Pe jumătate de an, 5 lei; pe un an, 10 lei.

Pentru Austro-Ungaria, 12 coroane.

Pentru străinătate, 25 lei.

Manuscrisurile pentru *Convorbirile Literare* se trimit D-lui **S. Mehedinți** profesor universitar, strada Racoviță 12. (Telefon, 17/34). Manuscrisurile ne-publicate nu se înapoiază.

Autorii, cari doresc să li se anunțe publicațiunile sau să li se facă dări de seamă în *Convorbiri Literare*, sânt rugați să trimeată câte un exemplar pe adresa D-lui **S. Mehedinți**. Tot D-sale vor fi adresate revistele, publicațiunile periodice sau ziarele care au schimb cu *Convorbirile Literare*.

Pentru abonamente și orice chestiuni de administrație să se adreseze „Institutului de Arte Grafice Carol Göbl S-sor I. St. Rasidescu”, Str. Doamnei No. 16, București.

Pentru numere eventual neprimite, administrația nu răspunde decât celor ce reclamă până într-o lună de la apariția numărului.

CONVORBIRI LITERARE

No. 2. BUCUREȘTI, FEBRUARIE, 1913. Anul XLVII.

SPIOANA

Când Grischa, prăpurcicul balan și zmead din polcul cazacilor de Don sălașluit în Mănăstireni, eși din casa gospodarului Carciog, gazda lui, fu întâmpinat, pentru a nu știu câtea oară, de privirea iscoditoare a ștregăroaicii Ruxandra, care stă pitită în tufarișul de gard-viu de pe valul șanțului ce încingeă ograda.

— La dracu, mujica asta mă ia drept paița. Ce tot s'o fi zgâind așa la mine?... cugeta el înciudat. Și, ca să se răcorească, scrașni o spurcata de înjurătură muscalească.

Era într'un amurg. Spre toamna. Soarele lăsându-și trupul trudit în boiangeria asfințitului improșcă seninul spalacit cu nesfârșite sulite de chinovar. Mladițele lungi și țepoase ale gardului viu, în care sta tupilata Ruxandra, pareau muiate în sânge, ca și chipul ei rumen.

Grischa o apucă în sus pe șoseaua satului. Umbra lui se așterneă înaintea-i, prelung, ca un plop culcat la pământ.

Din loc în loc întâmpină pâlcuri de cazaci cu barbile de călți, în caftane sinelii, incinse cu săbii aduse, cari se stalpiau până ce el trecea. Pe mai-

danul din fața Primăriei, în sunetul balalaicii, armia muscălească infundă rădăcina ierbii cu cazaciocul. Ici colò răsărea câte o straja calare. Omul părea crescut din șea. Picioarele argamăcului păreau turnate din spiја. În fața cărciumii o gloată râdea cu hohot. Un muscal năstrujnic venise cu ușa casii în spinare s'o puie zălog pe basamac.

— Bravo Lobka. Dai la Lobka vutchi, urlă gloata. Grischa răsă și el de năzdrăvania cazacului și, abătând din șosea, intră la Polcovnic.

De s'ar fi întors din prag, ar fi dat cu ochii de Ruxandra.

De patru zile de când polcul poposea în Mănas-tireni, urmărea tăcuta privire a Ruxandrii pe Grischa. Dacă Grischa ar fi putut sta să ghicească ce se mrejuia în inima nurluii codanace! Dacă ea, s'ar fi priceput să freamăte la urechea prapurcicului ce îi văjia prin vine! Dar, nu. Asta nu sta scris nicaieri. Între ei, între un muscal și o vlahă, între un prapurcic semeț și o zmerită mujică, ce grai de înțelegere putea să ființeze? Une ori necuvântătoarele se înțeleg prin simț. Biata Ruxandra nici măcar ăst noroc nu îl avu. Și totuși, rar într'un suflet s'ar fi putut stărni un mai aprig vârtej. Cu o singură clătura din sprinceană el ar fi făcut din ea ce ar fi vrut. Dar cum lui nu îi zburdă de ea nici căf de poame pădurețe, singura mângaiere ce îi era îngăduită ei, era să îl vază. Toată vremea adulmecă pe urma lui ca o copoaică: în câmp, unde polcul făcea

neîntrecuta-i oceanie, când sotniile se pregăteau de iureş înspumând argamacii; în adăpostul ostreţelor; pretutindeni...

Câte minunate flori salbatece aşteapta şi rămân necercetate!

*
*
*

Tarziu de tot se innapoie Grischa acasă. Eră abătut. Rele veşti aflate dela Polcovnic. Turcii stălciseră obuzurile muscaleşti. Se svonea chiar că îngroşaseră Dunărea cu pleanul lor. Toată pihota fusese zvântată de mehtupcii osmanliilor. Se sfărmaseră talazurile de fiinţe de meterezele neînsufleţite. Intrase tot prisosul ţării omeneşti în deapururea prefacere a Nimicirii. Acum şi polcul lor trebuia să pornească într'acolo. Sosise porunca.

Noaptea eră limpede. Se vedeă umbra crengii pe frunză. Cazacii dormeau. Se auzeă numai întrebarea streajii:

— *Slusha-a-aj!*

Şi raspunsul:

— *Slushja.*

Când dadu să intre în odaie, d'a curmezişul vra-miţii eră culcat vistavoiul.

Se trânti pe pat îmbrăcat, cu cizmele de iuft în picioare şi stinse opaiţa.

În preajma ferestrii era un dud bătrân. Ca un hangear de lumină se răsfrângea lamura lunii d'alungul peretelui mohorit până peste chipul prapur-cicului, înzaundu-l. Sus, spre vârful hangearului, un păiajen castaniu, uitându-şi răspântiile, sta nedu-

mirit. Grischa urmărea cu ochii paiajenul. De o dată un gând îl năpădi strângându-i inima. Polcovnicul îi spusese că în sat mișunau spionii. O veche meteahună a prapurcicului, moștenită din neam, fu zgândărită. Tatăl lui fusese toată viața urmărit de zbirii opritschnichii. Bunicu-so murise în Siberia. El însuși, cu o viață zbuciumată, avusese năluciri și nu odată se trezise cu mâna pe armă. Acum după atâtea trude ale drumului, după atâtea știri triste spuse de polcovnic, în ajunul morții, poate, asta meteahună își găseă prilejul să-i turbure agerimea ochiului și a minții.

Fără de veste i se năzări, ca din văzduh, căutătura ciudată, iscoditoare, a Ruxandrii. Nici-odată până în acea clipă nu se întrebaseră ce vruseseră codănaca dela el; de ce, atât de dărz i se pusese de-a curmezișul? Trecuse pe lângă ea, cum ai trece pe lângă un câine care te privește, fără să fi întrebat dacă nu cumva în acea uitătură se furișă vre-un gând viclean. Dar, în acea clipă i se limpezise, par'că, judecata și ghici că acea căutătură iscoditoare era o privire de spioană. Îi spusese lui și un camarad, care fusese surghiunit la granița, că multe codănace se prilejuiau de frumusețea lor ca să facă contrabandă în timp de pace și spionaj în vreme de clocot. Așa în cât rămânea hotărât pentru mintea lui: *aia*, nu poate fi decât o spioană.

Ca și cum întâmplarea i-ar fi dat mână de ajutor, ochii lui mereu ațintiți spre paiajen, îl văzura fugind repede în beznă și o umbră neaștep-

tată acoperi lumina de pe perete. Apoi, auzi un foşnet, dinspre dud, ca vuetul ce îl face un lup în haţiş.

Aţâţat, Grischa se ridică într'un cot pe aşternut şi se uita pe geam.

...Două gaze de pară îl ţinteau.

Ca un trazonet, un cuget spintică trupul prapur-cicului, cutremurându-l.

— Gaze să fi fost; sau ochii spioanei?... Ce căuta, acum, noaptea târziu, acolo?

Ceva ciudat ca un chiag de sânge i se abātu în inimă.

Ca prin vis, dintr'o zmăcitură, înşfocă pistolul.

Un icnet sec.

Ceva ca o pasăre străfulgerată.

Şi, în urmă, glasul domol al strajii, care stăpânea satul:

— *Slusha-a-aj?*

Şi răspunsul molcum al celui lalt:

— *Slushja.*

M. I. CHIRÎTESCU

DIN PUSTIU DE ZĂRI. . . .

*Din pustiu de zări mocnite
Nu-mi vei mai miș, de fel,
Trist nerost, al câtor zile
Șovăit-au fără țel,*

*Pe cărările brăzdate
De muștrări și cumpeni reci,
Ce'mi hotărniciau îndemnul
Inverzitelor poteci. . . .*

*Din senin de zări, scăldate'n
Razele-i de veșnic har,
Rostul zilelor de-acuma
Lumina-va, iar și iar,*

*Al nădejzii drum statornic,—
Iar în verzele-i vestmânt,
Presăra-vor flori albastre,
Și cânta-vor cântec sfânt—*

*Ingerii ce-or sta de pază
Unui dor înmugurit
Din căldura și din râsul
Unui dulce gângurit.*

ELENA FARAGO.

BISERICA EPISCOPALĂ

DIN

CURTEA DE ARGEȘ

CU PRILEJUL UNEI PUBLICAȚII STREINE

„Ne sutor supra crepidam”.

Biserica lui Neagoe Voevod din Curtea de Argeș este una din minunile artistice cu care ne putem fâli, cu drept cuvânt. Ea este unică în felul ei nu numai în țara noastră, dar nu are pereche nici peste hotare.

Insemnătatea ei depășește cadrul restrâns al istoriei artei românești. Un loc de cinste i se va rezervă, cu siguranță, în conspectul general al evoluției artei universale, atunci când ea va fi destul de cunoscută și în streinătate. De aceea, cu mulțumire trebuie să salutăm orice încercare de a se face cât mai cunoscută frumoasa noastră biserică. Cu condiție, însă, ca publicațiile ce apar să aducă o notă nouă, în afară de cele spuse de mult, sau să fie cel puțin exacte; iar reproducerile ce se dau să fie cinstite. Altfel ne aduc mai mult ponos decât folos, discreditând pe nedrept monumentele noastre.

Cu mare părere de rău suntem nevoiți să constatăm că tocmai în categoria acestor publicații, mai mult dăunătoare, cade și ultima lucrare a d-lui Iaffé (1). Editată într'un format și cu un lux extraordinar, această publicație se impune celor mulți, cari se lasă ademeniți de bogata înfățișare a volumului și de profusiunea reproducerilor. Sub haina aceasta pompoasă, ascunzându-se însă un text care contrastează tocmai prin sărăcia lui, și niște deseneuri a căror veracitate e în proporție inversă cu locul enorm ce ocupă, am crezut de a mea

(1) *Die Bischöfliche Klosterkirche zu Curtea de Argeș in Rumänien*, mit Unterstützung der Landesbehörden und nach eigenen Studien herausgegeben von *Frans Iaffé*, Kgl. Baurat. 1 folio mare 134+52 pp., cu numeroase planșe, deseneuri și reproduceri fotografice. Weis & Comp. Berlin 1911. Prețul 150 Mk.

datorie să restabilesc adevărul. Cu atât mai mult, cu cât ar fi prea înjositor pentru noi, ca să lăsăm să se acrediteze părerea, că e de ajuns ca o publicație să fie într'altă limbă și într'un format mai neobișnuit pentru ca, fără alt criteriu, să o admitem drept bună. Iar lucrarea de față este cea mai îndrăzneată încercare de acest fel, din câte s'au manifestat până aci. Se impune dar ca să protestăm energic în potriva unor asemenea publicații, care, întocmai ca și anumite mărfuri, cred că se pot încă introduce în depărtata noastră țară, chiar dacă calitățile reale sunt înlocuite prin aparențe falacioase.

Supusă unui examen obiectiv și conștiincios, lucrarea d-lui Iaffé se dovedește a fi o compilare fără nici un interes din punct de vedere al textului, și o falsificare a reproducerilor grafice, după cum se va dovedi prin alăturările ce urmează.

Dintr'o simplă răsfoire a cărții, reiese clar intențiunea de a uimi prin volumul cât mai umflat al lucrării. Această idee singură a preocupat pe autor. Altfel nu se explică luxul absolut inutil de a redă textul în limba germană și franceză, în coloane paralele separate prin largi spații goale. Traducerea franceză este, ca și textul german de altfel, din cele mai stângace și greoaie, mergând chiar până la neînțelegere. Termenii speciali sunt în deosebi rău și confuz redați. Astfel în loc de clasicul «nartex» apare echivocul «Vorhalle», încă și mai rău redat în traducere prin «parvis». Acest din urmă numai corespunde deloc cu realitatea, fiind «la place devant la grande porte d'une église ou d'une cathédrale» după definițiile curente. Deasemeni nenorocită e traducerea: «Kleinkunst = l'art en petit» (p. 103) ș. a. m. Surprize ca «la colonne de Trajane est fait de marbre» (p. 11) se regăsesc prea des, pentru a fi considerate ca simple scăpări.

Înainte însă de a intra în amănunte, să arătăm cât de neîndreptățite sunt pretențiile autorului de a ne da o lucrare «după studii proprii», când în realitate nu este decât o compilare rea a lucrărilor anterioare. Căci în zadar se laudă autorul în introducere (p. 3) că în urma «întreitei sale șederi în țară în 1906, 1907 și 1911 i se părù ca o datorie naturală(?) să facă cunoscut acest giuvaer al arhitecturii», când bine cunoscut ne este că petrecerea sa la noi a constat în simple excursii de orientare numai. Printr'o așa de repede vizitare a monumentelor noastre, autorul, cu totul nepregătit în această direcție, nu a putut nici să observe bine, deci încă și mai puțin să pătrundă spiritul arhitecturii noastre. Iar pentru a da după desenuri proprii reproducerile cu cari se făleşte

lucrarea, i-ar fi trebuit o muncă neîntreruptă de mai multe luni la fața locului și niște schele, pe cari nu le-a avut. Pe nedrept deci se pretinde autorul deservirilor pe cari, după cum vom vedea, și le-a însușit dela alții, falsificându-le pentru că nu le-a înțeles.

Partea textului este la fel împrumutată și cărpită din fragmente din lucrările anterioare, fără nici un control sau o contopire a materialului adunat. Lipsa de cohesiune a expunerii ne lasă să ghicim fiecare dată când apare transcrierea unei fișe nouă, de cele mai multe ori fără legătură cu cea precedentă. Pentru a lungi expunerea, se adaogă la subiectul lucrării capitole care nu au legătură directă cu el.

Bibliografia înșirată la sfârșitul volumului este tot atât de umflată și inexactă ca și restul: unele titluri traduse, altele date în limba originalului, fără nici o normă fixă. Cele mai multe lucrări citate în bibliografie nici nu au fost utilizate. În schimb însă autorul se crede îndreptățit, odată că a amintit anume lucrări în bibliografie, să extragă părți întregi din ele fără altă indicație. Astfel lucrarea lui Reissenberger din 1860 este aproape în întregime transcrisă (1); Rumstorfer e de asemenea larg pus la contribuție fără vre-o mențiune specială.

În genere autorul traduce, fără discernământ, ori ce găsește referitor la arta noastră, preocuparea lui fiind de a îngroșa cât mai mult volumul. Caracteristic e astfel faptul că, deși fără nici-o legătură directă cu biserica dela Argeș, vedem că se dă un loc larg de tot bisericii din Filipeștii de Pădure. Despre aceasta existând un mic studiu, făcut în împrejurări cu totul particulare, după care d-l Iaffé și a procurat traducerea, d-sa a și introdus-o în lucrarea sa, deși, adaug, nu există nici-o motivare: ea servă aci drept simplă umplutură. Aiurea găsește o listă a celor peste 40 de biserici atribuite lui Ștefan Voevod; deasemenea, deși fără altă legătură, o introduce și pe aceasta, umflând astfel textul cu încă o pagină.

Dar nici capitolele referitoare la subiectul cărții nu sunt mai ferite de digresiuni, uimitoare prin naivitatea lor.

În introducere nu se mulțumește a exprima recunoștință autorităților și persoanelor cari l-au ajutat—și fără de al căror binevoitor și îngăduitor sprijin lucrarea n'ar fi fost posibilă—dar

(1) Aceiaș soartă a mai avut-o lucrarea aceasta și în 1886. Cu prilejul târnosirii bisericii din nou restaurate, s'a publicat de Gr. Tocilescu o traducere nemărturisită a broșurei lui R. adăogând-se unele notițe noi date de arhitectul restaurator precum și darea de seama a serbărilor dela sfințire. Pe ambele le-a utilizat d-l I.

înșiră, cu un lux neobișnuit, până și pe legătorul, pe litograful și pe toți fotografi, cari au contribuit la scoaterea acestui op monumental în felul său.

Din toată această introducere (p. 1 — 6), singurul pasaj într'adevăr original al autorului este cel referitor la aspectul bisericii. În dorința sa de a spune tot binele, de care este capabil, despre acest monument, D-l Iaffé laudă «l'aspect élancé du monument» sau și mai clar în textul german: «die jungfräulich schlanke u. phantastische Erscheinung des Bauwerks» (p. 3). Și tocmai această calitate lipsește, din păcate, monumentului nostru.

Fără a intra în expunerea motivelor care ar explica această lipsă de proporție, prin care păcătuște biserica, e suficient să adaog că ea este vizibilă pentru orice ochiu întrucâtva

Fig. 1.—Reisenberger, p. 194.

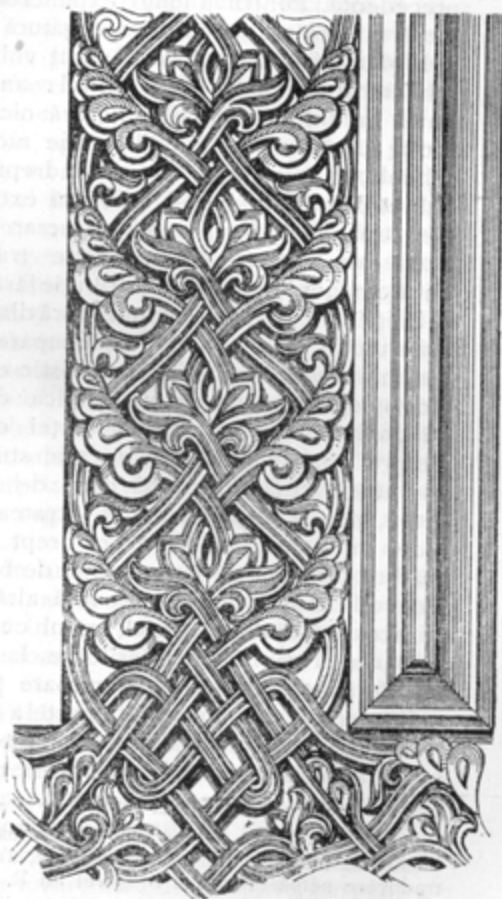

Fig. 2.—Iaffé, pl. 9.

deprins a judecă aspectul unui monument. Cea mai bună dovadă că, pe lângă atâtea alte calități, tocmai sveltețea lipsește bisericii, este însăși mărturisirea arhitectului restaurator al acestui giuvaer al artei noastre. În notița dată de d-l Lecomte du Noüy în «Guide-Ioanne», d-sa singur recunoaște că edificiul este «un peu court et trapu». Oricine se poate convinge de altfel, într-o perspectivă a bisericii, că turlile apasă greu asupra clădirei mult prea redusă și nu fericit proporționată, față de desvoltarea și splendoarea turelor mai ales. Comparația bisericii deci cu «l'apparition d'une jeune fille idéale, semblable à une fiancée céleste» (p. 84) este cu totul

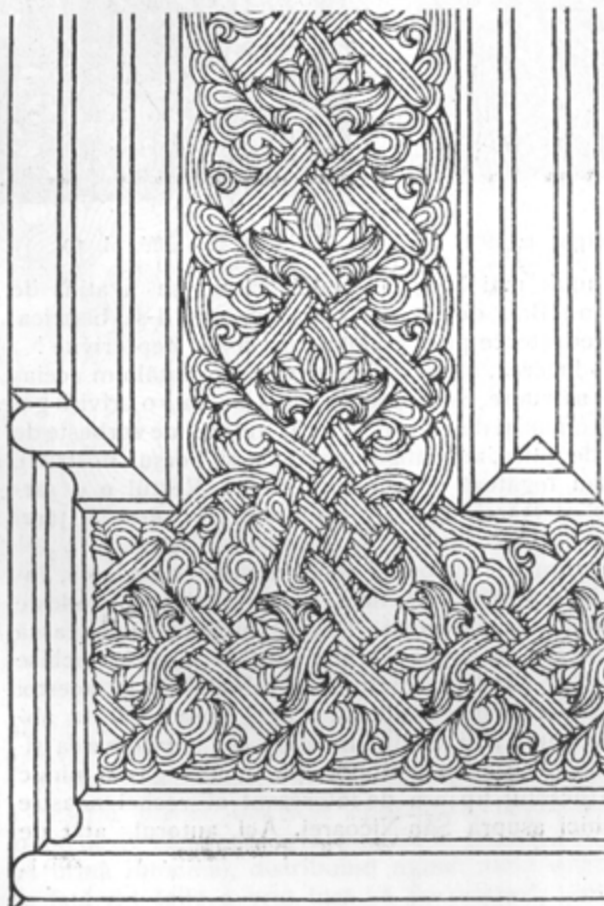

Fig. 3.
Reproducere
intocmai a
sculpturei
dela-biserică.
Toate desc-
nurile după
original, aci
reproduse,
sânt făcute
de către ar-
chitectul res-
taurator-dl.
A. Lecomte
du Noüy.

deplasată și de un gust foarte dubios. Autorul însă ține la descoperirea sa, căci la pag. 58 revine asupra acestui «aspect gracieux, élancé, virginal»!

Fig. 4.—Reissenberger, p. 199.

Fig. 5.—Iaffé, pl. 10.

Ar fi făcut mult mai bine D-l Iaffé, să nu se fi atins de această «Belle au Bois dormant», cum numește d-sa biserica, decât să ne-o redeștepte prin asemănări așa de nepotrivite!

Lăsând introducerea, în capitolele următoare întâlnim aceeași incoerență și naivitate. Sub cuvântul de a ne da «o privire generală asupra României de azi» (p. 7—25), autorul ne vorbește de toate și chiar de țuica, mămăliga, pastrama și borșul nostru¹⁾, care nu prea au legătură cu subiectul cărții. Restul e o sarbădă rezumare a stărei agricole, miniere etc., etc. a țării noastre, lipsită de orice interes și plină de repetiții.

Cu capitolul următor «istoricul construcțiunii biserice», intrăm, în fine, în materie. Dar dela început ni se dovedește lipsa de cunoștințe a autorului. Despre biserica Domnească din Curtea de Argeș ne spune că are «abside laterale închise în linii drepte», pe când caracteristica vechiului tip al acestei biserici este tocmai forma basilicală și deci lipsa totală a absidelor, ce apar mult mai târziu. În afară de menționarea tinericelei ce acoperă biserica și clopotnița, nu mai găsim nimic alt nici asupra acestui tip așa de interesant al vechii noastre arhitecturi și nici asupra Săn-Nicoarei. Aci, autorul, atât de

(1) p. 10, 12, 16.

limbut aiurea, ar fi avut cea mai nemerită ocazie să ne arate cunoștințele sale arhitectonice. D-sa se mulțumeste a redă un rezumat din Reissenberger pe care însă, întrucât privește

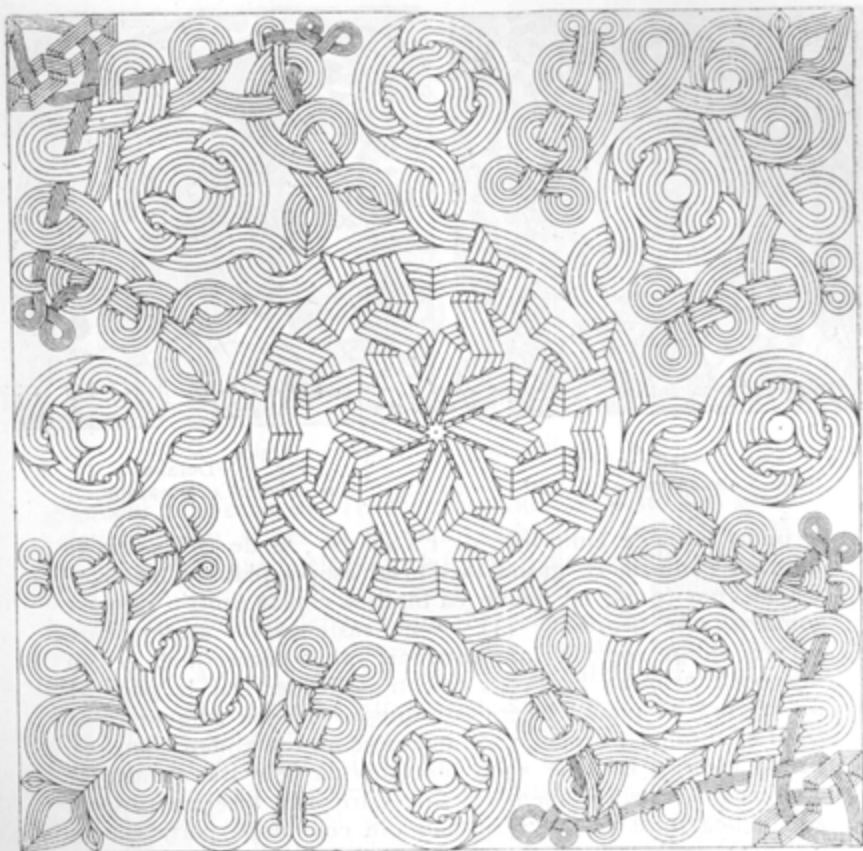

Fig. 6. — Desenul sculpturei originale.

planul bisericii Domnești, nici nu l'a înțeles, comițând enormă greșală relevantă mai sus. Aceasta e singura notă originală.

Aceiaș incompetență ne desvăluie autorul când se încumetă a descrie planul bisericii episcopale, depărtându-se pentru moment de Reissenberger, pe care în genere are bunul simț de a-l urmări întocmai, distribuind numai altfel materia. În cazul de față d-l Iaffé a vrut însă să fie original, profitând de co-

municările verbale și scrise ce a adunat dela persoanele mai competente decât d-sa din țara noastră, care au răspuns la insinuantele sale întrebări. Din nefericire însă pentru d-sa, nu

Fig. 7.—Iaffé, pl. 10
după Reissenberger p. 199.

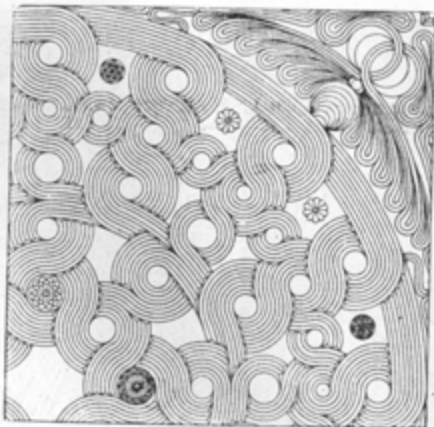

Fig. 8.—Detaliu
din desenul originalului.

a putut înțelege lămuririle ce i s'au dat; și de aci se naște enorma confuzie ce găsim la dânsul asupra planului bisericii. La început (p. 4) ne spune că biserica constă dintr'o «*grosse quadratische Vorhalle*» (1) (= un vaste parvis carré) care servea drept loc de înmormântare al domnitorilor, și din «*biserica propriu zisă*» cu cele trei abside. Dar la pag. 51 ne asigură că planul bisericii reunește într'una singură două biserici absolut distincte, care alcătuiesc un tot (einem Ganzen). Prima biserică este de «gen bizantin» cu cele trei abside, iar a doua e «capela comemorativă». Care este biserica propriu zisă, adică totul unitar rezultând din cele două părți așa de distincte, nu reiese. Această primă nedumerire este încă accentuată prin explicațiile ce urmează; sensul acestora neputându-l înțelege, transcriu pasagiul întocmai, ca ilustrare a confuziei ce stăpânește pe autor. Imediat după lămurirea de sus, autorul adaugă: «on a bien essayé de comprendre sous une

(1) După cum am arătat termenul Vorhalle = parvis este absolut fals. În cel mai bun caz se poate întrebuința în loc de exonartex, arătând slonul, atrium sau tinda deschisă a bisericilor noastre. Aceasta lipsind însă la Arges, după cum însuși autorul constată (p. 51 și 55), nu prin confuzie, ci prin neștiință se explică eroarea autorului.

même signification l'église proprement dite, c-à-dire l'intersection avec les trois absides, comme chapelle commémorative, mais c'est là une prétention à peine admissible en raison de la

Fig. 9.—Iaffé, pl. 10, după fot. S.

grandeur de l'espace». Traducerea fiind, ca peste tot, foarte relativă, redau și textul german, care nu e mai clar însă: «man hat wohl auch gelegentlich (unde?) die eigentliche Kirche, d. h. die Vierung mit den drei Apsiden, als Gedächtnisskapelle für den vorderen Raum bezeichnen wollen, jedoch, ist dies der *absoluten* (?) Grösse des Raumes wegen kaum angängig». Ar reeși deci, că din cauza «absolutei mărimi a spațiului(?)» cele două părți nu pot constitui biserica propriu zisă! Totuși, imediat ni se afirmă că asemenea «traseuri» (!) se întâlnesc la Cozia, Horez și Trei Erarhi». Comparația este absolut falsă și deplasată. Biserica din Argeș nu are nici o legătură cu Cozia și Trei Erarhi, de care diferă în totul; iar intercalarea Horezului între celelalte două biserici, cărora e cu mult ulterior, e nepermisă. Ne putând nici pricepe și încă mai puțin explica nepotrivirea între cele două părți constitutive ale bisericeii din Argeș, d-l I. se încurcă cu forma bisericilor cu o navă longitudinală tăiată de una transversală (în cazul de față ar fi absidele); interpretare care deasemenea nu e nici decum aplicabilă la Argeș.

Nepotrivirea în plan, aci semnalată, li corespund cele două turle egal impunătoare. Pentru toți cercetătorii, începând cu Reis-

senberger (1), impresia generală a bisericii este turburată prin ușa enormă, ce desparte biserica, împiedicând libera contemplare a bolților; după d-l Iaffé însă tocmai aceasta «donne

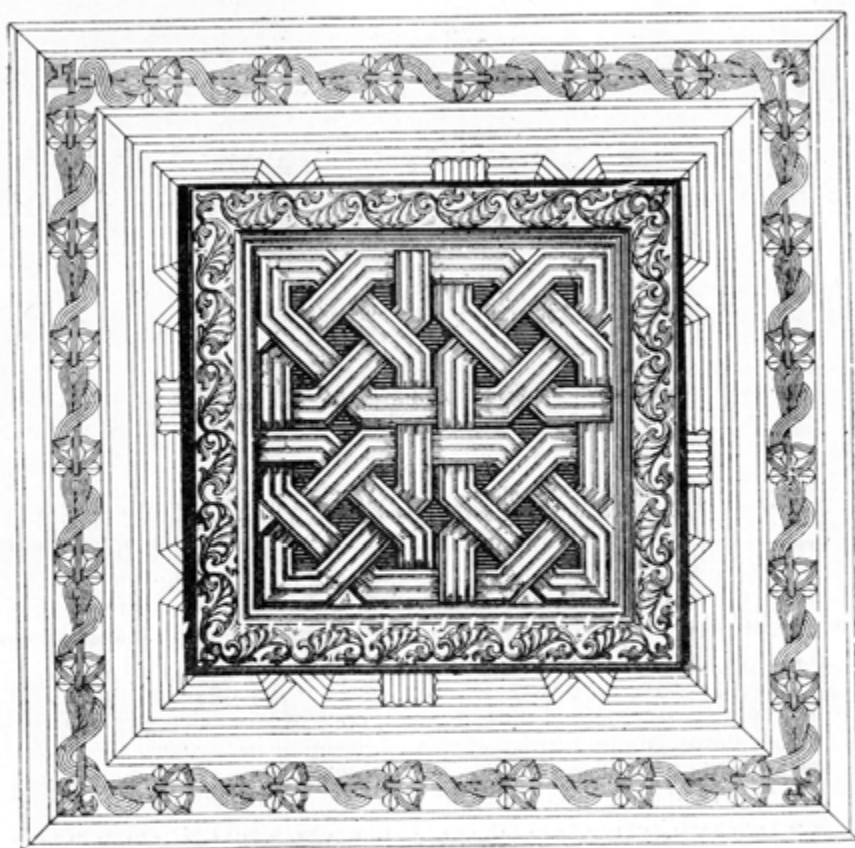

Fig. 10.—Interiorul după Iaffé, pl. 10-a. Chenarul exterior după desenul originalului.

à l'ensemble une impression d'harmonie parfaite». Cu această banalitate, având intenția de a născoci merite și acolo unde nu există, termină autorul capitolul asupra planului bisericii.

(1) Der Eintretende wird durch die Einwirkung zweier Centraltheile (Hauptkuppeln) wicht menig beirrt u. es entsteht gleichsam ein Zwiespalt in seinem Gemüthe... p. 181.

Fig. 11. — Iaffé, pl. 10 b.

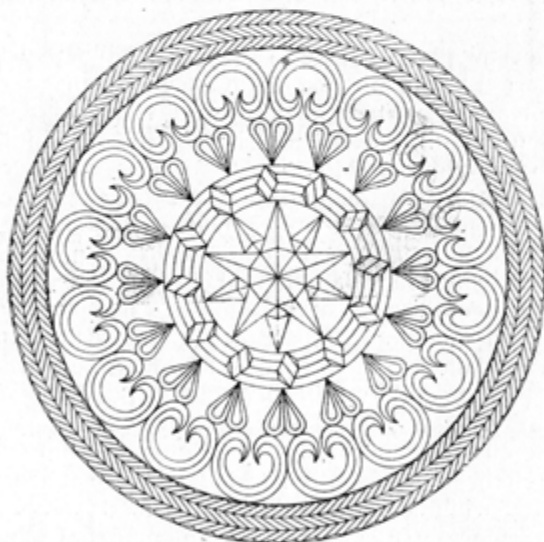

Fig. 12. — Desenul originalului.

După ce a găsit mijloc să-l mai lungească prin intercalarea unor întregi pasagii împrumutate de aiurea asupra artei mu-

sulmane, care, în privința dispoziției biserice dela Argeș, nu au nici un amestec însă.

Am insistat mai mult asupra acestui punct, pentru că chestiunea planului bisericeii e desigur cea mai importantă. De al-

Fig. 13.—Iaffé, pl. 9.

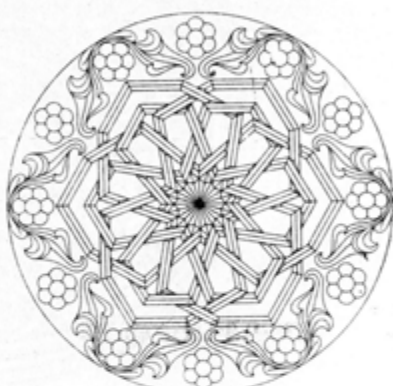

Fig. 14.—Desenul originalului.

cătuirea acestui plan se leagă o sumă de probleme nerezolvite încă, pe cari d-l Iaffé nu le-a putut nici percepe, deci și mai puțin rezolva. Critica de față a devenit fatal prea lungă, pentru a ne permite să intercalăm aci și alte păreri și ipoteze asupra planului neatinse de d-l I.

După exemplul dat, e inutil a intra în analiza celorlalte capitole, care toate se întrec prin superficialitatea lor. Peste tot o sarbădă înșirare a celor cunoscute de mult, fără nici o critică și nici un adaos nou. Altfel, în privința autorului bisericeii și a legendei sale, se mulțumește a ne spune că origina spaniolă a lui Manole i se pare cea mai verosimilă, fără însă a adăoga nici un argument (p. 34). Iar în înșirarea variantelor legendei, menționând și pe cea aromână publicată de Seminarul d-lui Weigand, de o dată, în plin text, începe să înșire pe îndelete cu nume proprii pe «escelența sa Ministrul nostru care împreună cu profesorul Hașdeu și cu fostul secretar general al Ministrului au sprijinit înființarea acestui seminar». Fără să-și dea seamă întru cât asemenea amănunte, absolut inutile, produc impresie penibilă într-o lucrare ce ar trebui să aibă un caracter strict științific. Toate aceste digresiuni și nemotivat repetate nume proprii, de excelențe și alte persoane par-

ticulare (1), accentuează intențiunile și preocupările mai mult mercantile decât artistice ale improvizatului autor.

Căci aceasta este impresia definitivă: d-l Iaffé e copleșit de subiectul ales pe care nu l-a înțeles și pentru a cărui tratare serioasă este cu totul nepregătit. A crezut că e de ajuns, după cum se laudă, să-și procure traducerea puținului ce s'a scris în românește în această privință, pentru ca, cu ajutorul acestor fișe și cu extrase largi din alte lucrări, să poată înșgheba o lucrare. Văzurăm ce a reușit într'adevăr să ne dea, cu toate că la o primă revizie i s'au îndreptat și suprimat erorile grosolane ce mișunau.

* * *

În afară de text, lucrarea d-lui Iaffé cuprinde și o parte ilustrată de o surprinzătoare bogăție. Încât toți aceia, cari vor fi îndurată deziluzia textului, se așteaptă la o compensație prin amploarea documentelor grafice. Planșe colorate, desene, planuri de ansamblu și de detalii, schițe și o profuziune de fotografii, din care multe chiar în afară de subiect, ne fac să credem că asupra acestei părți documentare a ținut să insiste mai mult autorul. Și cu drept cuvânt: un album complet al unui monument dă cea mai bună imagine a lui, înlocuind adesea cu folos orice altă descriere. Cu condițiune să ne dea o reproducere absolut fidelă a originalului. Căci altfel, oricât ar fi de frumoase, ele pierd orice valoare documentară, falsificând caracterul monumentului.

Și tocmai de această vină s'a făcut culpabil D-l Iaffé: desenele sale sunt false. Nu prin descrieri, ci prin alăturarea documentelor chiar voi face proba evidentă a afirmațiunii mele.

Dar înainte de a purcede la compararea desenurilor, țin să arăt că în zadar autorul se laudă a ne da o lucrare după studii proprii și după releveurile «(zeichnerische Aufnahmen)» ce ar fi făcut singur în decursul «întreitei» sale petreceri în țară. Și deși nicăeri nu menționează împrumutarea vreunui desen sau plan, totuși aceste documente sunt luate după alții și prefăcute numai de D-sa. Procedeele ce a întrebuințat sunt foarte simple, iar sorgințile sale se reduc la două numai. Pe acestea însă le-a utilizat—ca să nu zicem altfel—pe deplin.

(1) Menționând în treacăt M-re Dealului—deși ar fi fost interesant să se oprească mai mult asupra acestui caz—vedem că o citează «Kloster Deal resp. Drăghiceanu» sau în fr. «le Monastère de Deal et de Drăghiceanu» (p. 41). Rostul acestei imperecheri nu-l pricepem, ca și atele multe.

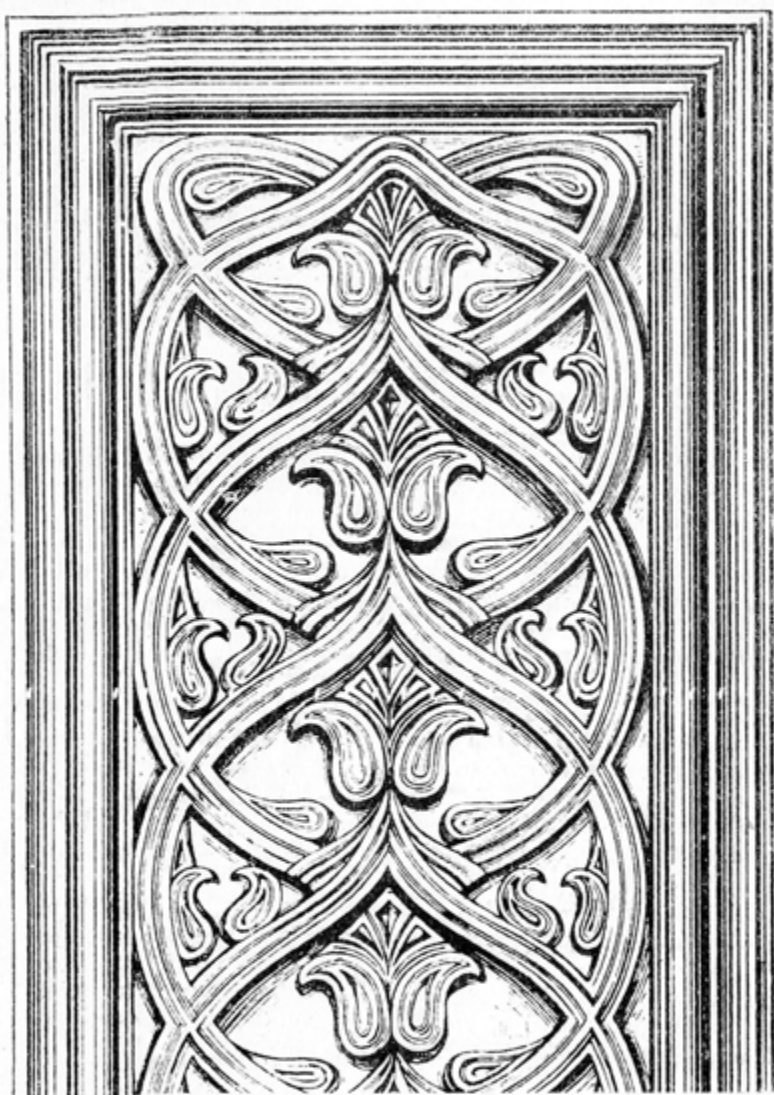

Fig. 15.—Iaffé, pl. 9-a.

Intâi și-a însușit, mărimdu-le numai pe cale mecanică, toate deseneurile și chiar planurile lui Reissenberger, fără a indică, după cum e datoria și uzul, origina lor. A căutat din potrivă prin suprimări sau, în două trei cazuri, numai, prin adăogiri

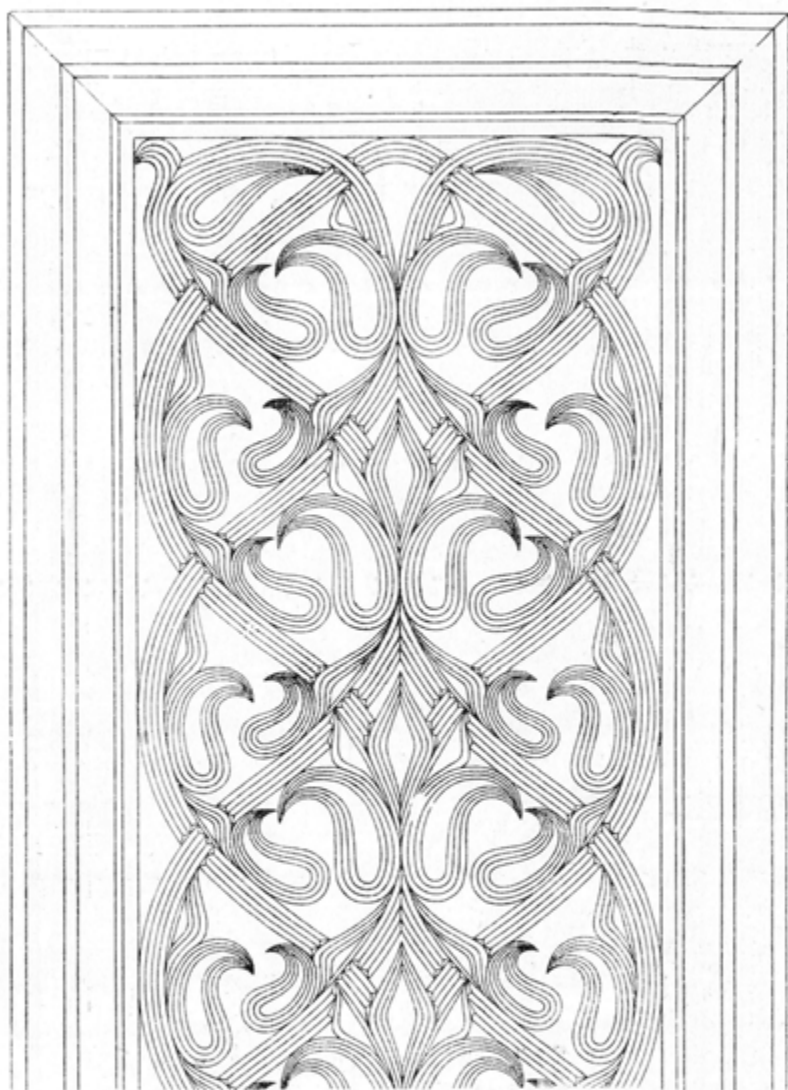

Fig.15.—Desenul originalului

să ne dea iluzia că desenurile sale nu ar fi simpla reproducere după originale indicate.

Studiul lui Reissenberger nu cuprinde însă decât un număr restrâns de reproduceri : câteva tipuri numai din fiecare specie

Fig. 17.—Iaffé, pl. 9-a.

de ornamente, pe când autorul nostru ne dă serii foarte bogate. O altă publicație cu desene, după biserica noastră, ne-

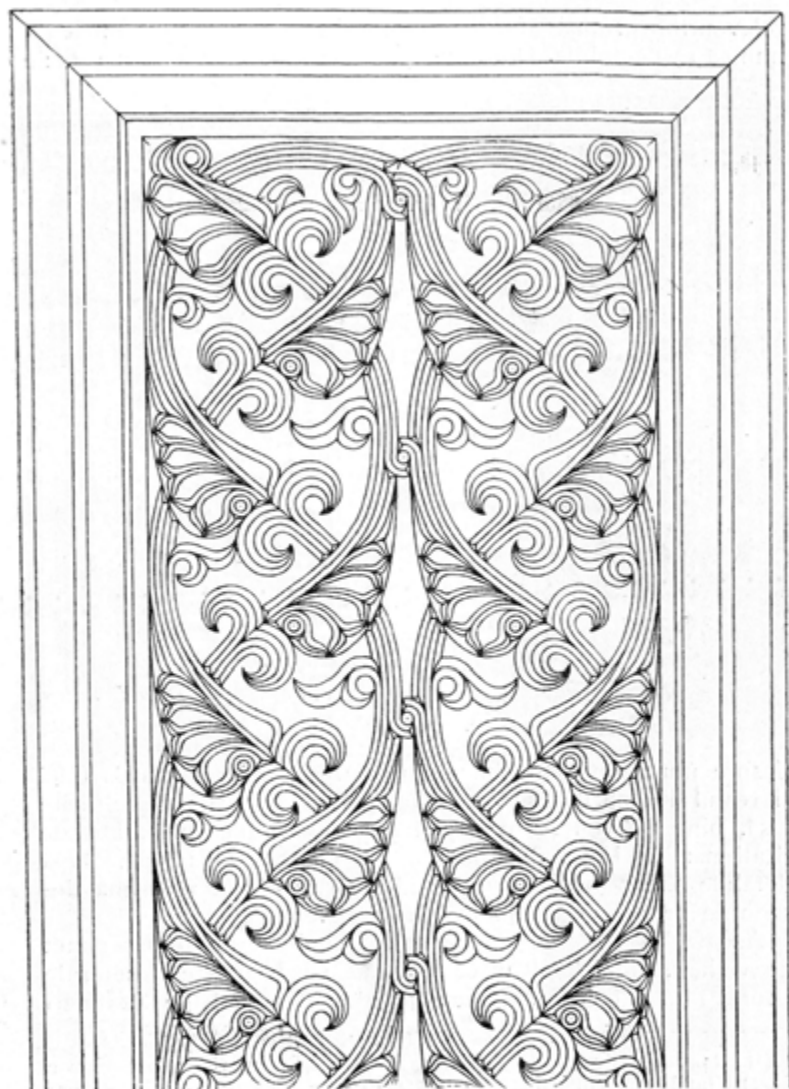

Fig. 18. — Desenul originalului.

existând, s'ar putea presupune că, în afară de cele astfel împrumutate, toate celelalte numeroase reproduceri sunt după

releveurile proprii ale autorului. Ceeace ar fi însemnat o muncă respectabilă. Din nefericire însă, nici această nouă iluzie

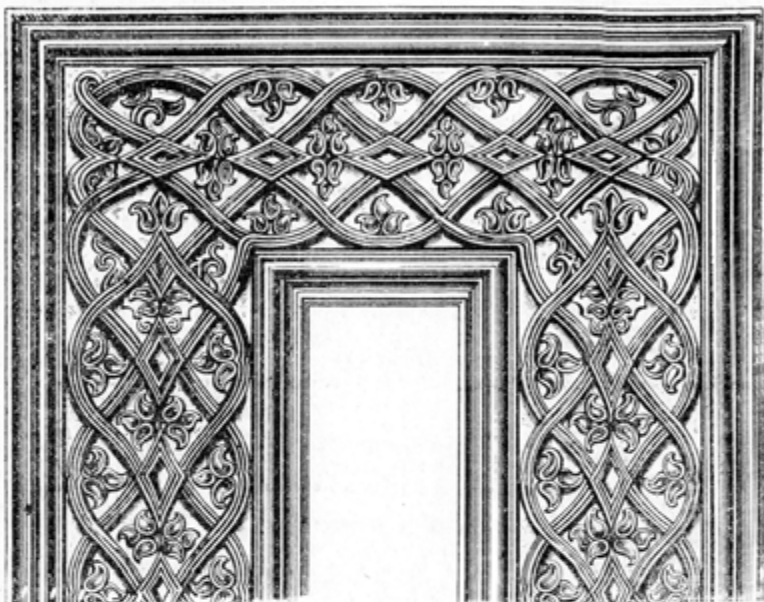

Fig. 19. — Iaffé, pl. 9 b.

despre munca personală a autorului nu o putem păstra. Căci și restul desenurilor sunt rezultatul unor trucuri nemărturisite însă, bine înțelese. Autorul a mărit fotografiile executate de Szathmari în 1866, deci înainte de restaurarea bisericii. După detaliile astfel mărite, arhitectul nostru a făcut pe urmă desenurile ce reproduce în cartea sa (1).

Asemenea procedee sunt condamnabile din două puncte de vedere. Întâi pentru că autorul își însușește desenurile altora, fără a face mențiune specială. Albumul lui Szatmari

(1) Reproducerea mărită după fotografiile lui Szatmari au fost expuse de D-l Iaffé și în conferințele—cu muzică!!—ce a făcut în Berlin asupra bisericii. Desenurile după aceste fotografii au fost trimise personalităților din țară, înplorându-li-se ajutor pentru o lucrare așa de mare concepută. Nimeni nu putea bănuia reaua credință a autorului, care se împăuna cu munca altora. În loc de a le utiliza așa de rău, ar fi fost mult mai util dacă le-ar fi reprodus, aducând astfel și o contribuție serioasă la capitolul restaurării bisericii, despre care nu spune nimic nou.

este citat numai în lista bibliografică, fără indicație că e un album cuprinzând 14 fotografii de format 30×40 cm. La

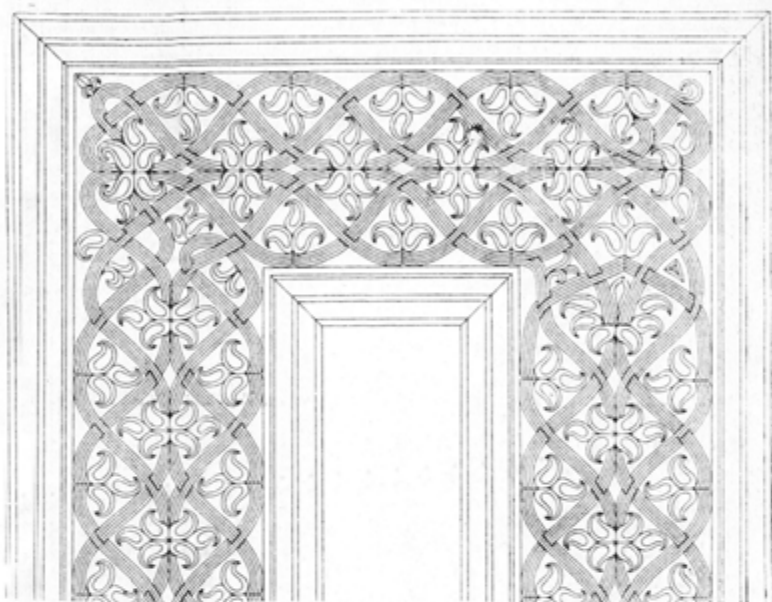

Fig. 20.—Desenul originalului.

această acuzație de ordin moral se adaugă alta de natură științifică: reproducerile nu mai corespund realității de azi. Ele sunt deci falsificate, și aceasta este vina cea mai grea ce apasă pe D-l Iaffé, fără ca ea să atingă de loc pe predecesorii săi, de care s'a servit atât de larg. Căci atât Reissenberger, la 1860, cât și Szathmari, la 1866, au redat, bine înțeles, starea bisericii din acele timpuri și prin procedeele de cari dispuneau atunci. În urma restaurării, însă, s'au întregit toate lipsurile și s'au reparat deteriorările, preînoidu-se unele, așa încât azi monumentul are o înfățișare altfel desăvârșită decât acum o jumătate de veac. D-l Iaffé însă ne dă azi reproducerile de acum cincizeci de ani, pe cari le-a escamotat în așa fel, ca să ne facă să credem că sunt lucrarea sa proprie. Planșele așa de presumțioase ale D-lui I. mai păcătuiesc și prin lipsa unor indicații precise a desenurilor, prezintate de a valma sub titluri vagi. Nicăieri nu ni se indică locul sau mărimea rozetelor reproduse, amestecându-se cele mici și profilate cu cele mai mari aplicate direct pe zid.

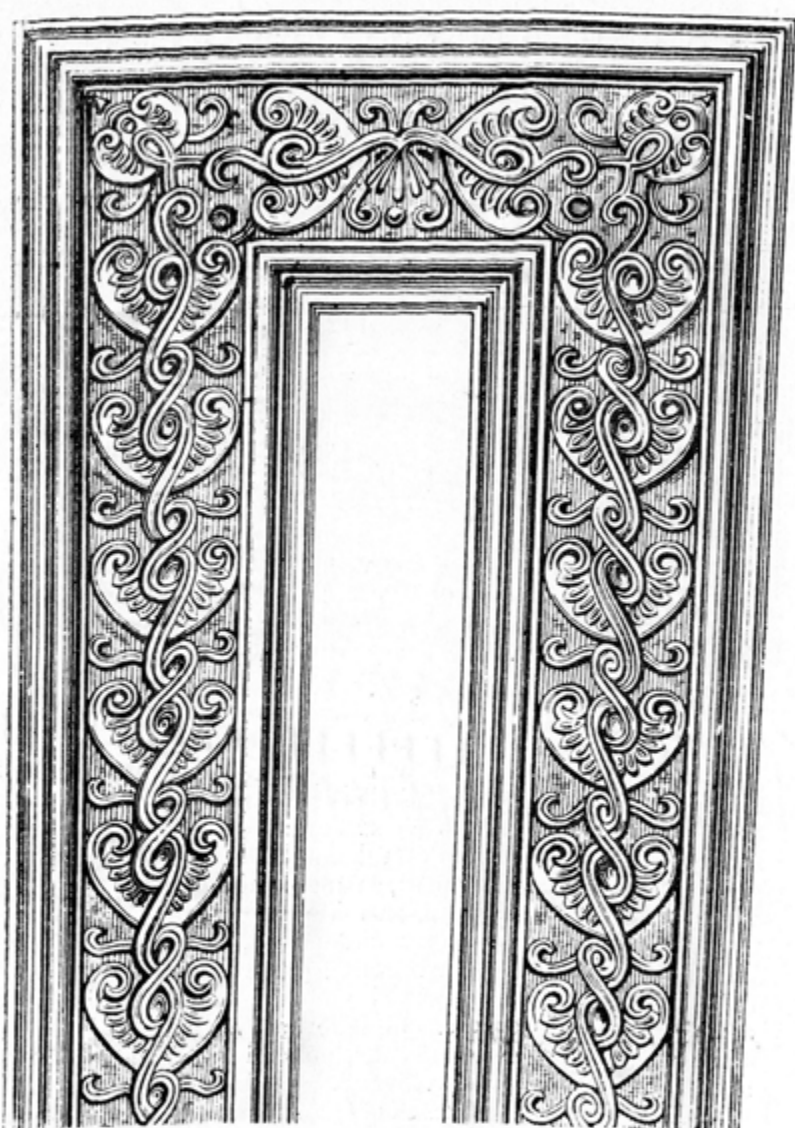

Fig. 21. — Iaffé, pl. 9-a,

Comparațiile grafice ce urmează vorbesc singure. Fig. 1 este reproducerea întocmai, chiar în aceeași mărime, a ilustrației

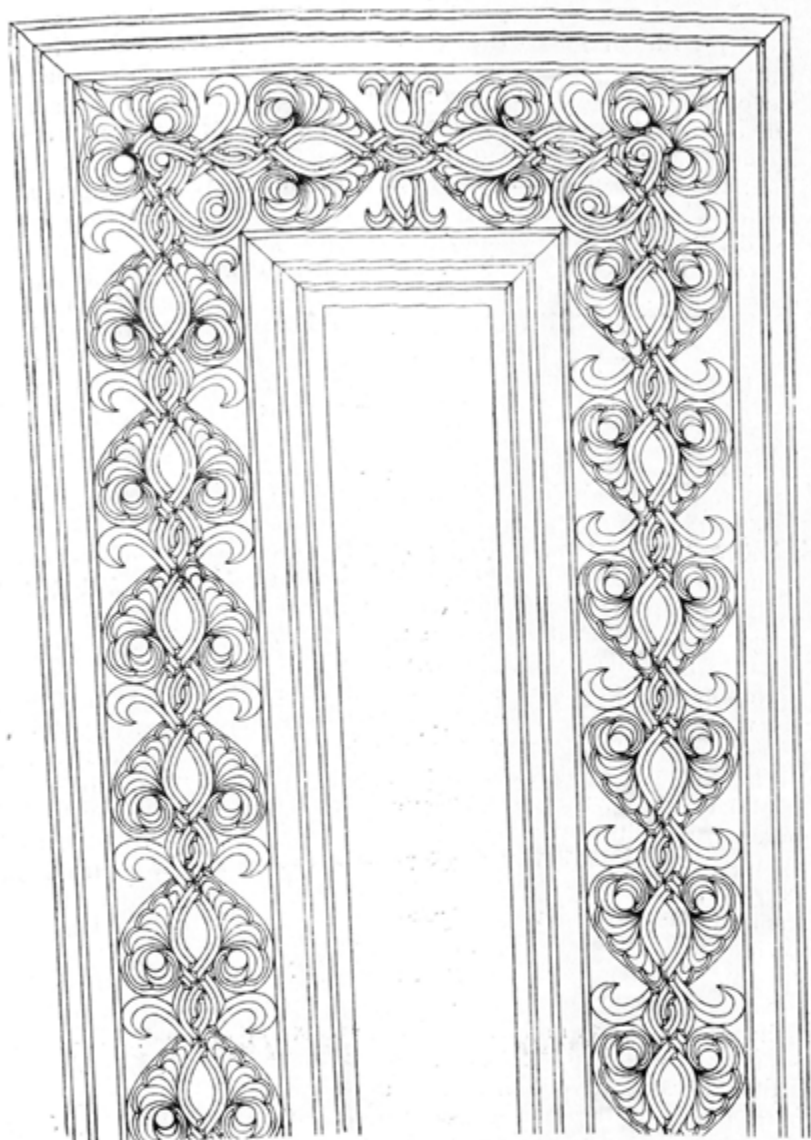

Fig. 22.— Desenul originalului.

din Reissenberger p. 194; fig. 2 de asemenea e reproducerea întocmai a aceluiași desen după planșa 9 din lucrarea lui Iaffé.

Că desenul din Iaffé e servila reproducere a lui R. ne dovedesc nu numai potrivirile lineamentelor generale, dar chiar imitarea exact aceeași a arabescurilor. Până și așa zisele «coups de crayon», care sunt personale la fiecare desenator, sunt servil aceleași la ambii în partea inferioară a desenului. La partea superioară constatăm o mare deosebire: desenul nu e la fel limitat. Dar și această diferență este în defavorul autorului nostru. Suprimarea e intenționată, căci înlătură secțiunea ce ne dă R. D-l I. neputând da secțiile peste tot, le suprimă chiar acolo unde le găsește. Pe când în cadrul redus al lucrării lui R. desenul ce ne dă este suficient ca specimen, el nu ne mai poate satisface azi, când mijloacele de reproducere s'au perfecționat și față de măsura în care e concepută lucrarea lui I. Iar dovada diferenței plagiatului de originalul zilei de azi reiese din reproducerea aceluiași fragment după splendorul și absolut exactul desen datorit D-lui A. Lecomte du Noüy, arhitectul restaurator al bisericei.

Adaog că fragmentul de arabesc ales ca termen de comparație e luat din partea inferioară a chenarului ușii de intrare, deci la îndemâna oricui. Dacă dar chiar asemenea deseneuri, ce cu ușurință D-l I. le-ar fi putut reproduce singur, totuși le copiază după alții, cu atât mai lesne se înțelege că a recurs la ajutorul altora pentru rozetele ce se află la o distanță mai mare de ochiul privitorului.

Neputând reproduce și corectă întreaga lucrare a D-lui I. mă voi limita a da câte un exemplu de fiecare speță. Fig. 4 după R. p. 199 e întocmai aceeași ca fig. 5 din I. pl. 10; iar fig. 6 ne redă desenul D-lui Lecomte du Noüy după originalul în piatră. Singura deosebire la I. e mărirea și suprimarea conturului indicând piatra, ce se vede la R. Incolo totul, până și rețeaua liniilor prin care se indică suprafața pietrei sculptate, este la fel. Asemenea indicații lipsesc de altfel la celelalte deseneuri luate după fotografiile lui Szathmari. La această identitate între fig. 4 și 5 corespunde o mare deosebire între acestea și cea următoare. În primul rând se impune cercul de ornamente întrerupte cu nume specifice de «olive» ce înconjoară rozeta mijlocie și care nu există la original. Prezența lor are la R. o explicație. Înainte de restaurare, asupra părților ajurate ale ornamentelor se pusese rețele de sârmă contra păsărilor, după cum se vede din fotografiile timpului. Aceste rețele, redată în desen prin dungile închise ale rozetei, erau ținute de cercuri de fier. Asemenea cerc întretăiat de sârme a fost fotografiat de R., iar d-l I. redă același adaos, care

nu mai există bine înțeles. În aparență mică, această alterare a originalului schimbă însă cu totul caracterul motivului, introducând elemente streine cari nu există în realitate. Și cu toate că în liniamente generale desenele R.-I. se apropie de original în cazul de față totuși, din cauza interpretării lor cu totul neînțeleasă ca tehnică, nu redau deloc caracterul adevărat al sculpturilor dela Argeș. Valoare deosebită a acestora constă tocmai în împletiturile particulare și întretărirea proprie a numeroaselor fâșii ale arabescurilor.

Tot copiată întocmai după R. p. 199 este și fig. 7 reprodusă dupe pl. 10 din I. Comparând-o cu fragmentul după desenul d-lui L. d. N. (fig. 8) constatăm cât se pierde finețea și bogăția uimitoare a originalului în grosolana și îmbâcsita reproducere din I. Dar în afară de superioritatea desenului bogat al stelelor ce ornează interstițiile, se observă și întreruperea liniilor împletite cari în original leagă toate părțile admirabilului desen. Interesantă mai ales este ramificarea și savanta suprapunere a împletiturilor și a intersecțiilor, care nu este evidentă în reproducerea cu totul banală din I.

Cu aceste exemple, ce nu sunt unice însă, închei lista jafului făcut de d-l Iaffé în publicația lui R. Locul de colaborator gratuit al d-lui I., îl ia acum Szatmari. În fotografiile lui se regăsesc toate fețele bisericii cu numeroasele lor ornamente. Pe acestea d-l I. le-a mărit și după ele a executat apoi desenele sale, ferindu-se bine înțeles să destăinuiească origina lor. Publicarea însă a rozetei reprodusă sub fig. 9 ne-a provocat nedumerire asupra sorginței desenurilor d-lui I., care singur confirmă (pag. 74) înlocuirea acelei rozete cu prilejul restaurării (1). Cercetând de unde și-a putut procura acest desen, am găsit că fosta rozetă este reprodusă în fotografiile lui Szatmari. Odată pus pe această cale, am descoperit cheia tuturor eroilor și împrumuturilor.

Cât de puțin conștiincios s'a făcut chiar copierea fotografiilor mărite ale lui S. ne dovedește fig. 10, a cărei parte mijlocie este după desenul d-lui I. iar chenarul exterior după originalul de azi. Comparându-l cu chenarul dat de d-l I., se

(1) Înlocuirea rozetei este de altfel bine întemeiată. După cum reiese din stilul ei, se vede că nu aparține decorației originale a bisericii. Într'adevăr motivele săpate amintesc creștăturile în lemn ale artei țărănești din regiunea Argeșului. Arabescurile sunt înlocuite prin așa zisul Kerbschnitt. Deasemeni ne asigură arhitectul restaurator că acea rozetă se vede a fi fost pusă ulterior, și trebuie atribuită vreunui meșter local care a cioplit-o după izvoadele sculpturei în lemn, ce-i erau mai familiare.

vede enorma deosebire. În locul motivului atât de original în care şuviţe ondulate, întrerupte prin motive florale, învâluiesc nişte dungi mediane pornind toate din acelaş unghiu deosebit de celelalte trei, d-l I. ne dă cel mai banal ornament de scoică, împrumutat din vreo lucrare germană. Prin asemenea amestecuri străine se alterează cu totul stilul decoraţiunii bisericii. Vina este aceeaşi ca şi cum s'ar profană un poem antic, introducându-se versuri cu totul străine, sau într'un tablou de maestru s'ar face retuşe de un zugrav de firme. Motivul acestei culpabile falsificări din partea D-lui I. se explică prin împrejurarea că această rozetă, aflându-se în adâncimea unui din sâmurile bisericii, era fatal mai departe de obiectivul fotografic al lui S. şi de aceea a fost reprodusă atât de mic, încât cu greu numai i se putea distinge chenarul. În nesăţioasa sa dorinţă de a da tot mai multe desene, d-l I. nu s'a sfiit să invente acolo unde S. nu-l mai putea servi în deajuns.

Astfel se explică şi toate celelalte alterări ale originalelor după cum reiese din compararea figurilor ce urmează. Toate rozetele prezintă deosebiri, după cum se poate convinge oricine din alăturarea desenurilor de sub fig. 11—14.

Dar nu numai la motivele mici şi migăloase ale rozetelor, dar şi toate ornamentele mult mai larg tratate care decorează catul inferior al bisericii precum şi chenarele ferestrelor sânt rău interpretate de d-l I. Comparând fig. 15 cu 16 reiese deosebirea, mai ales la intersecţia mediană a împletiturilor, unde d-l I. prin adaoase cu totul streine, distruge caracterul, propriu al motivului original.

Încă şi mai izbitoare e diferenţa între fig. 17 şi 18. În locul împletiturilor care leagă cele două secţiuni ale desenului s'au introdus nişte mărgeli comune; motivele florale, s'au amplificat pe deoparte şi s'au redus pe de alta, aşa încât motivul în întregime este cu totul altul şi incomparabil inferior.

Chenarul de sub fig. 19 deasemeni prezintă la intersecţii romburi, pe când în original ele sânt rezultate din întetăierea bandelor neîntrerupte ale desenului.

În mod scandalos este prefăcut şi redus chenarul de sub No. 22 în desenul d-lui I. fig. 21. Spiralele ce se înălţuesc ca motiv median dominant al interpretării d-lui I., nici nu există ca atare în original. Interstiţiile mijlocii din partea superioară au fost cu totul suprimate şi înlocuite prin comune «Schnörkeleien», singura denumire ce se poate da reducerilor nepricepute ale d-lui I. Sărăcia interpretării reiese şi din indicarea celor două cercuri izolate sus, cari corespund unor nexuri de împletituri în original.

Deosebirea, chiar oricât de mici în aparență, sunt de natură a falsifica cu totul caracterul propriu al ornamenticeii dela Argeș. Aceste arabescuri interesante și uimitoare prin infinitatea variațiilor devin, atât ca compoziție cât și ca tehnică, de o nespūsă banalitate când sunt neînțelese interpretate, cum le vedem în opera d-lui Iaffé. Toată gingășia trăsurilor desenurilor d-lui L. d. N., cari în realitate se traduc prin muchii ascuțite ale pietrei, reapar simplificate și înbăscite în reproducerea volumului în cestiune. Iar intersecțiile arabescurilor, atât de savant combinate în original, sunt pătate prin adaosul personal ale autorului, care vulgarizează motivele.

Profusiunea de deseneuri, ce împănăază cartea, dovedește că autorul ținea să se adreseze specialiștilor, singurii pe cari îi interesează toate variantele ornamenticeii dela Argeș. Pe această însă, deseneurile astfel maltratate îi vor decepționa asupra valorii monumentului nostru. Astfel în loc de a ne face un serviciu, lucrarea d-lui I., ne compromite din potrivă însemnătatea bisericii dela Argeș. De aceea am insistat atât asupra falsificatelor dovedite. E de datoria noastră să arătăm cât de deosebită e realitatea de surogatul ce ni se dă.

Tot în vederea specialiștilor, și spre a da o aparență savantă lucrării sale, d-l I. mai adaogă și o sumă de planuri, secții etc. Mai toate sunt, din nefericire, deasemenea false. Secțiunea prin axa longitudinală ce ne dă în planșa No. 15 d. ex. nu este alta decât mărirea secțiunii lui R. Tab. II. Pentru a mască împrumutul nemărturisit, umple suprafețele goale ale pereților cu reproducerea puțin plăcută a picturilor, schimbă unele mici detalii ce nu existau în planul lui R., anterior restaurării și-și crede astfel salvată paternitatea lucrării. Din alăturarea acestei secțiuni cu aceea a d-lui L. d. N., se văd indicațiile greșite în construcție, în proporția zidăriei, în bolțile turlelor etc. cari persistă încă la d-l Iaffé deși s'au scurs peste 50 de ani dela releveul după care s'a condus d-sa. Dar în afară de amănunte cum d. ex. lipsa scurgerilor de apă și deosebirea profilurilor, mai constatăm și deosebiri în construcție chiar. Lipsa bolților, cari susțin baza turlei celei mari, ar pereclita desigur biserica, dacă ar fi așa cum o arată secția d lui I. În realitate însă ele există, după cum se vede în fig. 24.

Opresc aci comparațiile destăinuitoare. Căci presupunem că aceiași jale față de monumentul astfel desfigurat și acelaș desgust adânc, care m'au stăpânit descoperind procedeele puțin demne ale autorului, vor fi cuprins și pe cetitor.

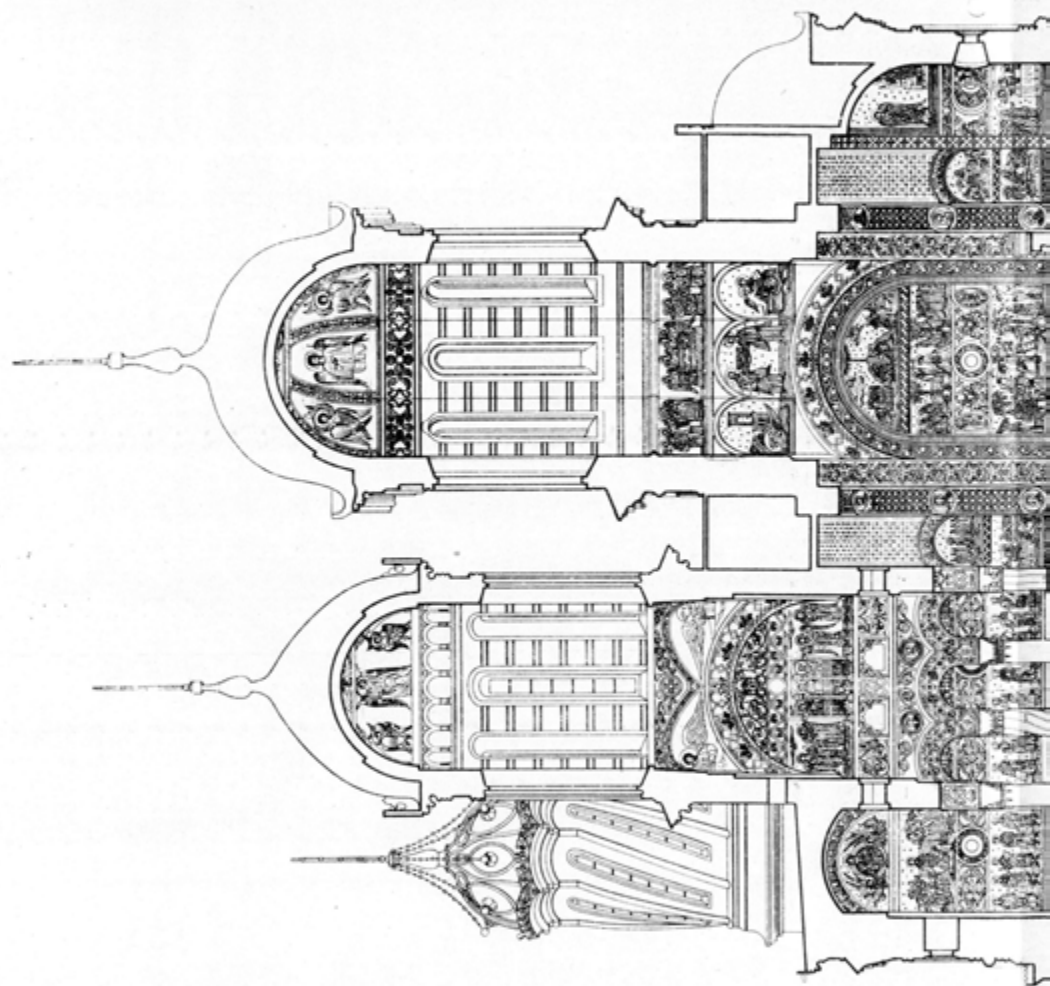
Am crezut necesar însă să aduc cât mai multe probe și să desvălui întregul sistem al autorului, pentru ca oricine să se convingă că sentința astfel dată exclude posibilitatea unei replici. Publicarea, sper apropiată, a tuturor desenurilor originale va întări și mai bine aserțiunile de față.

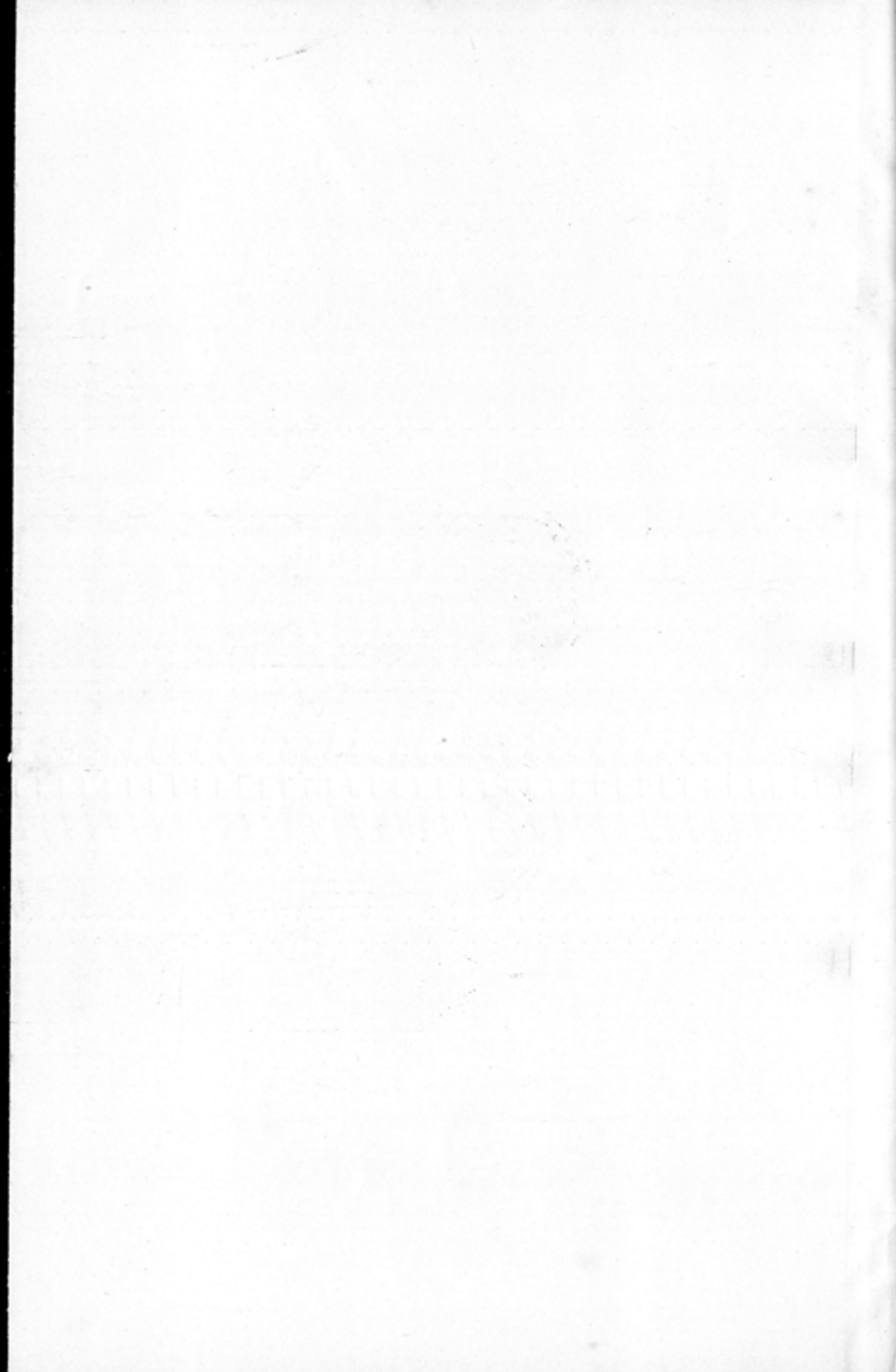
Dovada este pe deplin făcută: lucrarea nu este de loc la înălțimea subiectului ales, iar autorul este nedem de înalta ocrotire ce i s'a acordat. Organele noastre competente, și în special administrația Casei Bisericești, ar trebui să fie mai prevăzătoare în acordarea protecției și ajutorului lor. Căci, o repet, lucrări de acest fel compromit reputația monumentelor noastre, în ochii cunoscătorilor. Iar drept o simplă scriere de vulgarizare nu poate trece pretențioasa și scumpa carte. Suntem mai în câștig așteptând încă pe specialiștii recunoscuți, cari să ne arate valoare adevărată a monumentelor din țară, decât permițând ca ele să fie astfel puse grite de nechemați ca d-l Iaffé.

Frumoasa întemeiere a lui Neagoe Basarab, căreia primul Rege al României i-a redat splendoarea de odinioară prin inteligenta și conștiincioasa restaurare a d-lui Lecomte du Notuy, merită o soartă mai bună.

Acia însă, cărora le sunt într'adevăr scumpe rămășițele străbunilor, nu trebuie să cruțe nimic pentru a le lua apărarea stabilind adevărul, ori care ar fi neajunsurile la care s'ar expune. De acest singur gard am fost însuflețit în îndeplinirea acestei într'adevăr penibile sarcini. Căci, în locul criticii, ași fi preferit de sigur să nu spui decât bine despre o lucrare asupra frumoasei și interesantei noastre biserici.... *Sed magis amica veritas*

AL. TZIGARA-SAMURCAȘ

W. SHAKESPEARE

OTHELLO

TRAGEDIE IN CINCI ACTE IN VERSURI

Traducere de D. NANU.

(Urmare)

ACTUL AL V-lea

SCENA I.

În Cipru, o stradă mică, Noapte adâncă.

Intră IAGO și RODERIGO.

IAGO postându-l la colțul unei strade.

Stai! — Pitește-te aicea după zid. El o să vie.
Cum sosește, trage-ți spada, și i-o 'nfige 'n carne vie.
Vezi, nu-ți tremure mânerul; sunt aproape, — teamă n'ai,
Fapta asta ori te pierde, — ori dă cheea de la rai.

RODERIGO sfios.

Bine, — însă fii pe-aproape; ași putea greși atacul.

IAGO.

Sunt colea... Tu stai la pândă și fii gata... dîrz, ce dracul!

(Descinde repece și se ascunde în gangul unei porți).

RODERIGO a parte.

Nu-mi prea place fapta asta, dar... mișelul m'a convins.
A! un mort la urma urmei!... Ce-i un mort, când ai învins?
Haide, spada mea, afară. — Cassio, ți-i moartea scrisă!

IAGO a parte.

Doar i-am sgândărit în treacăt rana lui abia închisă,
 Și-i aprins, pornit pe ceartă! — Acum, ori el va muri.
 Ori pe Cassio l'omoară — tot câștigul meu va fi!
 Dacă Roderigo scapă, nu-i nimic; de și'mi va cere
 Să-i înapoez, firește, risipita lui avere,
 Li pot bine închide gura, cu omorul săvârșit.
 Cassio de scapă însă, a-și fi foarte plictisit.
 Il așteaptă-o strălucire ce mă 'ntunecă, și poate
 O să afle dela Maur planurile mele toate.
 E primejdie la mijloc. Dintre vii, el trebui șters.
 Se apropie... E dânsul...

RODERIGO.

Il cunosc eu după mers.

El e. se aruncă asupra-i) ți-a sosit sfârșitul, mori mișelule.

CASSIO voios.

A! mare

Ți-ar fi fost isbânda, dacă n'aveam platoșa mai tare.
 Ia să 'ncerc pe-a ta; tot bună-i? (îi înfige spada)

RODERIGO căzând.

Mă omoară!

Iago ese din ascunzătoare, isbește pe Cassio pe la spate în picior și fuge.

CASSIO.

Ce tâlhar!

Cine m'a isbit în spate? Ajutor! Ești afar!

Cade. Intră Othello învâlit într-o mantă. Stă la distanță).

OTHELLO.

Cassio țipă-așa... deci Iago 'și-a 'mplinit făgăduința!

RODERIGO cu voce stinsă.

Ticălos ce-am fost!

OTHELLO (cu mânie).

Ai zis'o ! Prea târziu veni căința !

CASSIO (ridicându-se de mijloc cu sfortare).

Ajutor ! Aduceți torțe—și mai iute, un chirurg...

OTHELLO (privindu-l cu deamănuntul).

El e, da... lovit de moarte... și puterile-i se scurg,
Vinele-s tăiate. Iago ! ai avut mărinimia
Să-mi răzbuni pătata cinste ! Tu mă 'nveți ce-i datorია.
Desdemona ! Adormit e pentru veci amantul tău.
Ți s'apropie și ție judecata, — ceasul rău !
Sunt pe drum ! Afar din suflet viperă ! Am smuls departe
Farmecele tale, ochii... Pregătește-te de moarte...
În culcușul voluptății unde voi v'ăți desmierdat,
O să gălgâie fântână, caldu-ți sânge desfrânat.

(iese)

(Lodovico și Gratiano intră ; se opresc în fund și ascultă cu precauțiune).

CASSIO (ridicându-se de mijloc cu greutate),

Hei ! nu este nici o straje ? — Ucigașii ! Ucigașii !

(recade greoi pe caldarâm).

GRATIANO

Cine țipă-așa de moarte ? Să 'ndreptăm acolo pașii...

CASSIO (gemând).

Ajutor !

LODOVICO (luă Gratiano.)

Auzi ?

RODERIGO.

Tâlharul !

LODOVICO.

Sunt vre-o doi, sau trei ce gem. —
Poate țipă să ne prindă în capcană... de,... mă tem.

Intunericu-i prea mare, n'ar fi nici decum cuminte
Fără alte ajutoare să urnim un pas 'nainte.

RODERIGO.

Rana-mi sângeră și nimeni nu mai vine! pic cu pic
Mi-se 'mprăștie vieța, se cufundă în nimic!

LODOVICO.

St! ascultă...

GRATIANO. (înaintând)

Iată unul cu o torță, și cu-o armă.

(Intră Iago, numai în cămașe. O torță în dreapta și cu un pumnal în stânga).

IAGO (lui Gratiano și Lodovico)

Cine-i acolò, răspunde! Cine face atâta larmă!

LODOVICO.

Nu știu cine.

IAGO.

Țipă unul,—nu curava e un omor?

CASSIO.

Sunt aici,.. aici,—o doamne! mai de grabă! ajutor...

IAGO.

Ce e!

GRATIANO (zărind pe Iago)

Iago?

LODOVICO.

Da chiar dânsul, un om foarte de ispravă.

IAGO (zărind apoi pe Cassio)

Cine țipă-așa de moarte?—O ce soartă vai! grozavă!
Ce ți-s'a întâmplat, iubite?

CASIO.

Tu ești Iago? Sunt ucis,
De tâlhari. O vin, m'ajută... Dumnezeu mi te-a trimis.

IAGO

Vai locotenente dragă, ce tâlhari făcur'aceasta?

CASSIO (arătând spre Roderigo)

Unul dintre ei e colo..., cred că i-am crestat eu țeasta!

IAGO.

Ticăloșii, ucigașii!

(Cătră Ludovico și Gratiano.)

Oameni buni, veniți și voi,

Dați-ne-ajutor...

RODERIGO (cu glas stins)

Și mie.

CASSIO.

El e unul din cei doi.

IAGO (ese din grup s'aruncă pe Roderigo, și îl ucide.)

A nemernice, primește!

RODERIGO (îngrozit privindu-l)

Tocmai tu, tu, Iago? Câine!

(Cade fără mișcare... Ludovico, Gratiano și Cassio, n'au văzut drama repede petrecută la o parte
Iago vine grăbit spre Cassio)

IAGO (simulând o emoție vie, arătând și spre Roderigo)

Să omori în stradă oameni! Aflu eu complotul mâine!

Incotro fugiră hoții? doamne, ce oraș pustiu!

Ajutor! Veniți, ce dracu! nimeni nu mai este viu?

(Cătră Ludovico și Gratiano, cu vioiciune)

Cine sunteți dumneavoastră? Fețe rele ori cinstite?

LODOVICO rece.

Judecă-ne și tu Iago, după faptele 'mplinite.

IAGO (prefăcându-se că abia îi recunoaște).

Monseniorul Lodovico !

LODOVICO.

Chiar el însuși !

IAGO.

Mă iertați,

Iată Cassio : rănit e, crunt, de niște blestemați.

GRATIANO.

Cassio ?

IAGO (îngenunchind și plecându-se spre Cassio).

Cum îți mai merge ?

CASSIO (amărât).

Cum ! Mi-a rupt picioru 'n două...

IAGO.

Stați să-l leg de grabă, iată cu cămașa mea,—e nouă.

(Își sfășie, măneca cămășii. Oameni au sosit cu torțe și-l luminează pe când în genuchi el îi leagă rana. Bianca intră în urmă, în desordinea unei toalete de noapte.

BIANCA

Cine a țipat ? Oh Doamne, ce-i aicea ? un omor ?

IAGO. (ridicând capul cu mâinile).

Cine strig'asă ?

BIANCA (înaintează și îngenuche lângă fruntea lui Cassio).

Iubite Cassio ! O scump odor !

IAGO (respingând-o cu brutalitate)

Hm ! ce comedie !—Cassio, dintre mulții ipochimeni
Nu ții minte care anume te-a rănit ?

CASSIO.

Nu nu, pe nimeni !

GRATIANO (lui Cassio)

Tocmai te-am căutat acasă ; ce mâhnit sunt ! dac'ai ști !

IAGO intrerupându-l cere unuia ;

O jartieră... Bun.—Și o targă de-am avea, să-l luăm d'aci.

BIANCA (văzând că leșină Cassio).

Vai ! priviți-l cum leșină... Cassio, Cassio.

IAGO (o oprește tocmai când vrea să înbrățișeze pe Cassio).

Ipocrită !

Domnilor, o bănuială, am și-i foarte 'ndreptățită.

Ași jura, — femeia-aceasta face parte negreșit,

Din necunoscuta bandă ce omoru-a săvârșit.

(Bianca face un gest de oroare și negațiune—Către Cassio.

Dragă Cassio, răbdare !

Către purtătorii de torțe le arată locul unde zace Roderigo și merge cu dâșii lângă el.

Aduceți o torță 'ncoace.

Uite cavaleru-acesta, cine-o fi ? — A ! — tu sărace !

Par'că-i bietul Roderigo... scumpul meu compatriot.

El să fie ? Nu. — Ba el e... să-l cunosc abia mai pot !

GRATIANO

Cum se poate ! Roderigo din Veneția ?

IAGO

Sărmanul !

Da ! — L-ai cunoscut, seniore ?

GRATIANO.

Doar am petrecut tot anul !

IAGO (ca surprins)

Monseniorul Gratiano ! Mă ertați, nu v'am zărit.

Intâmplarea sângeroasă, într'atît m'a uluit

Că nu v'am băgat de seamă.

GRATIANO.

Nu-i nimic... îmi pare bine

Că te văd...

IAGO.

Ce faci tu Cassio? Cum te simți acum? Hei! cine,

(cerând soldaților)

Îmi aduce-o targă iute.

GRATIANO (cu milă contemplând pe Roderigo.)

Roderigo! Da, — chiar el!

IAGO (zărind târgile ce s'aduc.)

În sfârșit, a! iată targa! Așezați-l ușurel

Și să-l duceți de aicea: medicul chemați de grabă.

Roderigo și Cassio sunt așezați pe târgi. Iago către Bianca văzând-o că plânge—face o schimă de dispreț:

Nu te prăpădi cu firea!—îngrijește-te, ești slabă!

Lui Cassio care și-a revenit în simțiri, îi arată pe Roderigo)

Cel scăldat coala în sânge, Cassio, mi-era amic.

Ce neînțelegeri grave fost-au între voi?

CASSIO (verbind cu greutate).

Nimic.

Nici nu-l cunoașteam.

IAGO (către Bianca)

Dar ce ai? Văd că 'ngălbenеști ca ceara.

face semn către oamenii cu targa să plece,

Dați-i aer către ceilalți —Mairămâneți domnilor. Dar domnișoara?

Ce privire rătăcită! o vedeți? Pe legea mea

Frica ei ne spune multe, și-adevărul vom vedea.

Vă uitați cu deamănuntul... gesturi, schime, e! vă place?

Se cunoaște vinovata, mai ales atunci când tace.

Bianca absorbită în durerea ei, nici nu l-a auzit. Intră Emilia însoțită de mai multe persoane

EMILIA (cu grije lui Iago).

Ce s'a petrecut aicea?

IAGO.

Niște hoți au tăbărât
Schilodind pe bietul Cassio ! Au fugit numai decăt,
Cassio-i mai mort. Rodrigo, mort de-abinelea.

EMILIA.

Oh, bietul !

IAGO.

Floarea dragostei ușoare are spinul ei : stiletul.
Du-te rogu-te și află : unde Cassio-a cinat
Astă-seară ? (Biancăi) De ce tremuri ? Nu cumva....

BIANCA

Ba spun curat
Nici nu am de ce să tremur !... Cassio-a cinat la mine.

IAGO.

Dumneata ai fost deci gazda ? A ! urmează-mă, fă bine.

EMILIA.

Oh ! femeile pierdute !

BIANCA (cu demnitate)

Ba pofteste-a mă ierta,
Nu batjocoresc pe nimeni, și mi-e viața, ca și-a ta.

EMILIA.

Ca a mea ? Oh ! Ce'ndrăzneală !

IAGO către seniori

Haideți să vedem rănitul

Emiliei-

Povestește-i lui Othello întâmplarea și sfârșitul.

Seniorilor.

Vreți să mergem ? (aparte) Noaptea asta îmi aduce sau noroc
Sau, de viu mă prăbușește într'al iadurilor foc.

SCENA II-a

Camera de culcare a Desdemonei, în fund un pat mare cu baldachin și mari perdele de stofă, printre cari se vede Desdemona culcată și adormită... Intră Othello, ținând o spadă goală sub braț. Inchide de două ori cu cheia, ușile apartamentului.

OTHELLO Și-și și.

Fapta ei vrea astfel, fapta !... Trebui ; inimă fi tare !
Stelelor curate, nu pot fapta-i să v'o spun,—ertare !
Fapta ei vrea ! totuși,—sânge nu ! n'ași vrea să văd nici când,
Peste sânu-i de zăpadă, spuma sângelui curgând...

[pune sabia de-o parte]

Voi ucide-o totuș ! Altfel, ar mai înșelă femeea,
Și pe alții [luând un opaiț de pe masă]

Să sting facla...

[Privind pe Desdemona]

Și pe urmă pe aceea....

[Privind opaițul :]

De te sting cu o suflare, sămbure plăpând de foc,
Cu o singură schintee, te aprind, când vreau, la loc.

Privind pe Desd.

Dar de sting cu suflul morței facla ta strălucitoare,
Care Prometheu din ceruri te-ar aprinde, la ce soare,
O ! minune a făpturei, când ași vrea să re'nviezi ?
— După ramuri, rupi cu rouă trandafirul din livezi,
S'a sfârșit cu el ! Și pururi, nu e vrajă, nici cerească,
Dus pe calea veștejirei să-l mai faci să 'nflorească !
— Cât ești prins de creanga vieții, viu și fraged trandafir,
Lasă-mă, mireasma-ți dulce să mă'mbete, s'o respir !...

Se apleacă și o sărută cu patimă.

Oh ! parfum ! Sub vraja-ți dulce cine n'ar putea să cadă ?
Tu ai mitui Dreptatea ca să-și frângă crunta-i spadă.
Înc'o sărutare... încă !... În sicriu așa vei fi,
Și mai mult de cât în viață, moartă, tot te voi iubi !
Un sărut,—e cel din urmă... Aruncat e zarul sorții.—
O ! nici când sărut mai dulce, dar mai scump nu dăte morții !
Curgeți lacrimi ! Ah, firul vieții mele-ași vrea să-l rump...
Ca un Dumnezeu eu sufer, căci lovesc ce mi-e mai scump !
—Se trezește !

DESDEMONA.

Tu ești ?

OTHELLO.

Eu sunt, Desdemona.

DESDEMONA.

Te culci dară ?

OTHELLO.

Ți-ai făcut tu, Desdemona, rugăciunea 'n astă seară ?

DESDEMONA.

Da.

OTHELLO.

Vezi dacă n'ai în suflet vr'un păcat ascuns, urât
Care mânie pe Domnul..., Roagă-te numai decât
Să te ierte !

DESDEMONA.

Vai stăpâne ! ce voiești să zici ?

OTHELLO.

Știi bine !

Fă ce-ți spun ; te-aștept... ai vreme să te uiți destul în tine,

(se plimbă înfrigurat prin odaie)

N'ași voi să-ți iau viața până nu te-ai pregătit.

Nu vreau să-ți trimit la moarte, sufletul nepocăit !

DESDEMONA.

De omor vorbești ?

OTHELLO.

Firește.

DESDEMONA.

Cerul aibă-mă în pază !

OTHELLO (suspînând).

Amin! Şi eu zic din suflet!

DESDEMONA (spionându-l).

Atunci... tot mai am o rază
De nădejde. Tu, se poate, să omori!

OTHELLO (rotind crunt ochii).

Hm...

DESDEMONA.

Mă 'nfior,

Nu-ţi mai recunosc privirea; cei ai? eşti îngrozitor!
Pentru ce mi-e frică nu ştiu! Cu nimica vinovată
Nu mă ştiu... cu toate astea inima mi-e îngheţată.

OTHELLO

Dar gândeşte la păcatul ce-ai pe suflet...

DESDEMONA (în plâns)

Un păcat?

Nu! Nu-l ştiu decât pe-acela că prea mult te-am adorat.

OTHELLO.

O să-l ispăşeşti cu moartea!

DESDEMONA.

Ar fi moarte nefirească:

Cel îndrăgostit să moară! Atunci ura să trăiască?
Vai de ce îţi muşti tu astfel buzele? tu te frămânţi,
Fierbi şi tremuri, eşti în friguri,—oh iubite, mă 'nspăimânţi!
Ce te sgudue, oh spune-mi,—erai blând odinioare.,,
Pe obrazul tău văd urme... semne-à rău prevestitoare,
Cred, că nu sunt pentru mine...

OTHELLO

Taci, sfârşeşte!

DESDEMONA.

Tac, dar ce e ?

OTHELLO

Știi, năframa mea de nuntă ? spune, pentru ce femeie,
la-i făcut'o dar lui Cassio ?

DESDEMONA

Jur pe sufletul meu, nu !
Nu ! Trimite-acum să-l cheme, ici de față 'ntreabă-l tu.

OTHELLO

(îngrozitor abia stăpânindu-și geamătul)

Hm... gândește-te mai bine... duci sfruntarea prea departe
Nu jura strâmb ! și ia seama : ești pe patul tău de moarte..

DESDEMONA (tremurând)

O ! așa curând ! nu încă...

OTHELLO (neslăbind'o din ochi)

Vei muri acum ! nu pot
Să întârzii,... spovedește-ți tot păcatul.—spune-l tot,
Fapt cu fapt, să nu-l acoperi cu zadarnici jurăminte
Căci de geaba, nu înnăbuși cu istețele-ți cuvinte
Gândul care mă sugrumă... Vei muri !

DESDEMONA.

Oh, Dumnezeu

Va avea de mine milă !..

OTHELLO.

Da amin, am zis și eu.

DESDEMONA.

Aibi și tu atuncea milă ; — în viața mea, vr'odată
Nu te-am supărat ! Și uite, spun cu inima curată

Intre Cassio și mine, nu a fost nici un mister.
N'am avut decât iubirea ce să 'ngădue de cer
Pentru-aproapele; nu! dinsul n'are nici o mărturie
De iubire dela mine.

OTHELLO.

Dar îți jur, și-o lume știe,
Am văzut la el naframa! Suflute nelegiuit,
Tu-mi schimbi inima în piatră! Vrei să cred—o! negreșit,
Cum că fapta mea e-omorul unui făcător de rele
Iar nu jertfa dureroasă ce-o aduc iubirei mele!
Am văzut îți spun, năframa!

DESDEMONA.

Atunci, fără ca să știu
A găsit-o. Eu n'am dat-o; jur pe Dumnezeu viu!
Dar trimite ca să-l cheme, și el singur o să spue
Adevărul! Nu se poate,—cum să crezi ceia ce nu e?

OTHELLO.

A mărturisit-o singur...

DESDEMONA.

Și ce-a spus?

OTHELLO.

C'ai fost a lui!

DESDEMONA.

Nu va spune!

OTHELLO. (cu amară ironie studiindu-i mișcările).

Nu! acuma n'o mai spune nimănui,
Gura lui de veci e'nchisă și'nghețată ca și țeasta...
Bunul lăgo, de cu vreme, avu grije de aceasta!

DESDEMONA. (lămurindu-se)

A! grozavă bănuială mă 'nfioară. El e mort?

OTHELLO.

De-ar fi fost să aibă viețe câte fire 'n creștet port,
Spada răsbunării mele ar fi fost și-atunci în stare,
Răbdător să le reteze, rând pe rând, pe fiecare!

DESDEMONA

Bârfitorii! sunt percută!

OTHELLO.

Ticăloaso! Îl jeleşti,
Chiar sub ochi mei? răspunde!

DESDEMONA (cu spaimă).

Poți de vrei să mă gonești,
Nu mă omori!..

OTHELLO.

Pierdut-o, nu cerși, nu-ți meriți viața.

DESDEMONA (sărindu-i de gât).

Doar o noapte!.. mă omoară mâine mâine,... dimineața...

OTHELLO.

Nu! te 'mpotrivi zadarnic.

DESDEMONA.

Indurare... doar un ceas...

OTHELLO (zvârlind-o pe pat).

Nu! din calea hotărârei, nu m'abat un singur pas.

DESDEMONA

Dragul meu! Să-mi fac o clipă rugăciunea.

OTHELLO (luând o țernă).

O, o! este

Prea târziu... acum !..

(O înăbușe; în vreme ce Desdemona se sbate în convulsiile morții, la ușa s'aud lovituri).

EMILIA (de afară).

Deschide, Monsenior!

OTHELLO (depărtându-se de pat, livid și șovăind...).

Ha? ce veste?

EMILIA (de afară).

Monsenior, Monsenior...

OTHELLO (a parte).

Ce să fie? n'a murit?

(Aruncă o privire spăimântată spre Desdemona care se sbate încă slab... Înaintează ca amețit spre dânsa).

Mai respiră! Cer! Cruzimea, totuș are un sfârșit.
Și mi-e milă, nu se poate să lungesc o agonie!

(Sfășește s'o înăbușe fără a o privi).

EMILIA (de afară).

Monsenior, Monsenior... Să vă spun o vorbă doar.

OTHELLO (spionând din clipă în clipă patul).

E Emilia (tare) îndată (încet) a murit! (tare). Așteaptă-afar...
(aparte) Cassio e mort, de sigur, vestea asta mi-o aduce.
Liniștită ca mormântul! A scăpat de-a vieții cruce!—
Să o las să intre?— Oare bine-aș face?— Un oftat?
Mi-se pare că se mișcă!— nu.— Și când va fi intrat
Va vroi ca să vorbească cu femeea mea.— Femeea?
A! femeea mea! Am vr'una? Am avut? Cine-i aceea?

(face câțiva pași prin cameră apoi în explozia durerii).

O ceas rău, o desnădejde dureroasă și profundă,
Luna, soarele, cu mintea-mi în prăpăstii se cufundă.

Par'c'aștept să văd pământul, cum pe osia lui rupt,
Despicându-se în două, cade, cade ne'nterupt !

EMILIA de afară.

Dar deschide Monsenior, vino repede, descue...

OTHELLO.

Te uitasem, vin îndată. — Să vedem ce-are să spue...

A ! perdelele nu-s trase. (tare) Intră, calcă 'ncetișor,

— Unde ești? (Intră Emilia.)

Vorbește, ce e?

EMILIA.

Monsenior, un omor

S'a 'ntâmpat, un pas de-aicea, colo... la un colț de stradă.

OTHELLO (tresărind.)

Un omor ? când ?

EMILIA.

Chiar acum. Unul e străpuns de spadă.

OTHELLO (rătăcit.)

Da, da, luna e de vină ! Când e-aproape de pământ,
Mințile mai ușurele sar din toarte, pier în vânt.

EMILIA.

Cassio, s'a luptat, — și 'n luptă Roderigo e ucisul.

OTHELLO

Roderigo ? Nu se poate.... Nu așa i-a fost lui scrisul.
Dar și Cassio ucis e !

EMILIA.

Cassio nu e omorât.

OTHELLO (aparte.)

Nu ? A ! Cântul răsbunărei sun' atunce fals, urât.

DESDEMONA (cu un glas muribund.)

Mor... și sunt nevinovată....

EMILIA (cu un strigăt.)

Ce-i? un țipăt? Cine plânge?

OTHELLO (livid.)

Țipă cineva?

EMILIA (întorcându-se spre Othello.)

E glasul Desdemonei.

(Se duce la pat și dă perdelele la o parte.)

Ce văd? sânge?

Ajutor! Stăpână, spune-mi ce s'a petrecut aici?

DESDEMONA.

Mor nevinovată....

EMILIA (privind bănuitor, când spre Othello, când spre Desdemona.

Doamne! cine, cine te jertfi?

Cine-a făcut omorul?

DESDEMONA.

Nimenea.... ascultă bine....

Eu m'am omorât. — Vorbește-i monseniorelui de mine.

Ah... (moare. Emilia cade 'n genunchi înaintea patului.)

OTHELLO (sguduind-o de braț, ca în demență.)

Emilio, pe cine bănuiești tu, vinovat?

Aužiși mărturisirea ei! Eu n'am nici un păcat....

EMILIA (cu supunere.)

Da, a spus-o. — Și la rându-mi eu voi spune tuturor.

OTHELLO.

Ei, nu! nu! Cu trup și suflet prăbușită e 'n Gomora.
A mințit și 'n clipa morții! a mințit! Eu am ucis!

EMILIA (sărind în sus cu o energie indignată.)

O ! nenorocite Dèmon ! — Ți-ai zdrobit un paradis
Și-ai căzut mai jos, mai negru în a patimilor gârlă !
Orb ce-ai fost ! Eră un înger !

OTHELLO.

Se târà ca o șopârlă,
Spre desfrâu...

EMILIA.

Oh nu ! bărfirea și minciuna 'n tine zac.

OTHELLO.

Avea 'ntr'ânsa perfidia apelor adânci, ce tac...

EMILIA.

Para iadului, prin tine, îndrăsnind s'o ponegrească
Svârle-asupra ei blesteme ! Ea — o inimă cerească !

OTHELLO.

A avut de-amant pe Cassio ! — Poți să 'ntrebi pe Iago chiar
Dacă moartea i-ași fi dat-o fără culpă, în zadar,
— N'ar aveà de-ajuns Gheena jar, pucioasă, flăcări, smoală,
Și nici vreme veșnicia să mă spăl de-așa greșală !
Insă Iago, știe bine...

EMILIA (uimită.)

Iago !

OTHELLO.

Da, bărbatul tău.

EMILIA.

Că te-ar fi 'nșelat ?

OTHELLO (dând din cap cu desnădejde).

...Și tocmai cu locotenentul meu !

Oh ! iubirea-i credincioasă de-o păstră neîntinată,—
Dumnezeu din cer, în față-mi de-ar fi plăzmit de-odată

Altă lume, dintr'un un singur diamant din sfântu-i nimb,
—N'ași fi dat pe Desdemona pentru a Lui minune 'n schimb !

EMILIA (nerevenindu-și din uimire).

Cum ! bărbatul meu !

OTELLO.

El însuși, cel dintâi mi-a dat de veste,
De păcatul întinatei și nevrednicei neveste.
I-a fost scârbă, și ca omul nepătat, nu mi-a ascuns.

EMILIA ... (veșnic nedumerită).

Soțul meu !

OTHELLO.

Ți-am spus'o, dânsul ! încă nu te-ai mai pătruns ?

EMILIA.

Oh ! sărmana mea stăpână ! Cea mai mare mârșevie
A batjocorit iubirea cea mai sfântă de soție !
Soțul meu, ți-a spus, că dânsa... cinstea casei ți-a pătat ?

OTHELLO.

Da ! prietenul meu Iago, — Iago bunul tău bărbat.

EMILIA

De ți-a spus aceasta Iago, — află : minte, minte, minte !
— Doamne ține-l viu, dar putred, — putred pân' la oseminte.
Minte cu nerușinare ! — Să te 'nșele, ... cine ? Ea ?
Dar cu ochii, ca pe o rază de lumină te sorbea !
Dènone ...

OTHELLO (amenințător).

Taci !

EMILIA (sfîindu-l).

Fă ce-ți place ; n'ai fost vrednic de soție,
Cum nu-i vrednică de ceruri ucigașa ta urgie.

OTHELLO.

Taci odată!

EMILIA.

Hai, lovește, nu ți-e pumnul-atât de greu,
Cât de mare mi-i puterea ca să rabd necazul tău.
Orb stupid, purtat ca praful încotro ar bate vântul,
Te-a 'nșelat! făcuși o faptă cum n'a pomenit pământul!—
Nu de spada ta mi-e frică; zece vieți să pierd de ar fi,
O să afle toți omorul ce l'ai săvârșit aci.

(la fereastră).

Ajutor, săriți! Othello omorîtu-și-a nevasta!

(Othello ridicând sabia înaintează spre ea. Ușa se deschide; intră Montano, Gratiano și Iago).

MONTANO.

Generale, cum? O crimă săvârșită 'n casa asta?

EMILIA *(reperindu-se în fața lui Iago).*

Iago, ai sosit la vreme! E aci un ucigaș
Ce la crima lui, te face, pe nedreptul cred, părtaș.

GRATIANO.

Ce-i aici?

EMILIA *(lui Iago).*

Ești om de cinste? Tu desminte-l, fă-l să tacă.
Dintr'o faptă ucigașe, ispășire vrea să facă.
Spus'ai tu că cinstea casei Desdemona i-a pătat?
Nu poți fi mișel, așa e? Te-am știut cinstit bărbat.
Spune! inima-mi de spaimă, sângere și se sfâșie...

IAGO. *(rar și calm).*

Nu i-am spus nimic din câte nu putea prin el să știe,
Și nimic din câte singur cercetării n'a supus.

EMILIA.

N'ai putea scorni atuncea născociri ce-avea nu-s!
N'ai putut rosti blestemul că l'a necinstit soția.

IAGO (rece).

Ba am spus-o...

EMILIA.

Tu ai spus-o? Ai rostit tu grozăvia?
E-o minciună! Ea,—cu Cassio! Jur pe sufletul meu: minți,

IAGO

Da, cu Cassio, femee, am spus da; vino-ți în minți.
Ține-ți limba 'n frâu.

EMILIA.

Nu! asta nu se poate; moarta tace,
Eu — nu pot, cât timp stăpâna, gâtuită colo zace.

TOTI, (zărind pe Desdemona :).

Doamne apără-ne!

EMILIA.

Uite ce ispravă, ce minuni
Limba viperei e 'n stare să urzească din minciuni!

OTHELO, (desvelind perdelele, arătând pe Iago).

Domnilor, să nu vă mire; ce v'a spus, e-adevărat.
El mi-a desvelit o taină,—și ca soț, m'am răsbunat.

GRATIANO.

Sângeroasă răsbunare!

EMILIA (fixând pe Iago).

Ucigașe viclenie!
Bănuiam eu! Presimțirea, îndoiala mea târzie,
Acum știu de unde vine totul... Doamne, acum știu,
(cu desnădejde).

O să mă omor! — Căință, pentru ce vii prea târziu?

IAGO.

Aiurezi? sau ești nebună! Du-te acasă, hai, de grabă!

EMILIA, (către Montano și Gratiano).

Domnilor, și eu am dreptul să vorbesc, și vocea-mi slabă
Nu va fi înăbușită; cred, mă veți îngădui,
— Ori și câtă ascultare soțului s'ar cuveni. —
Dar în clipa asta, nu pot! — Iago, n'am de ce mă teme...
Pragul nu-ți mai trec.

OTHELLO (cade gemând pe patul Desdemonei).

Oh, Oh, Oh!

EMILIA (lui Othello)

Ingenuche, da, și geme
Svârcolindu-te pe patul crimei tale. Ai ucis
Cea mai candidă femeie, ce un om văzu în vis:
Nici odată ochi mai limpezi n'au privit mai sfânt spre stele...

OTHELLO (ridicându-se și privind-o cu durere).

Prihănită corp și suflet!...

(Mergând spre Gratiano).

Mulțumită jalei mele

Unchiule, abia acuma te zăresc. Nepoata ta
Zace — aicea! Mâna asta — e un ceas — o sugrumă.
Știu, nelegiuirea-i mare.

GRATIANO (fără a-l asculta, fiecează trist pe Desdemona).

Biata Desdemona Moartă!

Bine c'a murit bătrânul să nu-ți vază trista soartă!
Cununia ta pripită, pulsul vieții i l-a stins.
O! — priveliștea aceasta, de-ar trăi — l'ar fi împins
În orbirea desnădejdei; nici în îngeru-i de pază
Nici în Dumnezeu, sărmanul n'ar mai fi voit să crează!

OTHELLO

E 'nfiorător! Dar Iago martor e, de câte ori
 A păcătuît cu Cassio. Însăşi culpeşul, seniori
 A mărturisit-o singur,—ba cu ce 'ngâmfare încă!
 Darul meu de nuntă, semnul de iubirea mea adâncă,
 L'am văzut la el; Ea însăşi i l'a dăruit ca preţ,
 Drept răsplată pentru dânsul,—pentru mine drept dispreţ. —
 Da, năframa ce-o primise dela tata, biată mama!

EMILIA (aducându-şi aminte).

O! acum pricep mai bine!

IAGO (încet şi ameninţător).

Taci, Emilio! ia seama.

EMILIA (lui Iago).

Nu,—lumină să se facă! Ştiu ce mult ai vrea să tac!
 Dar voesc să fac lumină, şi lumină am să fac.
 Las să iasă adevărul liber, liber ca şi vântul,
 —Dela nord la sud, să sufle curăţind întreg pământul.
 Împotriva-mi să se pue oameni, diavolii cu toţi
 Am să strig,—şi adevărul să-l înăbuşi, n'ai să poţi.

IAGO (cu glas sombru).

Ia, întoarce-te acasă şi te poartă cum se cade.

EMILIA (dârje).

Nu. (Iago dă să tragă exasperat mânerul săbii).

GRATIANO (reţinându-i braţul).

Indrepti către-o femeie ascuţişul unei spade?
 Pentru ce să nu vorbească?

EMILIA (lui Othello).

Orb bărbat, nesocotit!
 Ai vorbit de o năframă? Eu, năframa şi-am găsit!

Dela mine-o ține Iago. Zile, săptămâni de-arândul,
Mi-a cerut-o cu tărie, însă nu i-am știut gândul;
Intr'o zi din mâini mi-a smuls-o.

IAGO.

Ticăloaso !

EMILIA (arătând pe Desdemona, către toți;).

Ea,—s'o dea

Dar lui Cassio? Nu ! Iago, o zmuçi din mâna mea !

IAGO.

Miști nerușinat-o !

EMILIA

Nu mint ! Dumnezeu din cer m'aude.

(lui Othello) Ucigașule ! Răspunde, pentru patimile-ți crude
Ce nevoe aveai d'un înger, blând ca ea, sub ochii tăi ?

Iago, aceste vorbe se asvârlă asupra ei, o pumnalează și fuge din casă mai înainte ca cei
de față să-și revie din uimirea lor).

OTHELLO (privind în urma lui Iago).

Oare Cerul nu mai are biciu de fulger pentru răi ?
Fiară fără de pereche !

Pe când se aruncă pe urma lui Iago, Montano oprește pe Othello și-l desarmă, fără să întâmpine din partea-i vre-o rezistență).

GRATIANO (aleargă repede să sprijine pe Emilia care se agață șovăind de-o mobilă).

E lovită 'n partea stângă.

Jago 'și-a ucis femea...

EMILIA (istovindu-se în brațele lui Gratiano).

Da ; ah, duceți-mă lângă

Draga mea stăpână...

Gratiano-o o sprijină conducând-o până lângă patul Desdemonei unde Emilia cade la picioarele ei.

GRATIANO (revenind, lui Montano).

Iago, ticălosul a scăpat

Și soția lui rănită-i greu, de moarte...

MONTANO.

Blestemat !

Nu rămâne îndoială, el urzit-a toate-acestea !

(Întinzându-i spada lui Othello).

Ține spada lui Othello. Dați în toată casa veste

Porțile să le închidă, să nu scape. — Omorît,

Omorît mai bine fie ca un lup turbat, decât

Să rămâe cu viață, și scăpat, fără pedeapsă.

Il găsesc eu; spada asta de-oi putea, i'o 'nfig în coapsă !

(Montano și Gratiano es. Se aud porțile cum se închid p'afară).

OTHELLO posomorât.

Nu mai sunt viteaz ca'n vremuri ! și-un copil m'ar birui.

Bărbăția când e moartă, — cinstea pentru ce-ar trăi ?

EMILIA ridicându-se cu greutate și cu o voce plângătoare...

Înainte morți tale ai cântat — ce presimțire ! —

Cântul «Salciei». — Stăpâno, umbră dincolo de fire,

Poți tu să m'auzi de-acolo ? Vreau să mă topesc în cânt

Ca o lebadă ce moare... (cântă).

Salcia, Salcia, Salcia...

(Adunându-și ultima energie, către Othello).

Te-a iubit cu suflet sfânt,

Te-a iubit cum nici-o-dată nu va mai iubi femei !

Mor și viața mea, cu vorba adevărului se 'nchee.

Doamne ! sufletu-mi primește-l, ia-l spre mântuirea lui,

Alb, curat ca adevărul ce în fața ta îl spui.

— Cade moartă pe corpul Desdemonei —

OTHELLO care ascultase încrămenit, caută înfrigurat prin cameră.

Mai am spada de Toledo în isvoare reci călită.

(O desprinde de pe zid și merge spre ușe).

Ah ! e'n mâna mea... Deschide ușa.

GRATIANO de afară.

Este zăvor ită.

Nu cerca să treci cu sila, e'n zadar. Nu voi s'ascult.
Sunt armat și nu ai arme; deci gândește-te mai mult!

OTHELLO.

Atunci intră și vorbește-mi; sau de unde nu, — să fiu
Desarmat chiar, — fără teamă, peste tine o să viu.

-GRATIANO deschide și intră.

Ce vrei tu?

OTHELLO.

Vezi spada asta? O! nici când mai buni tov arăși
Prinși l'aceiași cingătoare, n'or să mai trăiească iarăși!
Am avut în vieață vremuri, când ăst braț, armat cu ea,
Doborâ în cale-i stavili, ce 'ntreceau puterea ta.
Dar, o! laudă deșartă! Cine luptă cu ursita?
Mă luptam odinioară; — năzuința-mi adormit-a!
Mi-am sfârșit călătoria: brațul meu armat e mort;
Cu catartul frânt, cu pânza sfâșiata întru'n port.
Și c'un pai să dai în mine, — e de-ajuns, — puterea-mi seacă,
Cel ce-a fost stejar odată, azi ca trestia se pleacă....
Unde-ași mai porni în lume? (Își aruncă spada și contemplă

pe Desdemona)

O! destin prigonitor!

Ce fatală stea unit-a soarta noastră amânduror?
Palidă, ca giulgiul morței! Când l'a doua înviere
Dumnezeu, la judecată înaintea lui ne-o cere, —
Doar c'o singură privire tu din cer m'ei prăvăli,
Și ca stol de corbi asupră-mi, demonii vor năvăli!
Rece, albă, neclintită ca virtutea ta copilă....

(sfâșiindu-și vestmintele pieptului).

Diavoli luați în mână biciul și isbiți fără de milă
Isgoniți-mă din fața îngerescului ei chip,
Biciuiți-mă cu trâmbe arzătoare de nisip,

Alungați-mă prin sloiuri, desfundați din stăvilare
 Cataractele de smoală și de sulf, clocotitoare,
 Din adâncuri, în adâncuri urmăriți-mă mereu
 — Am ucis pe Desdemona, — îngerul de pază-al meu!
 Desdemona mea e moartă !....

Cade plângând în hohote pe corpul Desdemonei. Intră Lodovico, Montano, Cassio sprijinit de doi servitori; pe urmă ofițerii conducând pe Iago sub escortă, se opresc în pragul Camerei.

LODOVICO cântând cu ochii.

Maurul, — dar unde este ?

OTHELLO (ridicându-se se înalță).

Eu am fost cândva Othello, — azi,.. o umbră din poveste;
 Ce voești cu umbra ?

LODOVICO.

Unde-i vipera ? voesc s'o văd.

Se aduce Iago înaintea lui Othello.

OTHELLO după ce a luat spada, înalțează spre Iago.

Dela creștet la picioare îl privesc și tot nu cred.
 Om să fie ? Nu ! — de-i diavol spada 'n el nu se va frânge !

— Isbește pe Iago, care instinctiv parează lovitura cu brațul și e rănit —

LODOVICO (către ofițeri).

Luați-i arma ! (Othello e dezarmat) —

IAGO (cucând mâna la braț, nepăsător către Lodovico.)

Nu-i nimica... Două picături de sânge.

OTHELLO (cu amărăciune).

O ! m'ași bucura, viața nesfârșit să-ți prelungesc.
 Traiul e un chin și-l meriți, — moartea e un dar ceresc.

LODOVICO *indurerat.*

Tu Othello, altă-dată cinstea noastră și mândria,—
Cine-ar fi crezut, pe vremuri, să ajungi tu jucăria
Vicleniei veninoase?

OTHELLO

Spune-ți, prietini tuturor :
Cinstea nu mi-am părăsit-o, nici în groaznicul omor.
A vibrat prea mult în mine întrecând ori ce măsură,
Și—calău,—eu dat-am moartea cu iubire, nu cu ură.

LODOVICO (*vătănd lui Othello pe Iago*)

Vinovatu'n bună parte crima și-a mărturisit.
Cu'nvoirea ta, anume, Cassio a fost izbit?

OTHELLO (*aplecând trist fruntea*).

Da !

CASSIO

N'am meritat Othello, o mânie așa de mare !

OTHELLO.

Știu și tocmai pentru asta, pocăit îți cer iertare.
Un cuvânt vă rog, doar unul pentru gându-mi uluit :
Întrebați pe iazma asta, pentru ce m'a chinuit?

IAGO.

Nu mă întrebați nimica ; de prisos. Ce-a fost știți bine.
Ori ce-ați face,—nici o vorbă nu mai scoateți dela mine.

LODOVICO.

Nici măcar o rugăciune ?

GRATIANO.

Când pe roată vei fi tras
Din mândria ta de acum, o să văd ce-a mai rămas !

OTHELLO

Da, își merită osînda.

LODOVICO *lui Othello.*

Trebue să afli iară
Că știm toată uneltirea astei inime de fiară.
S'au găsit la Rodrigo, pentru el, două scrisori...

fixând pe Iago

Una spune că pe Cassio hotărâseși să-l omori
Dar cu brațul lui Rodrigo!

OTHELLO.

Ticălosul.

CASSIO.

Ce urzire!

LODOVICO, *(către ceilalți).*

În a doua Roderigo îi aduce 'nvinuire
Că-l înșelă; n'a trimis-o și 'nțeleg de ce n'a vrut:
Hm... tovarășu'n răstimpuri vorba dată, și-a ținut.

OTHELLO *(lui Iago)*

O! capcană diavolească! *(lui Cassio)* Lămurește-mă mai bine
Cum năframa Desdemonei rătăcitu-s-a la tine?

CASSIO

Am găsit-o. Nu-i o clipă, Iago a mărturisit
Că mi-a pus-o 'n casă-anume pentr'un scop, — și-a isbutit.

OTHELLO *(cu groază).*

Orb!... nebun ce-am fost!

CASSIO.

Rodrigo, spune'n rândurile sale
Că la straje'n noaptea cea, tot de Iago pus la cale,

Mi-a cătat gâlceavă... 'n urmă, m'ai destituit din rang.
 Și-adineauri, când cu toții noi credeam că-i mort, — în gang
 L'auzim rostind c'o voce ce pornea ca din abise:
 «Iago m'a 'ndemnat la crimă, și tot Iago mă ucise!»

(Othello se repede spre Iago.)

LODOVICO. (oprimdu-l de braț).

Trebuie să eșim odată din aceste încăperi.

(Lui Othello) Ți-a 'ncetat de azi comanda și-ale statului puteri.

Cassio va lua pe seamă-i, ale-afacerilor frâne.

(Către Iago) Cât despre... năpârca asta, vr'un mijloc de mai rămâne

Ca să-i răstignească viața, însă fără să i-o iea,

Nentrerupt să-și ispășească'n chin nelegiuirea sa!

Dați-i partea suferinții s'o îndure cât mai iute!

(Lui Othello). Până ce'n Senatul țarei, crimele vor fi știute,

O să stai închis, sub pază...

Arătând pe Iago Luați-l.

Soldații înconjoară pe Iago

OTHELLO. Înaintând, cu o rece demnitate.

Senioria Ta!

Numai câteva cuvinte înainte de-a pleca.

Cred că nu fără de cinste, mi-am slujit cu râvnă țara.

Dar să trecem peste asta... Când vei scri despre amara

Dureroasa mea greșală, — zugrăvește-mă cum sânt:

Să nu-mi scazi nimic din vină, nici s'adaugi vr'un cuvânt!

Astfel, — vei descrie omul, ce'n a patimei căldură

N'a iubit cu înțelepciune, dar iubi peste măsură,

Ce n'a fost gelos din fire, cât timp n'a fost tulburat,

Dar în ziua când în suflet îndoiala l'a mușcat

Și-a căzut în cursa 'ntinsă de urzirea vicienei,

Peste vieața lui suflară viforile nebuniei!

Ca un indian netrebnic, orb, svârli o perlă 'n foc

Mult mai scumpă, mai iubită, ca tot tribu-i la un loc!

Ochi-i nedepriși cu lacrimi, plâng de-atuncea, ca toți slabii,

Plâng, cât smirnă plânge codrul parfumatelor Arabii...

Zugrăvește-mă într'astfel; și mai spune, că 'ntr'un an
 În Alep, un turc, lovindu-l pe un biet Venețian,
 Am sărit la el, cum sare peste prada lui șacalul
 Și spălând rușinea țării, i-am înfipt,... așa pumnalul.

(Se pumnalează și șovăind moare pe patul Desdemonei).

LODOVICO tresărind speriat voeste să-l oprească dar rămâne apoi incremenit.

Ce desnodământ! E groasnic!

GRATIANO.

Vai! din tot ce-am plănuit,
 Nu s'a mai ales nimica!

OTHELLO... cu mari sforțări, plecându-se spre Desdemona.

Sufletului chinuit

Încă un sărut îi trebui ca repaosul să-l împle...
 Oh, adio, dulce inger...

CASSIO.

Mă temeam să nu se 'ntâmple...
 Dar credeam, că-i tăra arme. — Mare inimă a fost!

LODOVICO, apucând pe Iago și forțându-l să ingenucheze.

Câine sângeros! Enigmă, ce nu pot să-i dau de rost,
 Mult mai crud ca foamea, ciurma și ca marea resvrătită
 Uită-te la patul cela, — vezi-ți opera 'mplinită!

El respinge cu orcare. Iago se ridică rece — Lodovico se adresează către cei de față,
 arătând patul Desdemonei.

Inveliți-l cu o pânză căci e prea spăimântător!

Se svârle o pânză pe ei și se trag perdelele.

Lui Gratiano.

Vei lua casa 'n stăpânire; ești moștenitorul lor.
 Împlinește-ți către dâșii, cea din urmă datorie.

Lui Cassio.

Judecarea astei hiene, Cassio, se cuvine ție.

Vei alege timpul, locul și uneltele de chin.
Dă-i pedeapsa cât mai aspră, — doar și-o pierde din venin.
Ci eu, — plec cu doliu 'n suflet, peste valurile mării
Vestea morței lui Othello, s'o aduc în sfatul țării.

(Își ascunde fața 'n mâni plângând. Toți cei de față înclină dureros capul. Iago singur
cu fruntea sus, contemplă acest spectacol cu o privire sarcastică. —

CORTINA

D. NANU.

SONET

*«Tu drag îmi vei rămâne pe vecie» —
Nu-mi spune nici-odată :— azi mă doare
De-aud cuvinte dulci ș'amăgitoare,
Ce lasă'n urmă inima pustie.*

*Mijește în priviri, fermecătoare,
A dragostei lumină sfântă, vie;
O clipă sau un veac de va să ție,
La ce să ne'ntrebăm acuma oare?*

*Curg apele pârâului agale ;
E plin ori va secă isvoru-i mână? —
El totuși merge liniștit în cale.*

*Ispititor norocul ne îmbie ;
Pe sufletu-mi un suflet azi stăpân e;—
In còlo ce va fi, iubito, fie!*

EUG. CIUCHI.

I M N

*Frumusețe, frumusețe, cine-ți știe vraja 'ntreagă,
Cine a putut vre-odată taina ta s'o înțeleagă?...
Ochiul cui n'a fost o clipă jertfa amăgirii tale,
Gura cui n'a supt veninul de pe buze și petale.*

*De pe-o lume de visare tu încet ridici perdeaua;
Ești în trandafirii roșii și în crinii albi ca neaua,
Iar în toamna ce 'ntârzie râzi în albe crizanteme
Și sclipești măreț în versul inspiratelor poeme.
Ești în părul ca mătasea, părul negru-al dragei mele,
Ești în zilele cu soare și în nopțile cu stele.
Ești pe buzele de cărmin, ești în ochii ei ce mint,
Ești în luna ce înbracă sărăciea cu argint;
Ești în visul meu zădarnic, îngeresc și netrăit...*

Frumusețe, frumusețe, ești în tot ce am iubit.

*Dar prin trandafirii gingași, vântul toamnei când străbate
Veștejite foi se scutur din podaale fermecate.
Rupte de mâni mici și albe,—crizanteme mari și sfinte,
Mor pe sânuri de fecioare și pe bulgări de morminte.*

*Iar în părul ce ascunde gâtul 'mpodobit de salbe,
Anii-or adună argintul în cununi de fire albe.
Peste ochii ce oglindă fericirea și norocul,
O să bată vântul vremii, și-o să stângă vraja,—focul.*

*Unde ești dar, frumusețe, când în ochii ei căprii
Nu ești tu pentru vecie?*

*Unde poți atunci să fii?
Unde ești când nori acopăr clarul bolților albastre?*

Frumusețe, frumusețe, ești în sufletele noastre.

DEM. B.

SCRISORILE
LUI GRIGORE ALEXANDRESCU CĂTRĂ I. GHICA
— CU PRILEJUL CENTENARULUI POETULUI —

IV.

Marelui poet Grigore Alexandrescu, născut probabil la 1812, i s'a sărbătorit anul acesta cu destulă cinste centenarul în mai toate revistele noastre. În seara de 20 Ianuarie 1913 un festival comemorativ avu loc la Ateneul Român, din imboldul *Societății Scriitorilor Români* (1).

Convorbirile literare, (2) în care s'a publicat o bună parte din scrisorile poetului către I. Ghica, își fac o datorie de a da astăzi la lumină cele din urmă scrisori coprinse în ms. 801.

XL.

F. 150

Iubite prietene,

Astă seară la 8 Fevr., șezând înaintea vetrei mele în fața focului, mai recitii odată scrisoarea ta din 6 Ghenar, la care după obiceiul meu, mă leneviam a răspunde. Mă oprii și mă gândii mult asupra rândurilor unde zici că poziția sau dispoziția puterilor celor mari este astfel în cât ar sacrifica pentru plăcerea Austriei pe un om *or de câte palme ar fi în frunte*. Aceasta nu-mi plăcu să o iau à la lettre, căci, printr'o consecvență naturală, mergând dela oameni la lucruri ar trebui să desperăm de orice bine pentru țara noastră. Apoi, deși fermanul pentru convocarea Divanurilor se pare amenințător, Monitorul, de altă parte, ne asigură despre unirea țărilor, și

(1) Au comemorat pe poet d-nii C. Dissescu, Barbu Delavrancea, G. Bogdan-Duică, E. Lovinescu și M. Dragomirescu.

(2) *Conv. lit. XLV*, 1911, pp. 743, 878, 1109.

acest punct odată dobândit, poate avea mari consecuențe : rămâne numai să vedem ce influențe vor prezida la alegeri. Cât pentru ceea ce te privește în parte, te înșeli dacă crezi că partidele te-au lăsat în pace cu Căimăcămia : chiar în zilele aceste circulă vorba că vii însoțit de zece mii de Turci ; și aceasta pe temeiul unei scrisori de la Paris scrisă de unul din marii patrioți poate și pretendenți care voeste negreșit să te popularizeze cu chipul acesta. Atât este de adevărat că ei au convincția că dacă vom ajunge a avea o alegere care să nu fie mărginită în cercul vechilor candidați, șansele nu vor fi pentru dumnealor, deși au mântuit patria la 48.

Nu știu dacă ai văzut pe acolo protestul boerilor, care, pentru întâiași dată protestez pentru drepturile țării, călcate, după cum zic, în persoana D-lor. În vreme ce li se acordă un drept care nu să dă nici unei alte clase, adecă de a se alege în județele unde au proprietăți, fără a fi domiciliati acolo ; lucru foarte trist în adevăr, căci oamenii cei mai capabili, care ar avea mijloace să se aleagă pînă județe, acum se văd excluși, și șansele rămân sau pentru boerii cei mari care au acolo creaturile lor sau pentru niște giubelii de la care nu putem aștepta nimic. Cât am dori ca de odată cu comisarii să poți veni în țară ! Urez că aceasta n'ar fi fără folos, căci, după cum zice poetul :

„Mult pot puțini buni împreună“.

Scrie-mi ce a făcut și ce rolă a jucat pe acolo junele Știrbeiu (1). Se zice că unchiul său Bibescu nu l'a primit căci a mers împreună cu Peretz, ucigătorul lui. De va fi așa, apoi junele Beiu a arătat o mare lipsă de tact. Tată-su dă mereu la mese și vizează la popularitate, dar lucrul nu prinde. Caimacamul voeste să-l imiteze dar nu e îndemănat. Văz pe unii din puternicii săi protectori foarte nemulțumiți și căindu-se de reazămul ce i-au dat. Se asigură între altele că el ar fi cerut armie turcească, nerespunzând de ținerea liniștei în cursul lucrărilor divanului. Adevărat să fie acest nou titlu la amorul nației ?

Scriu de la Paris că s'a prins o adresă telegrafică către Șuțache (2) în care îl întreabă ce a făcut banii care i s'au dat la plecare-i ca să facă să vorbească gazetele în favor, căci până acum citește numai defăimări care nu e de crezut să fie plătite de dânsul.

(1) Prințul Gheorghe Știrbei.

(2) E vorba de C. Șuțu (cf. N. Iorga, *Viața și Domnia lui Barbu D. Știrbeiu*. Anal. Acad. 1905, v. I, p. 23).

Uitaiu să-ți spui că scrisoarea din 6 Ghenar ar fi zăbovit mai multă vreme la Policroniadi dacă nu-mi spunea Gradovici despre dânsa. Prin urmare nu-mi mai scrie prin acel neguțător, ci sau prin Gradovici sau prin Bălăceanu.

Două jurnale au început în București; cel mai nou sub redacția nominală a lui C. Crețulescu; Bălăceanu, Curcanu, și alții lucrează la dânsul (1). Vom vedea cum va merge.

XLI.

F. 142

22 Aprilie 1857.

Iubitul meu Prinț!

Nu știu de ai auzit de cuvântul ce Vodă Bibescu a ținut la sosirea sa către o numeroasă adunare de rude și clienți ce îl așteptă acasă. Acel cuvânt a fost dat la jurnalele rumânești să se publice dar aceste grosolane foi nu l-au primit și cu drept cuvânt, căci țintă a decuraja aspirațiile principale ale mulțimei. Cuvântul este conform cu langagiul celor mai mulți comisari, cu toate aceste a vătămat mult pe Bibescu care ori cum aveă mai multe simpatii de cât ceilalți preten-denți. El a făcut rău de a pronunțat acel cuvânt și încă mai rău de s'a expus la un refuz, trimetându-l indirect să se publice. Opinia la noi e în majoritate că unirea fără un prinț străin n'ar fi nici de dorit și că ar avea rezultate triste, căci se tem oamenii de vre un *Sturzea* și alții ca el, inpuși d'a dreptul, sau aleși în puterea banilor; se tem de intrigile stre-inilor care ar provocă în țară turburări ce ar aduce intervenția și poate desființarea definitivă a naționalității noastre.

Ceea ce-mi zici despre uniformitatea programelor s'a și făcut dar din pricina osebitelor patimi și influențe ce se lupt în țara, mă tem tare că majoritatea deputaților nu vor fi cum dorim. Guvernul de o parte, boerii de alta deși porniți de interese contrarii, se întâlnesc însă în silințele ce fac de a pa-raliza partidul național al căruia comitet nu este compus ast-fel cum să poată exersă o influență morală destul de întinsă.

Dacă citești pe acolo jurnalele noastre, vei fi văzut negre-șit cu ce furie *Timpu* (sau *Secolul*) atacă pe boeri. Aceasta place guvernului care va să-i umilească fiind toți protivnici ai săi. Dar reclamațiile lor către comisari îl silesc să ia câte o măsură de asprime care nu ține mult.

(1) E vorba de ziarul *Concordia* al cărei No 1 apărū la 6 Fevr. 1857.

Prințesa, soția ta, trebuie să-ți fi scris că este obiectul vișitelor celor mai respectoase din partea acelor care ziceau nu de mult că cea mai mare dorință le-ar fi să te vadă spânzurat. Cel puțin astfel spune prietenul nostru Bălăceanu, (1) când mergeam împreună la d-na Ghica și găsirăm acolo pe Beizade Scarlat Ghica. (2)

XLII.

F. 144

14 Maiu 1857.

Iubite Prietene,

Prințesa îmi spuse că mi-ai fi trimis cuvântul ce ai făcut în anul acesta la deschiderea camerei sălbaticilor ce guvernezi (3). Acel cuvânt nu s'a văzut încă, dar trebuie să sosească și îți mulțumesc dinainte. În schimb îți trimit un tablou statistic care știu că te va interesa.

În vizitele ce am făcut prințesei aveam mare plăcere să vorbesc cu micul Dumitru (4) care este un băiat plin de inteligență și a cărui vedere nu știu de ce mă face totdeauna să-mi aduc aminte de juneța noastră. Dea Dumnezeu ca el să vadă timp mai fericiți pentru țara sa.

În zilele trecute, un boer din cei mai mari a reclamat împotriva mea la Caimacamul (5), cerând răzbunare pentru insulta ce zicea că ași fi făcut clasei întregi printr-o fabulă publicată în *Concordia* și care să încheie cu următoarele versuri (6).

«Acei ce d'e a țări grea soartă profitează
«ce de streini în posturi în ranguri se nălțară
«ce prin trădări, bazețe, sânt astăzi mai bogați,
«poate și decorați,
«după a mea părere sunt corbi nerușinați.

(1) Ion Bălăceanu. Nevestei acestuia, Angelina, aveà să-i dedice Alexandrescu o poezie în 1863.

(2) Scarlat Ghica (1812 — 1875), al patrulea fiu al lui Grigorie Ghica Voevod.

(3) Insula Samos.

(4) Fostul nostru ministru la Atena.

(5) Alexandru Ghica.

(6) E vorba de fabula *Corbii și Barza* tipărită în *Concordia*, No. 10 din 12 Martie 1857, p. 39. În acelaș număr al *Concordei* găsim un articol al poetului despre care nu pomeneste în această scrisoare: «În

Numitul boer care să vede că are cuvinte a-și aplică fabula pretindea că printr'acele versuri atacam nu numai pe d-lui (deși nu numesc pe nimeni) dar chiar pe puterile care i-am decorat. Caimacanul n'a înțeles lucrul ca dânsii, căci altfel s'ar fi făcut un frumos scandal, și crez că n'ași fi pierdut eu la judecată.

Eri Sir Bulwer (1) a primit ofițial pentru aniversala reginei, Era frumos a vedea într'un salon mai toate uniformeale lumii civilizate. America își avea asemenea reprezentantul său. Să vedem ce va ieși dintr'aceste toate.

Crez că ai primit scrisoarea ce ți-am trimis prin Bălăceanul.

te salutez,
Gr. Alexandrescu.

XLIII.

F. 146

15 Iulie, București.

Iubitul meu Prinț,

Cu toate că nu e în natura mea a importună pe nimeni, și încă mai puțin pe oameni pe care îi iubesc, dar tot nu mă putui opri de a mă miră de o așa de îndelungată tăcere, după trei scrisori ce ți-am scris. Știu bine că eu nu sunt un om politic și că o corespondență cu mine în împrejurările de

sfârșit sosi ziua așteptată cu atâta impaciță de națiunea română: încetară comentariile și îndocile asupra venirii domnilor comisari ai înaltelor puteri. Astăzi se află adunați mai toți în capitala noastră. Alegerea acestor bărbați de distincțiune, însărcinați cu cercetarea și transmiterea dorințelor noastre este de natură a ne impune cea mai mare încredere într'un viitor mai fericit.

Dacă plenipotențiarii înaltelor puteri în conferințele dela Paris au arătat atâta interes pentru Principate, necunoscându-le încă decât după aspiările și istoria lor cu atât mai mult ne place să credem că dd. Comisari ce au să locuiască cât-va timp între noi, vor găsi aici elementele unui viitor a căruia proprietate o vom atribui cu recunoștință acelor binevoitoare puteri.

Românii, pregătindu-se a se arăta demni și uniți în expresiunea dorințelor patriei lor, salută din inimă, sosirea dd. Comisari, și au stat toarnă speranță că rezultatul adunării dumnealor în mijlocul nostru va fi astfel încât, dacă cu vremea vreunii din urmașii acestor onorabili oaspeți vor vizita pământul României, venirea lor va fi pentru Români o zi de sârbătoare, și simpatiile națiunii întregi le vor mărturisii partea ce au luat pârâții la regenerarea unui popor.

(1) Sir Henri Bulwer, diplomatul și scriitorul englez, ce fusese trimis de Palmerston să studieze Provinciile dunărene. După retragerea lui Recliffse avea să devie ambasador la Constantinopol.

astăzi ar fi de puțin interes, dar un vechiu prieten tot are oare care drepturi și mărturisesc că este umilitor pentru mine a afla totdeauna de la alții cum ești și unde te afli. Nu cumva ai asupra-mi vre-o nemulțumire la care nu cunosc să fi dat prilej? În îndoiala mea nu îți scriu mai mult, cu atât mai ales că Stanley îmi stă execuție să isprăvesc mai curând.

al M. T. ca totdeauna devotat
Gr. Alexandrescu.

XLIV.

F 148

25 Iulie, București.

Prințul meu!

Cu toate că eram hotărât a nu te mai sugruma cu scrisorile mele dar citirea cuvântului ce ai făcut la deschiderea camerei mi-a schimbat dispoziția și mă simț fericit mărturisindu-ți admirația mea pentru tot binele ce faci acei nevinovate populații și pentru inteligența guvernamentală ce respiră în toate actele administrației voastre.

Imi place asemenea abilitatea cu care a-otiezi pe bieții deputați la lucrări care lor nu le-a trecut prin gând. Oare țara noastră comună n'o să se bucure și ea vreodată de aceste calități?

Pe aici s'a răspândit vorba că te numește Caimacam la Moldova dar poziția se pare atât de compromițătoare încât mai nimeni din prietenii voștri nu cred că ai primi.

al I. T. devotat
Gr. Alexandrescu.

XLV. (1).

F. 154

28 Oct.

... Până a-ți porni scrisoarea au mai trecut vre-o câteva zile, în timpul acesta a dat Dumnezeu de s'a săvârșit memoarul sau adresa divanului. Din întâmplare a eșit, după părerea obștească mai proastă decât se aștepta de la niște capete așa diplomatice ca ale Brătienilor și companie. Stilul este foarte

(1) E anexată la o scrisoare din 22 Oct. (158—161), pe care am publicat-o în *Flacăra*, Noemvr. 1912, cu prilejul centenarului și pe care n'o mai reproduc aici.

nepotrivit cu subiectul. Izrail și Biblia sânt citați, puterilor le făgăduiesc a le menaja, și dacă nu vor acorda toate cererile ne rezervăm dreptul de a renaște mai târziu. Astăzi este să se desbată în divan și crez că o să fie mare gâlceavă.

Ministerul a început să se schimbe. N. Krezulescu s'a numit vistier, (1), cu toate că nu trece a fi din prietenii guvernului și cu toate că frații săi sânt amândoi la cușite cu căimacamu. Se zice că Băleanu se va numi vornic și Herăscu spătar. Neguțătorul Hagi Tudorachi și a dat asemenea demisia.

Adresa către comisari care se tipărise de câteva zile s'a citit astăzi în Divan; dar deputații care toți o citiseră de mai nainte au declarat că nu sânt destul de eclerați. Adevăr netăgăduit în favorul căruia li s'a mai dat soroc până Vineri să se eclereze sau să se întunece cu desăvârșire.

Știi că generalul Odobescu (2) a murit, dar ceia ce nu știi, poate este că a murit atât de sărac încât a trebuit să-l îngroape cu cheltuiala municipalității, și parastasul ce i s'a făcut acum s'a plătit din lefile ofițerilor. Bietul mort abia a lăsat vreo 5000 #.

Guvernul a venit asemenea în ajutorul d-lui C. Bălăceanu și C. Cantacuzino cu câte 1500 # gratificație.

Vrednică de tot respectul C-nta nu știu de ce nevoie a dat și are mare trebuință să-ți vorbească. Ea te jură pe suvenirul trecutului să-i faci o vizită, căci vrea să vie însăși în persoană dar am oprit-o că aceasta este prea multă cinste pentru tine. Ce să-i zici?

Prietenul tău
Gr. Alexandrescu

XLVI.

F. 162

24 Decemv., București.

Scumpul meu Prinț

Din zi în zi mă asigurăz mai mult de adevărul proverbului ce zice că iadul este pavat cu bunele noastre intenții. Aceasta arată că totdeauna intenția mea este a-ți scrie, dar că foarte rar izbutesc a realiza această intenție. Apoi ce ți-ași scrie oare de aci care să nu ți le fi închipuit prin

(1) N. Krezulescu, cunoscutul om de stat, al cărui centenar s'a serbat anul trecut.

(2) Ion Odobescu, 1793—1857, tatăl lui Alexandru.

cunoștiința ce ai de oameni și de lucruri? Prin urmare nu îți voi înșiră cum merg sau mai bine cum nu merg de loc trebile noastre. Îți voi zice numai că, dacă sgomotul răspândit pe aici de o altă căimăcămie ar avea ceva adevărat; dacă înțelegerea ce domnește între Anglia și Austria ar izbuti să slăbească opoziția celei din urmă, oricât ar fi de efemeră ar fi acea căimăcămie tot ar fi indestul că să te asigure de viitor și să-ți pregătească cea mai mare partidă.

Unii din prietenii noștri cred că dacă ai veni acum în condițiile mărginire ale unui caimacam, n'ai face decât să perzi în opinie, după cum s'a întâmplat celui actual. Da eu crez că el n'a pierdut opinia pentru cuvântul că este mărginit și nu poate face nimic, ci tocmai pentru că a cercat a face ceva și n'a știut la început, și cu popularitatea improvizată ce îi făcuseră câteva suflete creștine, rolul său (potrivit despre altele cu mijloacele sale intelectuale) era foarte lesne. El n'avea decât să vorbească mereu de bunele sale intenții, să se plângă pe ascuns și la toată lumea de mărginirea în care se află și să suspine în gura mare după un viitor care i-ar deslegă mâinile ca să poată indestulă dorințele nației. Cu acest chip el ar fi hrănit speranțele unei mulțimi neghioabe și la o întâmplare de alegere putea să fie primejdios, de acesta ce face? Dar e de prisos căci scriu lucruri care le știi.

Știrbeiu petrece aici, și dacă nu este rău privit vină nu este a sa. Cu toate acestea între a fi rău primit și a fi dorit este deosebire; și afară de cazul de a fi impozat sau a fi mărginită alegerea între trecut și prezent n'ar avea probabilitatea, ba încă în cazul din urmă Bibescu i-ar trece înainte, dacă nici un om nou n'ar fi primit între candidați.

D. Cook îmi spuse că ai venit la Constantinopole, de acolo crez că-mi vei scrie ceia ce socotești despre starea lucrurilor, și ce trebuie să facă prietenii d-tale în aste împrejurări, căci deși ești departe dar consiliurile îți vor fi totdeauna ascultate.

al I. voastre, servitor și amic.

* * *

Vom publica puținele scrisori ce au mai rămas în numărul viitor.

E. LOVINESCU

K. DOUGLAS WIGGIN

REBECCA DE LA VALEA-SOARELUI *)

I.

„SANTEM ȘAPTE“

Bătrâna diligență venea duruind, pe șoseaua plină de praf care duce de la Maplewood la Riverboro. Eră cald ca 'n miezul verii, deși ne aflam abia pe la jumătatea lui *Maiu; domnul Jeremiah Cobb își cruță caii pe cât putea, dar nu pierdeă din vedere o clipă faptul că ducea și poșta. Urcușuri erau berechet, de aceea lăsase și el hăturile în voie, se rezemase cu voluptate de spatele caprei și-și ținea piciorul întins a lene pe apărătoarea dinainte a trăsurii. Își trăsese pe ochi vechea pălărie de păslă cu margini late și în falca stângă mestecă mereu o porție de tutun.

În diligență eră un singur călător: un nodișor de fată cu părul negru, cu o rochie de stambă gălbuie și lucioasă

*) În literatura noastră sânt rare operele care să înfățișeze viața copiilor. De aceea m'am simțit îndemnată a prezenta cititorilor români acest roman al scriitoarei americane Kate Douglas Wiggin (Mrs. Riggs), în care tot interesul se concentrează asupra desfășurării unui încântător suflet de copil.

Lucrarea aceasta a avut în țările de limbă engleză un deosebit răsunet.

Traducerea e făcută din englezește, cu învoirea autoarei și a editorilor Houghton Mifflin Company, Boston, U. S. A.

(Nota traducătoarei).

pe dânsa. Eră așa de puțintică la trup și rochia de pe ea așa de tare scrobită, încât lunecă, mititica, într'una de pe canapeaua de piele, deși se înțepeneă cu picioarele de locul din față și se propteă și înlături cu amândouă mâinile, — spre a-și păstră, de bine de rău, echilibrul. Ori de câte ori roatele se infundau mai adânc în câte un făgaș, ori se săltau, pe negândite, de vre-o piatră, ea săreă în sus, fără de voie, apoi veneă iar la loc, își da pe spate nostima ei pălărioară de paie și-și ridică de pe jos ori își așeză într'un loc mai de nădejde o umbreluță pembă, de o șchioapă, care se vedea a fi grija ei de căpetenie. Tot așa de scumpă părea a-i fi o punguță de mărgele, în care se tot uită de câte ori îi îngăduia buna stare a șoselei, gustând o mare și vădită mulțumire când vedea că prețiosul ei cuprins nici nu pierise, nici nu descrescuse. Domnul Cobb habar n'avea de toate aceste peripeții ale călătoriei: treaba lui eră să ducă oamenii la destinație, iar nu să le și poarte de grijă pe drum. Ce mai incoace incolo: el uitase până și de existența acestui singur și neînsemnat călătorăș.

De dimineată, când să pornească de la oficiul poștal din Maplewood, se pomenise cu o femeie care se dăduse jos dintr'o căruță, venind spre el și întrebându-l dacă aceea e diligența de la Riverboro și dacă dinsul e d-l Cobb. El zicând că da, ea făcù din cap unei copilițe care așteptă răspunsul cu nerăbdare și care alergă acum spre dânsa cu teama par'că de a nu ajunge prea târziu. Fetița să fi tot fost de vre-o zece—unsprezece ani, dar, ori care i-ar fi fost numărul primăverilor, părea cam puțintică pentru vârsta ei. Mamă-sa o ajută să se urce în diligență, puse o legătură și un mânuchiș de liliac lângă ea, apoi stete de luă seama la urcarea unui sipet, ce fu legat la spatele trăsuri. În sfârșit, plăti drumul, numărând banii cu mare grijă.

„Te-ai rugă să duci fata la Riverboro, la al-de soru-mea” zise dânsa. «Le știi d-ta, pe Miranda și Jane Sawyer? Stau la Casa-roșie.»

Auzi vorbă! Doamne iartă-mă! Cum să nu știe el pe fetele Sawyer?

„Apoi acolo merge fata, și ele știu că vine. O să fii d-ta așa de bun să-ți arunci ochii la dansa, din când în când? Că despre partea ei, cum o aveă prilej să se deă jos undevă, ori să intre în vorbă cu lumea, sau să găsească pe cineva care s'o bage 'n seamă, n'așteaptă să fie Jugată. Mergi sănătoasă, Rebecca, mamă, fii cuminte și șezi binișor, ca să-ți fie rochița curată și toate în regulă când ai ajunge la al-de-tușă-ta. Să nu cumvă să-i aduci vre-o supărare lui d-l Cobb, auzitu-m'ai? Că uite ce e, domnule Cobb, e nițel cam agitată. Ieri am venit cu trenul de la Temperance, as'noapte am mas la al-de var'mea, iar as'dimineată am venit cu căruța cale de o poștă, de la casa ei până aici”.

„Rămâi sănătoasă, mamă, și n'aveă nici o grijă! Ce, Dumnezeu, am mai călătorit eu și altă dată!”.

Femeia nu-și putu stăpâni un scurt hohot de râs și zise în chip de talmăcire către d-l Cobb: „A fost și ea odată la Wareham și a mas acolo, și acuma, poftim, se fălește că a mai fost în călătorie!”.

„Păi, mamă, și aia a fost călătorie”, replică copila, cu a-prindere și cu îndărătnare. „Am plecat de la fermă, ne-am luat de mâncare într'un paneraș, am mers nițel cu căruța și nițel cu trenul, și ne-am luat și cămășile de noapte”.

„St! nu e nevoie să afle tot târgul ce am făcut”, zise mama, curmând aducerile-aminte ale acestei umblate călătore. „Nu ți-am mai spus de-atâtea ori”, șopti ea, încercând pentru cea din urmă dată de a o înveghia, „că nu trebuie să vorbești în gura mare de cămăși de noapte, de ciorapi și de — lucruri de-al-de-astea, și mai vârtos când e de față un bărbat?”.

„Ba da, mamă, știu, și nici nu vorbesc. Vream numai să zic” — aici d-l Cobb plescăi din gură, plesni hăturile, și caii se gătiră domol pentru slujba lor de toate zilele — „vream numai să zic că se chiamă călătorie, când” — diligența pornise de-a binele acuma, și Rebecca trebui să-ș

scoată capul pe fereastra de de-asupra porțiței, spre a-și sfârși vorba — „că se chiamă călătorie, când îți iei și că-mașa-de-noapte!“.

Cuvântul cu pricina rostit cu un glas foarte ascuțit, sbură îndărăt spre urechile scandalizate ale d-nei Randall, care se uită după diligență până o pierdă din ochi; apoi își adună pachetele de pe banca din fața poștei, deslegă calul de la stâlp și se urcă în căruță. Când s'o pornească în spre casă, se mai ridică odată în picioare și, umbrindu-și ochii cu mâna, se uită după un nor de praf care se pierde în zarea depărtată.

„O să cam aibă de furcă Miranda“ își zise ea în sine, „dar nu m'aș miră să fie spre binele Rebeccei“.

Toate acestea se întâmplaseră cu o jumătate de ceas mai înainte, și—soarele, căldura, praful, gândul la comisioanele ce avea de făcut în marea capitală Milltown innecaseră cu totul în mintea în deobște cam înceată a d-lui Cobb făgăduela de a avea ochii asupra Rebeccei.

Deodată auzi un glas subțire, care se ridică mai presus de huruitul roatelor și de zăngănitul hamurilor. La început crezută că e vr'un greier, vr'un brotăcel, sau vr'o pasăre, dar, după ce-și dete seama din ce parte venea glasul, se uită îndărăt peste umăr și văzută o mică făptură omenească aplecată așa de mult afară din fereastră, încât eră de mirare că nu-și pierdeă cumpăna. O lungă coadă neagră se legănă în văzduh după tactul trăsurii; copila își ținea într'o mână pălăria, iar cu cealaltă făcea zadarnice încercări de a atinge pe vizitiu cu microscopica ei umbreluță.

„Mă rog, dă-mi voie să-ți spun ceva!“ strigă ea. Ascultător, d-l Cobb își opri caii.

— „Costă mai mult, dacă m'ași urcă acolo alături de d-ta?“ întrebă dânsa. „Aici înăuntru e așa de lunecos și de lucios, și diligența este așa din cale afară de mare pentru mine, încât mă rostogolesc într'insa de colo până colo și m'am făcut toată numai cucuie. Și ferestrele sânt așa de mici, încât văd numai câte-o bucațică din toate lucrurile, și eră

să-mi sucesc gâtul, tot întinzându-mă să văd dacă nu cumva mi-o fi căzut cufărul de dindărăt. E cufărul mamei și ține la el foarte mult."

D-l Cobb așteaptă să treacă acest șivoiu de vorbe, sau mai bine zis acest potop de critice, și apoi zise cu veselie:

"Poți veni aici pe capră, dacă vrei; nu mai e nici o plată pe de-asupra, pentru locul de lângă mine."

Zicând acestea, o ajută să se dea jos, o „cocotă” pe capră, apoi își relua și el locul.

Rebecca se așează cu multă grijă, netezindu-și binișor rochia sub dânsa și ascunzându-și umbreluța în cutele fustei, pe care și-o întinsese între ea și vizitiu. După ce isprăvi toate acestea, își dădu pălăria mai spre ceafă, își trase bine pe mână mănușile albe de bumbac, cârpite ici colea, și zise, plină de mulțumire:

"Ah! da bine e aici! Asta zic și eu că-i călătorie! Acuma sânt și eu o pasageră adevărată; acolo innăuntru par'că eram cloșca noastră de-a casă când o închidem singură în tot cotețul. Nu-i așa că mai avem încă mult, mult de mers?"

"O, de-abia am pornit", răspunse d-l Cobb cu veselie. "Avem încă două ceasuri și mai bine de mers".

"Numai două ceasuri!" oftă ea. "Acum trebuie să fie unu și jumătate; mama trebuie să fie la al-de verișoara Ana; acasă copiii or fi isprăvit de mâncat și Hannah o fi și pus toate la locul lor. Mi-am luat ceva de imbucat, fiindcă mama zicea că ar fi un rău început să ajung flămândă la „Casa-roșie” și să cer ceva de mâncare de la 'tușa Miranda, cum oiu pică. Ce zi frumoasă o să avem, nu-i așa?"

"Da, așa e; da, par'că-i prea cald. De ce nu-ți deschizi umbreluța?"

Fetița își întinse și mai cu grijă rochia peste odorul cu pricina, zicând: "Așa! vai de mine! N'o deschid nici odată pe soare! Lucrul pembè iese grozav, știi! și n'o port decât Dumineca la biserică, când e nuor. Une-ori însă soarele iese pe negândite și atunci nu știu cum s'o acoper

mai repede. Umbreluța asta e ce am eu mai scump pe lume; dar nu-mi văd capul de grija ei!"

În clipa aceasta, în mintea cam domoală a d-lui Jeremiah Cobb răzbi încet, încet gândul, că păsărica asta cocotată alături de dânsul are un penet foarte deosebit de al acelora cu care se obișnuise el în cursele lui zilnice. Puse biciul în teaca lui, își trase piciorul de pe apărătoarea trăsurii, își împinse pălăria pe ceafă, scupă în șosea bucata de tutun ce o avea în gură, și, după ce se pregăti astfel de luptă, aruncă pentru întâia oară o privire mai cercetătoare asupra pasagerei sale—o privire care întâlnește niște ochi plini de gravitate, de nevinovăție copilărească și de prietenească curiozitate.

Rochia de stambă gălbuie era ieșită de soare, dar curată ca fulgul și scrobită de primejdie. Din iecăluța care sta dreaptă în sus răsărea un gâtișor oacheș și subțirel, iar capul părea prea mic pentru belșugul de păr negru, care-i atârna pe spate, într-o coadă groasă și lungă până la brâu. Purtă o pălărioară de paiu de Italia, care putea fi sau ultima modă de pălărie de copil, sau vre-un fel de eleganță antică reimprospătată pentru acest prilej. Era garnisită cu o fâșie de panglică galbenă, răsucită de jur împrejur, și cu un mănunchiu de țepi de porc-ghimpos negri și portocalii, care atârnă sau mai bine se sbârleă deasupra urechei, lucru ce-i da o înfățișare foarte ciudată și neobișnuită. Fața cu un fin contur era aproape fără culoare. Cât despre trăsături, sigur că trebuiesă le fi avut pe toate la număr, dar luarea-aminte a d-lui Cobb nu apucă să ajungă așa departe, până la nas, la frunte sau la bărbie, căci în cale fusese prinsă și ținută în loc de ochi. Ochii Rebeccei erau întocmai ca credința — „substanța lucrurilor în care sperăm, evidența lucrurilor pe care nu le vedem". Sub sprâncenele fin incondeiate străluceau ca două stele ale căror lumini jucau pe jumătate ascunse într-o întunecime sclipitoare. Căutătura lor era arzătoare și plină de interes, dar nicio dată pe deplin mulțumită; privirea stăruitoare ce pironea

asupra lucrurilor avea o strălucire tainică și părea că răzbate dincolo de ceea ce vede în priveliște, în obiect, în tine. Nimeni nu le dase de fund ochilor Rebeccei. Învățătorul și pastorul din Temperance se căsniseră, dar în zadar; tânărul artist care veni pe vară să schițeze șura cea roșie, moara părăsită și podul gârlei, lăsă la o parte toate aceste frumuseți locale și nu mai voi să știe decât de chipul unui copil, un chip slăbuț, fără cătare, dar iluminat de o pereche de ochi, cari purtau atâtea solii, atâtea sugestii, atâtea scânteieri de puteri adormite și de intuiție, încât nu te mai săturai uitându-te în adâncimile lor luminoase sau închipuindu-ți că ceea ce vedeai e oglindirea propriei tale gândiri.

D-l Cobb nu se ridică până la nici una din aceste idei generale; singura observare ce făcu către nevastă-sa în seara aceea fu că de câte-ori se uită fata la dansul par'că-i venea ameteală.

"Umbreluța mi-a dat-o Miss Ross, o cocoană care pictează", zise Rebecca, după ce schimbase câteva priviri cu d-l Cobb și-i învățase chipul pe dinafară.

"Ai băgat de seamă cele două volănașe pembă și ai văzut că vârful e alb și mânerul tot așa? Sânt de fildeș! Vezi! mânerul par'c'ar fi ciupit de vărsat. Pricina e că mi l-a supt Fanny și mi l-a strâns cu dinții în timpul slujbei când nu mă uitam la ea. De atunci, Fanny nu mai mi-e așa de dragă ca înainte".

"Fanny e sora ta?"

"Da, o soră de-a mea".

"Câți sânteți cu toții?"

"Șapte. Sânt și niște versuri despre șapte copii:

"Fetița ținea însă una:

"Ba, domnule, șapte sântem!" (*)

(*) Versuri din poezia "We are seven" ["Sântem șapte"] de Wordsworth. O fetiță de țară se 'ntâlnește pe drum cu un strein care o 'ntreabă câți frați și surori sânt cu toții. Ea răspunde: "Doi stau la oraș, doi sânt duși pe mare, doi zac lângă noi, coala 'n cimitir. Cu toții sântem șapte". Ori cât stăruiește streinul să o facă să vadă că

„Versurile astea am învățat să le spun pe dinafară la școală, dar urăcioșii de școlari s'au pornit pe răs, când m'au auzit. A mai mare e Hannah, apoi viu eu, apoi John, apoi Jenny, apoi Mark, apoi Fanny, pe urmă Mira“.

„Aa, da mare familie!“

„Ba chiar prea mare, cum zice fite-cine“ răspunse Rebecca, cu o candoare așa de neașteptată și de bătrânească, încât d-l Cobb murmură: „Pe legea mea!“ și-și mai vâri o fărâmă de tutun în falca stângă.

„Sânt drăgălași, dar și ce povară, și, vezi d-ta, va să ai parale, nu glumă, ca să sature atâtea guri“, urmă ea. „Ani de-a rândul Hannah și cu mine n'am făcut altă treabă decât să culcăm și să sculăm poșidicul ăsta. Dar acum s'a isprăvit; mai răsuflăm și noi; și o s'o ducem foarte bine, când ne-om face mari cu toții și când s'o sfârși și ipoteca de plătit“.

„Cum „s'a isprăvit“? A, vrei să zici, fiind-că ai plecat de-acasă?“

„Nu; vreau să zic că s'a isprăvit de tot, de tot — că familia noastră s'a oprit aici. Așa zice mama, și ea totdeauna se ține de vorbă. După Mira n'a mai venit nici unul, și dânsa e de trei ani. Ea s'a născut în ziua când a murit tata. Tușa Miranda ar fi vrut să vie Hannah la Riverboro, în locul meu, dar mama nu se putea lipsi de dânsa; ea știe să vadă de casă mult mai bine ca mine, ce are a face! Ieri-seară stam de vorbă cu mama și-i spuneam că, dac'o fi să mai vie alți copii după plecarea mea, o să trebuească să m'aducă înapoi, fiindcă, dacă e copil mic în casă, e nevoe și de Hannah și de mine, pentru că mama trebue să și gătească și să vadă și de fermă.

„A, va să zică stați la o fermă? Unde e ferma asta? Aproape de unde te-ai urcat?“

au rămas numai cinci, ea, care vede zilnic mormintele celor doi frați și lucrează și cântă lângă ei, răspunde cu convingere: „Ba domnule, șapte sântem!“ (Nota trad., după comunicarea D-rei Mary Wood, profesoară în București).

„Aproape? Așa! La sute de poștii! Am venit de la Temperance cu trenul. Pe urmă am mers mult cu căruța până la verișoara Ana, unde ne-a fost și masul. Pe urmă ne-am sculat și iar am mai mers cu căruța încă pe atâta, până la Maplewood, unde se află diligența. Ferma noastră este foarte departe de pretutindeni, dar școala și biserica sânt la Temperance, care-i numai la un sfert de poștă de noi. Aici pe capră lângă d-ta este mai-mai așa de bine ca'n vârful clopotniței. Știu un băiat care s'a urcat sus în clopotnița de la noi. Spunea că oamenii și vacile se vedeau cât niște muște. Oameni n'am întâlnit de loc pân'a-cuma, dar vacile, drept să spun, m'au cam decepționat; nu-mi par așa de mici cum trăgeam eu nădejde, dar tot"—adăogă ea, luminându-se la față—„tot nu se văd tocmai așa de mari ca dacă am fi alături de ele, nu-i așa? Băieții, știu că-i bine de dâșii: ei fac numai lucruri frumoase și vrednice de râvnit, iar în seama fetelor ce rămâne? tot ce-i mai urât și mai plicticos pe lume! Ele nu pot nici să se urce așa de sus, nici să se ducă așa de departe, nici să stea pe afară așa de târziu, nici să alerge așa de iute nici nimica!“.

D-l Cobb își șterse gura cu dosul palmei și răsuflă din greu. Par'că-l dăduse cineva de-a dura de pe un vârf de munte pe altul, fără a-i lăsa timp să-și tragă sufletul, în vremea aceasta.

„Da' tot nu știu cam unde vine ferma voastră“, zise dânsul, „cu toate că am fost la Temperance și chiar am și stat prin partea locului. Cum vă este sicritatea?“

„Randall. Mamei îi zice Aurelia Randall. Uite numele noastre: Hannah Lucy Randall, Rebecca Rowena Randall, John Halifax Randall, Jenny Lind Randall, Marquis Randall, Fanny Ellsler Randall și Miranda Randall. La jumătate din noi mama ne-a ales numele, la ailaltă jumătate tata; da tot nu eram cu soț, atuncea s'au gândit amândoi că ar fi frumos ca Mirei să-i dea numele 'tușei Miranda de la Riberboro. Credeau ei c'o s'o mai îmbuneze cu asta, dar de-

geaba, și acum îi zicem și noi Mira. Fiecare dintre noi purtăm numele după câte cineva, anume: Hannah este „Hannah la fereastră, tivind pantofi”; eu sânt luată din „Ivanhoe”, John Halifax este un domn despre care e vorba într-o carte; Mark e după unchiul nostru, Marquis de Lafayette, care a murit din gemeni. (Gemenii nu prea trăesc să se facă mari, iar gemenii din trei mai niciodată. Știi asta, domnule Cobb?). Noi nu-i zicem Marquis, ci numai Mark. Jenny e numită după o cântăreață, iar Fanny după o dănuitoare frumoasă; dar mama zice că nu s'a potrivit nici la una nici la alta, fiindcă Jenny nu e în stare să ție minte un cântec, iar Fanny-i cu picioarele cam înțepenite. Mamei i-ar plăcea mai bine să le zică Jane și Frances și să le lase la o parte numele ale din mijloc, dar tot ea spune că n'ar fi frumos față de amintirea tatei. Ea zice că noi trebuie să sărim totdeauna pentru tata, fiindcă toate i-au stat împotriva și că nici de murit n'ar fi murit, de nu eră așa de nenorocos. Mi se pare că asta e tot ce ar fi de spus despre noi”, sfârși ea cu gravitate.

„Dumnezeule mare! Socotesc că e de ajuns” strigă d-l Cobb. „De altfel, după ce a ales mamă-ta, nici n'au mai rămas multe nume. Da' strașnică ținere-de-minte mai ai! Gândesc că n'ai prea multă bătaie-de-cap cu învățarea lecțiilor, hai?”

„Mai de loc; mai multă bătaie-de-cap e de un' să scoți ghetete ca să te duci la școală să înveți. Astea din picioarele mele sânt noi-nouțe, dar trebuie să mă ție șase luni. Mama 'mi zice într'una să-mi cruț ghetetele. Eu, una, zic, că alt chip de a le păstră nu-i decât să le iei în mână și să umbli cu picioarele goale; dar vezi, asta n'o s'o pot face la Riverboro, că fac de rușine pe 'tușa Miranda. Acuma, cât oi u sta la 'tușa Miranda, o să mă duc la școală regulat, și peste doi ani o să trec la școala normală din Wareham. Mama zice că asta o să fie norocul meu. Când oi ieși din școală, o să mă fac pictoriță, ca Miss Ross. Adică asta eu ași vrea. Da' mama zice că mai bine profesoară

„Ferma 'mnea-voastră nu-i oare răzăşia bătrânului Hobbs?,
„Nu; e atât: ferma Randall — adică așa-i zice mama.
Eu îi zic Ferma de la Valea-Soarelui.“

„Eu cred că n'are a face cum îi zice — e destul să ştii,
un' se află“ — observă domnul Cobb sentenţios.

Rebecca, îndreptând spre el tot focul din ochii ei încărcăţi de mustrare, ba chiar de asprime, răspunse:

„O, să nu zici vorba asta, să nu fii şi dumneata ca
ăilalt! Are foarte mult a face ce nume dai lucrurilor. Când
zic „Ferma Randall“, vezi dumneata înaintea ochilor cum
este ea?“

„Nu, ce-i drept, nu văd“ răspunse domnul Cobb, cam
incurcat.

„Bun! Da' dacă zic Ferma de la Valea-Soarelui, ce-ţi
vine în gând numai decât?“

Domnul Cobb se simţea ca un peşte scos din elementul
lui firesc şi lăsat să se sbată pe uscat. Dar nu eră chip
să scape de grozava răspundere a unei replici, căci ochii
Rebeccei erau nişte proiectoare care străbăteau prin creierul
lui până la chelia din ceafă.

„De, mi 'nchipuii c'o fi vr'un pârâiaş undevă prin apropiere“, zise el cu sfieală. Rebecca părû decepţionată, dar
nu-şi pierdû curajul de tot. „De, bunişor răspuns“, zise
ea încurajându-l. „Eşti cald, dar nu fierbinte. Fireşte că e
un pârâu, dar ce fel de pârâu? asta-i asta! Pe amândouă
malurile are nişte puişori de arbori şi nişte tufişuri mici şi
e un pârâiaş puţin adânc şi vorbăreţ, cu o albie de nisip alb
şi cu o mulţime de pietricele lucioase. Cum se arată o
fărâmiţă de rază de soare, pârâiaşul o şi 'nhaţă şi apoi
aruncă la scântei toată ziua. Nu simţi o sfârşală
la inimă? Eu da. Mi-eră aşă de frică să nu scap dili-
jenţa, încât n'am putut lua nimic în gură as' dimineaţă“.

„Păi, atunci ar fi bine să-ţi iei acum gustarea. Eu nu imbuc
nimic înainte de a ajunge la Milltown; acolo o să iau o
bucată de plăcintă şi o ceaşcă de cafea“.

„Tare-aşi vreă să văd şi eu Milltown!. Gândes c-că-i ma

mare și mai măreț chiar decât Wareham — mai mare și decât Parisul, da? Miss Ross mi-a spus multe despre Paris; de acolo mi-a cumpărat umbreluța asta pembă și pungulița de mărgelă. Uite cum face plească! când se deschide. Am într'insa douăzeci de gologani de 5, și ăștia trebuie să-mi ajungă trei luni, pentru mărci, hârtie și cerneală. Mama zice că atâta ar mai lipsi, să-mi cumpere 'tușa Miranda și de-alde astea, după ce că-mi dă demâncare și mă îmbracă și-mi mai poartă și cheltuiala școalei“.

„Parisul nu-i cine știe ce lucru mare“, zise domnul Cobb, cu dispreț. „Este locul cel mai urit din statul Maine. Am fost de multe ori cu dilijența pe acolo“.

Rebecca se văzu din nou nevoită să-l corecteze pe d-l Cobb; cu liniște și cu blândețe, dar nu mai puțin hotărâtă, deși corectarea ei întâlni o privire repede trimeasă și tot așa de repede întoarsă într'altă parte.

„Parisul este capitala Franței și trebuie să iei vaporul ca să te duci acolo“, zise ea, instruindu-l. E și în cartea mea de geografie, unde mai spune: „Francezii sânt un neam de oameni veseli și galanți, cărora le place danțul și vinurile ușoare“. Am întrebat pe domnul învățător ce sânt alea „vinuri ușoare“, și el zice că trebuie să fie ceva cam ca cidrul proaspăt sau poate ca berea de ienibahar. Eu doar închid ochii și văd Parisul, limpede ca ziua. De jur împrejur dansează, pururea vesele, niște cocoane frumoase, cu umbreluțe pembă și cu pungulițe de mărgelă, iar niște boieri mari se închină politicos și beau bere de ienibahar. Ei, dar d-ta poți vedea Milltown cu ochii deschiși, mai în toate zilele!“, zise Rebecca cu jind.

„D'apoi nici Milltown nu este mare lucru“, replică d-l Cobb, cu aerul unui care ar fi vizitat toate orașele de pe pământ și le-ar fi socotit întru nimica. „Acuma, ia să vezi cum o s'asvâră eu jurnalul ăsta drept în pragul ușei lui Miss Brown“.

Paff! și pachetul căzu tocmai unde ochise domnul Cobb, — pe rogojina din fața marchizei.

„Bravo! ce frumos a fost!“ strigă Rebecca uimită, — „tocmai ca scamatorul care aruncă cuțitele, pe care l-a văzut Mark la circ. Ași vrea să fie un șir lung, lung, de case, fiecare cu câte o rogojină și o marchiză la mijloc, și la toate să ai câte un jurnal de aruncat!“.

„De, s'ar putea să și greșesc une-ori, mai știi!“, zise d-l Cobb, strălucind de o modestă mândrie. Dacă te-o lăsa 'tuș'-ta Miranda, o să te iau odată, vara asta, la Milltown, când n'o fi diligența tocmai plină“.

Un fior de plăcere străbătă prin trupul Rebeccei, din vârful pantofilor ei noi, până sus la pălăria de pe cap și iar în jos în lungul coadei celei negre. Ea se lipi cu infocare de genuchii d-lui Cobb și zise, cu glasul înecat de lacrimi de bucurie și de uimire :

„O, nu se poate, zău, asta nu se poate! Auzi, să văd eu Milltown! Știi cum vine asta! ? Par'c'ai aveă de nașă o zână, care te-ar întrebă ce dorință ai și apoi ți-ar implini-o. Ai citit vre-odată „Cenușereasa“, sau „Piticul galben“, sau „Broasca fermecată“, sau „Frumoasa cu părul de aur?“

„Nu“, răspunse cu prudență d-l Cobb, după o clipă de gândire. „Tocmai pe-astea nu mi-aduc aminte să le fi citit vreodată. Da' de unde ai avut tu prilej să citești așa de mult?“.

„O, am citit o grămadă de cărți“, răspunse Rebecca cu nepăsare, „de la tata, de la Miss Ross, de la feluriți învățători ce i-am avut, precum și toate cărțile din biblioteca școalei-de-Duminecă. Am citit „Aprinzătorul de felinare“ și „Knejii scoțieni“ și „Ivanhoe“ și „Moștenitorul din Redclyffe“ și „Cora, nevasta doctorului“ și „David Copperfield“ și „Auruli din Chickaree“ și „Viața“ lui Plutarch și „Thaddeus din Varșovia“ și „Progresul Pelerinului“ și încă multe altele. Da' d-ta ce-ai citit?“.

„Tocmai cărțile astea nu mi s'a întâmplat să le citeș; dar, slavă domnului! în vremea mea am citit și eu berechet. În ziua de azi însă, așa mă tot vântur de colo până colo pe drumuri, încât abia de mai pot ajunge să răsfoesc Ca-

lendarul, „Argusul săptămânal” și „Agricultorul Statului Maine”. Uite iar râul; ăsta-i cel din urmă urcuș mai mare; din vârful dealului se văd în zare ogeacurile din Riverboro. Nu mai avem mult. Și eu stau ca la o bătaie de pușcă dincolo de Casa-roșie”.

Rebecca-și frământă mâinile în poală și nu mai putea sta locului de neastâmpăr. „Nu credeam să-mi fie frică” zise ea cu glasul aproape stins, „dar mi se pare că mi-e, — așa nițel, — când te-aud că-i așa de aproape.”

„Ai vrea să te întorci înapoi?” întrebă d-l Cobb curios. Ea îl fulgeră cu o privire plină de curaj și zise cu mândrie: „Doamne ferește! Poate să-mi fie frică, cât mi-o fi, mi-ar fi însă rușine să mă întorc înapoi. Pentru mine, a mă duce la tușa Miranda ori a mă duce în pivniță în puterea nopții e tot una. Se poate să fie sub scară uriași și căpcăuni, dar, cum îi spuneam și Hannei, de unde știi că n'or fi spirițuși și zâne și broaște fermecate! Este și aici o uliță mare prin mijlocul târgului, ca la Wareham?”

„De, am putea să-i zicem și ulița mare, stă și al-de mă-tușă-ta pe ea, dar nu se pomenește nici prăvălie, nici fabrică pe dânsa, și târgul e urît, nu face nici două parale. Va să treci gârla și să vii spre noi, dacă vrei să vezi ceva mai ca lumea!”

„Păcat!” oftă ea, „căci ar fi fost o frumusețe să trec pe o adevărată uliță mare, stând aici sus ca acum, într'o trăsură cu doi cai strașnici și cu umbreluța pembă deschisă, și toată lumea din târg să stea și să întrebe ale cui or fi mănuchiul de liliac și sipetul! Păcat! ași fi fost ca cocoana cea frumoasă din alaiu! Astă-vară a venit la Temperance un circ, și dimineața a trecut cu alaiu pe ulița mare. Mama ne-a lăsat și pe noi să ne ținem după ei și s'o luăm și pe Mira, cu căruciorul, fiindcă după prânz n'am fi avut cu ce ne duce la circ. Să fi văzut ce mai cai frumoși, ce animale în cuști și ce de clowni călări pe cai, și la sfârșit, în urma tuturor, venea o trăsurică roșie și aurită trasă de doi pony și într'insa sta pe o perină de catifea im-

blânzitoarea de șerpi, înbrăcată de sus până jos numai în atlas și în fluturi! Eră ne mai pomenit de frumoasă, d-le Cobb, ți se puneă un nod în gât, uitându-te la dânsa și-ți treceau fiori reci prin șira spinării! Pricepi ce vreeai să zic? Nu ți s'a întâmplat și d-tale să vezi pe cineva, care să te facă să simți așa ceva?"

Prin multe clipe grele trecuse d-l Cobb, în dimăreața aceea așa de bogată în întâmplări; ca aceasta însă nu i se părû nici una; totuși ocoli primejdia cu îndemănare, zicând: „Ia să vedem: mare greutate n'ar fi să facem și noi o intrare cât s'o putea mai măreață. Eu imi iau biciu 'm nână, șed drept și mân iute; tu — ține-ți buchetu'n poală, deschide-ți umbreluța pembă, și să vezi cum rămâne tott turgul cu gura căscată la noi!"

Chipul fetei se lumina o clipă; dar repede se stinsepara de pe față, în vreme ce zise:

„Am uitat: mama m'a așezat în diligență înăuntru, și poate că i-ar fi fost voia să mă aflu tot acolo când viu a- junge la al-de 'tușa Miranda! Poate c'ar fi mai distis să stau înăuntru, și atunci nici n'ar mai fi nevoie să mi dea cineva jos și nici n'o să-mi mai umfle vântul rochia; și ași deschide ușa și m'ași da jos singură din trăsură, ca să cadă-vărată cocoană. Ești bun să oprești un minut, ca să trec a loc?" Cu bunătate vizitiul își opri caii, ridică pe sus pe agitata mică ființă, deschise ușa și o ajută să se uce în diligență, punând liliacul și umbreluța trandafirie alături de dânsa.

„Am făcut un drum frumos împreună", zise dânsul, „și ne-am făcut buni prieteni, nu-i așa? N'o să uiți vorba noastră despre Milltown?"

„Vai de mine!" strigă ea cu infocare. „Da' ești sigur că n'o să uiți nici d-ta?"

„Doamne ferește! Pe cinstea mea!" jură d-l Cobb cu sfințenie, sărind din nou pe capră; și, pe când diligența unecea la vale prin sat, printre arțarii cei verzi, cei ce se utau pe la ferestre văzura o zănișoară de fată oacheșă la obraz, cu

o rociee de stambă gălbuie, stând solemn în fund și ținând strâns într-o mână un buchet mare, iar în cealaltă o umbrăluță trandafirie. Dacă ar fi avut ochi buni, când diligența sse opri la poarta vechei Case-roșii ar mai fi putut vedea căe năpraznic se ridică și se lăsă o placă de stambă în dreptul inimei care bătea să se rupă, cum aci se ivea, aci piercea roșeața de pe niște obrăjiori ca ceara și cum plutea o ceață de lacrimi în doi ochi negri sclipitori: călătoria Rebeccei se sfârșise.

„Uie că s'a oprit diligența la poartă la fetele Sawyer“, zise dna Perkins către bărbatu-su. „Trebue să fie nepoată-a de pee la Temperance. Ci-că ele i-au fost scris Aureliei și au fost cerut-o pe-a mare, pe Hannah, dar Aurelia le-a răspuns că mai de grabă s'ar îndură de Rebecca, dacă lor le e tot una, și așa ci-că vine Rebecca. O să fie o bună tovarășă pentru Emma noastră; dar nu știu, zău, de-or ține-a-o trei luni! Pare ieagră ca o țigancă, după cât pot vedea,—neagră și istețăi. Umblă vorba, că unul din neamul lui Randall ar fi fost ținut o Spaniolă — una care dedea lecții de muzică și de limbi streine într'un pension. Lorenzo eră negru ca cianul, dacă ți-aduci aminte; și fata-i tot așa. Nu știu, zău, la urma urmei, dacă-o fi rușine să ai sânge spaniol în vine, des dacă a curs multă apă pe gârlă de-atunci și de-o f fost femeie de treabă, săraca!“

(traducere de Elena Rădulescu-Pogoneanu).

(Va urmă)

INSEMNĂRI

PRIVITOARE LA ISTORIA CULTUREI NOASTRE

Apărarea școlilor românești de peste munți.

Când se vorbește despre greutățile, pe care le întâmpină dezvoltarea culturală a poporului românesc din Transilvania și Ungaria, puțini își dau seama cât de crudă e realitatea.

Iată graiul cifrelor :

Protopopiatul	Oblig. a cer- ceta școala.	Cercet. școlă conf. rom.	Cercetează școli streine	Cu totul	În procente
Deva	4.327	593	1.554	2.147	49 ⁰ / ₁₀₀
Dobra	2.187	435	181	616	27 ⁰ / ₁₀₀
Geoagiu	3.887	530	561	1.091	28 ⁰ / ₁₀₀
Hălmagiu	991	152	150	302	33 ⁰ / ₁₀₀
Hățeg	4.377	729	1.724	2.453	55 ⁰ / ₁₀₀
Hunedoara	2.680	136	1.151	1.287	47 ⁰ / ₁₀₀
Ilia	4.216	771	1.110	1.871	43 ⁰ / ₁₀₀
Orăștie	3.219	2.343	210	2.553	79 ⁰ / ₁₀₀
Zarand	6.234	1.779	324	2.123	29 ⁰ / ₁₀₀
La olaltă	32.103	7.488	6.955	14.443	43 ⁰ / ₁₀₀

Numai în comitatul Hunedoarei, unde toate satele sînt românești, dela 1907 până azi Ungurii au închis 135 de școli confesionale, românești—adică mai mult de jumătate!

Care e urmarea? — Osîndirea poporului românesc să rămână ignorant. Ori ai pune un copil de 7 ani să asculte lecții făcute în limba chineză, ori în ungurește. Greutatea e aceeași. Nonstruozitatea această pedagogică nu mai are nevoie de nici un comentariu.

Toate relele au însă și o parte bună. Această măsură va da Românilor un indemn și mai mare să se ocupe de școlile de adulți. Ceeace vor clădi în școală învățătorii unguri, vor putea dărâma cărțile de citire românești și grija mai mare de școlile populare pentru adulți.

Învățătorii din România să se gîndească din timp în timp la deosebirea dintre ei și toată sila care apasă dincolo pe învățătorul copiilor de Români.

S.

FAPTE, RECENSII, REVISTE

1. FAPTE.

ETNOGRAFIE. Profesorul C. Jireček, bine cunoscut prin lucrările sale asupra istoriei popoarelor din peninsula balcanică, a întreprins, în timpul șederei sale la Sofia, prin anii 1880—1885, o serie de călătorii prin Bulgaria și Rumelia, călătorii ale căror rezultate arheologice au fost comunicate publicului, cel puțin în parte, în „Archäologische-Epigraphische Mitteilungen aus Österreich-Ungarn“, vol. X., (1886). Extragem din aceste studii următoarele care ne interesează direct (pag. 51—52):

„În regiunea muntoasă dela vestul și nord-vestul Sofiei se găsesc puține urme antice, dar cari sunt cu atât mai prețioase. Aceste regiuni sunt destul de populate; satele lor, răspândite în lung și în lat în grupe mici de case, se întind până în cele mai adânci înfundături ale munților; pe de altă parte numeroasele *grădiști* (foaste cetăți), *siliști* (urme de sate părăsite), și *mănăstiriști* (ruine de mănăstiri) precum și comorile desgropate, ne arată că aceste văi înalte au o istorie, ce-i drept uitată, dar fără îndoială foarte veche, pe lângă multele numiri slave de localități, ne izbesc destul de numeroase numiri de sate și munți, de origine romană, cari sunt răspândite peste toată regiunea muntoasă, cuprinsă între Nișova, între cursul superior al Strumei și între Isker. În ocolul Iskret, în Balcani, un sat se numește *Cerecel* (rom. Cercel). În regiunea învecinată Visok există o localitate *Bukórovți* (dela Bukor rom. frumos); în regiunea muntoasă dintre Taribrod, Slivnița și Breznik se află localitățile *Cárnul*, *Radulovți* (descendenții unui Radul), *Ciorul*, *Gurguljat* etc.... Un stat însemnat în strămtorile râului Sucovo se numește *Vlasi*, iar muntele strâns din apropiere *Mimul*. Un munte lângă orașelul *Trn* poartă numele de *Circilat*; două sate din aceeași regiune se numesc *Herul* și *Banișor*. În regiunea Isvorului, la Nord de Küstendil, găsim numirile de *Crețul* (o parte a satului Gorno Ujno), *Borbúlovți* (ține de satul Resen), *Viturți* (ține de Ceșljanți). Acelaș

fenomen îl întâlnim în Sredna Gora. Între Zlatița și Filipopoli: lângă Koprivštica este o livadă *Ursulița* (dela numele Ursul), un povârniș *Crețul*, o vale *Dalboki Val* (dela bulg. Dălbok adânc și lat. vallis), un gât de pădure *Cerbul*; tot așa lângă Panagjuriște un părau *Merul* (rom. măr) etc. ... Aceste resturi de nomenclatură romană alipită la munți și văi înalte ne dă dovada unei populațiuni de limbă latină, care azi a dispărut și care nu mai e reprezentată în momentul acesta decât prin păstori vlahi nomazi, cari azi își au locuințele propriu zise la Marea Egee, la Salonic, Serres și Enos sau pe povârnișurile Pindului și cari vin în munții din interior numai pe timpul verii^a.

FILOSOFIE. Editura R. Piper & Co. din München, tipărește o ediție completă a operilor lui Schopenhauer în 14 volume, îngrijită de cunoscutul profesor din Kiel, Paul Denssen.

Această publicație e cu atât mai bine venită cu cât o ediție critică a operilor filosofului din Frankfurt lipsea, căci edițiile lui Frauenstadt și Griesbach erau necomplete, ne/sistematice și de multe ori greșite. În această ediție se publică pentru întâia oară și prelegerile ținute de filosof la Universitatea din Berlin, unde se abilitase docent.

X Y.

HIGIENĂ. Un jurnal medical, publică o statistică despre mortalitatea copiilor până la un an în diferite state și în diferite capitale și orașe mari: Moscova 356‰; București 217‰; Breslau 194‰; München 192‰; Marsilia 187‰; Viena 183‰; Bruxelles 174‰; Berlin 168‰; Copenhaga 156‰; Hamburg 156‰; Londra 113‰; Paris 105‰; Zürich 95‰; Amsterdam 95‰; Stockholm 91‰.

Să nu mai zicem că Bucureștii noștri nu stau în fruntea celorlalte metropole apusene și aceasta în ciuda alăptării naturale pe care o avem și pentru care cei din apus luptă pe toate căile.

A cui e vina? Și care ar fi mijloacele de îndreptare?

I. I. N.

LITERATURĂ. *Revue Bleue*, din 4 Ianuarie 1913, propunând un premiu literar pentru cea mai bună novelă ce i se va trimite, face în același timp, într'un scurt articol, o expunere a fazelor prin care a trecut genul literar al novelei în Franța, afirmând că el este într'o desăvârșită decadere. Cauzele scăderii în valoarea acestui fel de producție literară, din cele arătate în articolul „*decadența novelei*”,

par a fi următoarele: lipsa de idealitate a celor ce se ocupă cu genul literar novelistic. El se constată și din afirmări atribuite scriitorilor cunoscuți, ca cea următoare de pildă: „Ziarele îmi cer novele licențioase. Fiindcă nu am nici timpul și nici gustul de a le face, se îngrijește nevastă-mea de aceasta“. E sau nu adevărată literatură, puțin interesează, buna stare financiară a scriitorului sau a publicațiilor zilnice și periodice, — iată scopul. De aceea nu e de nici o mirare dacă se găsesc ziare ce recomandă autorilor ca „să nu abuzeze de stil“, de oarece aceasta e un lucru stricător pentru buna prețuire a ziarelor, de către cititorii lor. La noi s'a vorbit cândva despre efectul dezastruos al „americanismului“ în literatură. Se întărise constatarea făcută și prin studiul publicat de o revistă, tot franceză (La Revue), despre „crachul romanului“, acum vine și constatarea „decadenței novelistice“. Poate că observările facute în publicațiile străine, vor avea darul să fie mai bine primite. N'ar fi fară de folos și pentru literatura noastră.

E. C.

PSIHOLOGIE SOCIALĂ. *Revue Bleue* dela 1 Februarie 1913, publică și un articol, în care se fac unele constatări, privitoare la schimbarea produsă în *spiritul „tinerei generații“* franceze. Aceste constatări, merită să fie cunoscute și pentru că ele par să corespundă în unele priviri, cu anume schimbări efectuate în mentalitatea tineretului român.

Generațiile tinere, franceze, în bună parte, din timpul și imediat după anul atât de dureros pentru Franța, 1870, par a se caracteriza prin următoarele cuvinte ale lui Remy de Gourmont, publicate în *Mercur de France*: «În ce mă privește, n'aș da, în schimbul acestor ținuturi uitate Asalcia și Lorena, nici degetul cel mic dela mâna dreaptă, — el îmi ajută să susțin mâna când scriu; nici degetul mic dela mâna stângă, — îmi servește să scutur scrumul țigărei».

Astăzi însă lucrurile în genere par să fi stând cu totul altfel. În fața primejdiei venite de peste hotare, tineretul a părăsit cultul fantasmagoriilor ideologice. Simțul realității: legătura față cu trecutul, datoria față de problemele prezentului și răspunderea față de viitorul țării lor, sunt preocupările generației tinere: *prin fapte, nu vorbe*; de aceea și disprețul lor pentru «vorbărie». «Înțeleg să ia parte la viața politică a țării... din convingerea despre eroarea în care au căzut înaintașii lor încredințând puterile lor cetui de demagogi și de politicieni, care au adus Franța aproape de prăpastie». «În fața amenințării străinului și-au dat seama de datoriile lor, ca mijloace prin care vor putea să lucreze».....

E. C.

2. RECENSII

G. GIUGLEA ȘI G. VALSAN, *De la Românii din Serbia*, culegere de literatură populară, Buc. 1913.

O lucrare de cea mai mare actualitate. Doi tineri profesori, cari au făcut studii etnografice și filologice în Serbia, au cules și o seamă de cântece populare de la Românii din Craina. Volumul de 400 de pagini începe cu *Balade voinicești*, apoi continuă cu cele *Pescărești*, *Păstorești*, *De Iubire*, *Cu coprins mitologic*, *Cu coprins variat*, **Frângurele** și *Povestiri în proza*. La sfârșit e adăugat și un glosar.

Stând despărțiți de noi prin hotarul scrisului cu litere slavone, precum și prin lipsa de școli românești, poporul românesc din Craina și-a urmat dezvoltarea sa sufletească pe căi proprii. Balada buniioară e încă la el în plină înflorire. Citind „frângurele”-le, baladele și alte produse poetice din acest volum, ai impresia că intri într-o lume de eroism arhaic, cu vendetta și alte obiceiuri de mult dispărute.

Remarcabile sunt versurile din *Miu Aiducu*, unde se vede o seamea conștiință despre întinderea și puterea neamului românesc.

În curte la Ștefan Vodă
Mari boeri s'a strâns la vorbă
Tot boeri a *Țăriei*
A doile'a *Moldoviei*
A treile'a *Craioviei*
A patruilea a *Diului*
Ca stâlpii pământului!

Autorii sfârșesc prefața lucrării lor cu aceste duioase cuvinte: „Românilor pieriți făcându-și datoria, cum spune și cântecul lor, în actualul războiu balcanic, pentru mărirea Serbiei, închinăm această colecție, singura mângâiere ce li se poate trimite acum din țara liberă românească”. — Fapta tinerilor scriitori, de a fi dat „publicului mare prima dovadă de viață puternică a unui grup de peste 300.000 de Români, pe care i-am ignorat până acum”, va rămâne însemnată în istoria culturii românești.

s.

ARH. I. SCRIBAN, *Lupta contra scrierilor imorale*, Buc. 1913.

Distinsul cleric a strâns în volum un număr însemnat din articolele și studiile, pe care le-a scris în diferite reviste asupra acestui subiect. — Puțini bănuiesc marelui interes social ce se leagă de această problemă. Răsfoind însă lucrarea de față, ori cine se poate încredința că un popor nu poate trece multă vreme cu ochii închiși pe lângă o

asfel de problemă mai ales într-o țară, în care literatura imorală are un activ agent de propagandă în elemente etnice, dușmane întăririi statului. — Socotim că opera de față ar trebui să fie în mâinile tuturor educatorilor noștri și sperăm că membri clerului vor fi cei dintâi care să tragă din ea toate consecvențele ce urmează.

M.

VASILE LASCĂR, *Discursuri politice*, Buc. 1912.

O mână pioasă a strâns la un loc discursurile lui Vasile Lascăr. În precuvântare ni se spune că volumul cuprinde „cel mai înțelepte cuvinte ce s'au spus de pe tribuna românească.... Sunt sigur că va veni timpul, când alții vor recunoaște, ceace mie, prietenul său, îmi este greu să spun: că Vasile Lascăr a fost cel mai genial bărbat de stat român”.

Afirmarea aceasta dovedește că adnotatorul discursurilor fostului ministru nu va putea face o lucrare destul de critică asupra operei bărbatului politic în chestiune. Alături de adnotațiile, foarte reduse de altfel, stă însă cu valoarea ei proprie activitatea omului politic de numele căruia se leagă cea din urmă reformă electorală. Recitind numeroasele interpelări și discursuri ocazionale dintr-o perioadă de aproape un sfert de veac, scriitorul istoriei contemporane va putea prinde și din cugetarea lui Lascăr sugestii interesante asupra mersului ideilor politice în România. V. Lascăr a jucat un rol însemnat, luând cuvântul pentru a apăra guvernul în zilele de turburare de la 1833.

T. N.

DR. A. V. GRĂDINESCU, *Rolul Capsulelor supra-renale în circulație și în schimburile nutritive*. Este titlul unei lucrări pentru teza de doctorat în științele naturale la Universitatea noastră. O lucrare, făcută în laboratorul de Fiziologie de sub direcția fiziolog. Atanasie, lucrare completă asupra rolului în nutriția generală a acestor mici dar capital de însemnate organe, care sânt așezate de-asupra rinichilor. După un scurt istoric al chestiunii capsulelor supra renale urmează mai multe capitole în care se tratează despre: supraviețuirea animalelor în urma extirpării acestor capsule, și autorul ajunge la aceeași concluzie ca și experimentatorii Brown-Séquard, Abélous ș. a., că animalele — câinii — nu pot supraviețui mai mult ca 48 de ore; alt capitol despre modificările sâng. lui în lipsa acestor organe; altul despre modificările schimburilor respiratorii; modificările funcției de termogeneză, modificările schimburilor nutritive; modificările limfei; acțiunea adrenalinei — substanța secretată de aceste glande — asupra vaselor sangvine și în general asupra animalelor normale și

a celor lipsite de capsule. Fiecare din aceste capitole constituie un adevărat document științific prin numărul mare al experiențelor iar concluziile autorului, în unele puncte opuse celor susținute de fiziologiști cunoscuți, se impun prin varietatea și prin bogăția materialului de experiență: „Capsule supra-renale — adevărate glande cu secreție internă — sânt necesare vieții; extirparea sau distrugerea lor într'un mod sau altul, aduce inevitabil moartea repede din cauză că lipsește secreția acestor glande, care modifică după împrejurări diametrul capilarelor sangvine și limfatice și face că endateliu acestora să execute schimburile nutritive ce au loc continuu între sânge și celulele organelor. În lipsa acestor capsule schimburile materiale între sânge și țesuturi sânt profund tulburate și aci trebuie căutată moartea animalelor cărora li s'a scos aceste glande“.

I. I. N.

I. G. BIBICESCU, *Les revendications de la Roumanie*, Buc. 1913.

Autorul reamintește o sumă de fapte de caracter internațional, spre a dovedi că diferendul româno-bulgar nu e o chestie de interes local. Mai întâi, tratatul preliminar dela San-Stefano prevedea dărâmarea tuturor fortificațiilor dela cetățile de pe lângă Dunăre, pentru a asigura libertatea de navigație pe acest fluviu. Tratatul din Berlin (art. 11) cere acelaș lucru. Bulgaria însă l-a călcat și a ridicat întăriri în contra noastră.

Al doilea, cadrilateralul ni se cuvenea la 1878; l-am refuzat, dar acum trebuie să-l luăm. „Dacă Bulgarii refuză de a-l da de bună voie, România nu trebuie să ezite a-l ocupa“ pentru a asigura libertatea gurilor Dunării.

Autorul apără apoi ideea unei federațiuni balcanice. Reamintește de asemenea art. 4 al tratatului din Berlin, unde se *prevăd măsuri de asigurare a libertății Românilor din Bulgaria*.

Broșura d-lui Bibicescu e o contribuție prețioasă la lămurirea opiniei publice în momentele grele de azi.

M.

3 REVISTE.

OESTERREICHISCHE RUNDSCHAU. Ianuarie 1913. — Deutsche, Slawen, *Magyaren und Rumänen*, von dr. Alex. de Vaida Voevod. Evenimentele care tulbură de patru luni peninsula balcanică și sunt pe cale de a primejdui chiar pacea Europei, scot în cea mai puternică lumină rolul monarhiei austro-ungare chemate să dea numeroaselor neamuri ce-o alcătuiesc, garanția unui trai liber și a unei des-

voltări firești pe tărâmul economiei și culturai naționale Numai în desăvârșită unire la adăpostul coroanei Habsburgilor pot găsi Germanii, Slavii, Maghiarii și Românii tăria unei împotriviri cu sorți de izbândă la asalturile împărăției rusești. Azi, mai mult ca ori când, popoarele monarhiei vecine, fără deosebire de rasă și de situație politică, trebuie să vadă că nimicirea statului habsburgic ar aduce pentru ele ceasul peirei lor naționale. În adevăr, cele douăzeci de milioane de Slavi ar cădea în situația Poloniei rusești, Germanii ar avea soarta provinciilor baltice, Românii din Ardeal și regat ar veni să Ingrășe mai curând sau mai târziu rândurile Basarabenilor. Furtuna moscovită pândește amenințătoare la orizont. Visătorii panslaviști au pus de câțva timp în circulație fantoma unei alianțe ruso-române care să dea monarhiei austro-ungare lovitura de moarte, să deschidă Țarului calea spre apus și să făurească dela Tisa până la mare un imperiu al Daciei. E de la sine înțeles că svonul acestui cântec amăgitor de sirene va lăsa foarte reci pe români, cari își dau seama că izbândă imperialismului rus n'ar aduce pentru ei decât primejdii. Inșă, oamenii de stat ai Budapestei și Vienei trebuie să deslege cât mai grabnic situația incurcată din lăuntrul monarhiei. Timpul zorește. Ziua de mâine ar putea să fie cu tot felul de surprinderi. În Austria elementul german a părăsit de bună voe ambițiile hegemoniei politice, pe cari nu putea și nu se mai cuvenea să o exercite. În Ungaria vestita lege a îndreptățirii egale este încă slovă neagră pe hârtie albă. Cu toate că măsurile de împilare nu mai conținesc, frunțași politici ai naționalităților indeamnă cu stăruință la răbdare și devotament față de coroană. Pe când contele Tisa, îngrijat numai de izbândă maghiarizării cu tot prețul, adaugă în fiecare zi câte o nouă samavolnicie, făurește majorități parlamentare cu puterea baionetei și seamănă ura în sufletul celor apăsați, minutul decisiv al politicii europene se apropie și conducătorii statului habsburgic par a nu-și da socoteală de însemnătatea lui. L.

REVUE BLEUE. 8 Februarie 1913. Cu prilejul apariției unei scrieri a cunoscutului literat: Pierre Loti, un admirator al Turcilor, între puținii de cari aceștia se mai bucură, numita revistă constată antagonismul între „*folitică și sentiment*“, cel puțin în anume cazuri. E interesant mai cu seamă sfârșitul articolului amintit. El arată că spiritul Franței culte începe a se desbărâ de utopii ca: fraternitate, pace universală etc... „Doctrina bismarkiană a *Forței*“, care de sigur nu e o invenție a timpului modern, dar, pe care „cancelarul de fer“ avu măiestria să o reînținerească... pare a se impune oricând ca *unicul arbitru al conflictelor dintre națiuni*. Singura deosebire față de trecut

e că în loc de a vedea națiuni izolate luptând una împotriva alteia, se vor vedea mai curând grupuri de popoare sau sisteme de alianțe măsurându-se". Sunt și aceste rânduri un element pentru explicarea faptului de ce spiritul public francez ne este protivnic.

E. C.

CONCURSUL

«CONVORBIRILOR LITERARE»

În legătură cu unele discuții dintre colaboratorii Convorbirilor, adresăm cititorilor noștri următoarea întrebare: care sânt cele zece sau douăzeci de *proverbe mai de seamă din tot cuprinsul poporului românesc*?

Proverbe ca al Aromânilor:

Răsare soarele și fără să cânte cocoșul

dovedesc că înțelepciunea poporului nostru a găsit mijlocul de a exprima unele idei foarte fine în formă de o superlativă concentrare.

Răspunsul poate fi o simplă înșirare și clasificare a proverbelor celor mai alese, — și mai bine — poate fi însoțit de o motivare, arătându-se criteriul clasificării.

Aceeași întrebare o adresăm cu privire la cele mai bune 10 *epigrame* și 10 *novele* din toată literatura românească.

Răspunsul va fi trimis redacției cu numele închis într'un plic deosebit.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL NAȚIONAL

«Poezia Depărtărei» piesă în 4 acte de d-l Duiliu Zamfirescu.

„Sanda” d-lui A. G. Florescu și „Poezia Depărtărei” a d-lui Duiliu Zamfirescu alcătuiesc cele mai frumoase piese moderne din repertoriul original românesc. Sanda este o admirabilă comedie de moravuri, în care toate tipurile trăiesc, iar Poezia Depărtărei este o dramă puternică, adâncă, scrisă de un cugetător înzestrat cu un mare talent poetic. În ultima sa dramă, în care ne-a dovedit autorul, că posedă și mai mult meșteșugul scenei, regăsim și pe poetul de odinioară al Paulei care a plecat din Miramare și pe romancierul neîntrecut care a dat literaturii românești acele admirabile pagini din Lidia și Viața la țară.

Nu sunt nici destul de pregătit, n'am nici spiritul critic al criticilor de meserie și nici cadrul acestor cronici scurte nu îngăduie un studiu mai lung asupra personalității literare a unui scriitor, totuși ar fi interesant și de sigur că se va găsi cineva, mai curând sau mai târziu, care să studieze evoluția literară a unuia din cei mai fecunzi scriitori ai noștri.

Domnul Duiliu Zamfirescu, dela poezie a trecut la novelă, dela novelă la roman și dela roman la teatru. A trecut, prin urmare, pe măsură ce căpătă noțiuni nouă de viață, dela un gen la altul totdeauna superior celui alt, până la teatru, care e fără îndoială cel mai greu și cel care îți cere multă pregătire. Va reuși totdeauna să facă o piesă bună, poetul înzestrat cu spiritul fin, de psiholog, al romancierului, la care se adaugă și partea de tehnică, necesară unei opere dramatice ca să fie reprezentată. Poezia Depărtărei este produsul unei simțiri profunde de poet și al unui spirit de observație inerent unui romancier de seamă.

În „Poezia Depărtărei”, poezia o găsim imediat în subiect și o mai regăsim, mai ales, în dialogul viu, scânteietor, care însuflețește cele patru acte, iar spiritul de observație al

romancierului îl regăsim în însăși firea personajilor în sufletul cărora naște conflictul dramatic. Conflictul dramatic aci, e departe de a fi banal, nu știu dacă e nou, pentru că ți-e imposibil să fi urmărit literatura tuturor popoarelor ca să-ți dai seama intrucât un subiect este original sau nu, de sigur însă că ideea chiar de a ispitit pe mulți, nu i-a încurajat să scrie pentru că dela început se isbeau de o stavilă pe care d-l Zamfirescu a știut s'o înlătore cu succes.

Nu faptul că o femeie, fără să știe, se îndrăgostește de fiul soțului ei și că din pricina dragostei acesteia soțul îndepărtat zilnic de femeie, se sinucide, alcătuiește superioritatea piesei, ci adevărul omenesc pe care se reazimă întreaga clădire a piesei, ne interesează. Fabula în teatru trebuie să fie banală ca să poată fi accesibilă și lbsem ca să poată dovedi tăria ideilor lui idealiste ne pune în scenă oameni care trăesc și vorbesc ca restul comun al omenirii. Ideea minunată care se desprinde din drama d-lui Dădila Zamfirescu este aceea a depărtării între doi îndrăgostiți, depărtare care le aprinde și mai mult sufletul, cu cât timpul trece, în ciuda celor care cred că distanța poate ucidă în suflute dragostea. Și autorul ne dă un om în toată firea, îndrăgostit nebun de soția lui, mai ales când simte că o pierde, va să zică prima îndepărtare; o femeie însetată de dragoste dar obosită de aceea a soțului ei; un tânăr, fiul celui dăntai, fără să știe cineva, afară de tatăl și mama sa. Și pe această mamă, o femeie înșelată și sdrobotită care caută să se răsbune.

În zadar încearcă ministrul Văleanu să-l îndepărteze pe tânărul Haucke, imaginea lui rămâne în fundul sufletului ei «la care n'o să ajungi» îi strigă ea într-o clipă de exasperare, care îl și determină să se sinucidă. Moare; dar după ce a murit, își dă seama, dansa, cât de iubită a fost de cel ce nu se va mai întoarce, și alături de Haucke, care revine în țară își dă seama că cel ce-a murit e atât de departe!

Iată ce scria d-l Zamfirescu într-o scrisoare, astă vară, când prezentase piesa Direcțiunei Teatrului.

«Or cât de prozaic curge existența celor mai mulți muritori, pentru toți licărește, departe, lumina unui lăceafăr, ce pare a se oglindi în fundul sufletelor lor ca într-o apă de pe pustiuri: «este idealitatea rasei, în funcțiune de poezie».

iar după ce povestește subiectul, adaogă:

«După moartea bărbatului, femeia pare a înțelege deodată, că
 «ea îl iubea și că nu-l iubea de cât pe el, iar celălalt eră numai
 «o ficțiune ideală ce-i stăpânea sufletul și care din cauza ciudă-
 «țeniei caracterului său nu se confundă cu chipul bărbatului.
 «Moartea acestuia, prin urmare depărtarea cea mai cumplită și
 «ireparabilă, îi umple sufletul de remușcare. Ea spune celuiilalt că
 «nu-l mai iubește și nu l-a iubit nici odată; de unde, rană și
 «suferință pentru acesta.»
 «Iată „Poezia depărtării“»

* * *

Ca factură, piesa D-lui Zamfirescu îmi amintește pe Hervieu în „Le Reveil“ și „Connais-toi“. Dialogul e tot atât de viu și de strâns, acțiunea e tot atât de concentrată, nimic nu e de prisos, în frază nici o vorbă mai mult, în act nici o scenă care poate lipsi. Cele patru acte din „Poezia Depărtării“ sunt scrise de un om care pricepe și cunoaște teatrul; care ca și Hervieu, urmărește ideea către care tinde fără să se piardă în amănunte și ale cărui personaje au toate suflet de erou.

Pe lângă toate aceste calități, Poezia Depărtării, are una din cele mai însemnate pentru o dramă: impresionează. Nu e scenă care să nu te pătrundă, nu e situație care să nu te înfioare. Actul al 4-lea, actul în care Văleanu nu mai există, se petrece în acelaș decor unde s'a petrecut actul 1 și al 3-lea. Prin faptul că în aceste două acte, Văleanu s'a frământat în indoiala iubirii și că l-am văzut suferind în încăperea celor trei ziduri, actul al 4-lea, care se petrece după moartea lui, îți dă cea mai adevărată și cea mai sfâșietoare impresie a morții. Nu e! Suferim și noi împreună cu cei de pe scenă, pentru că decorul acela ne aduce aminte și pentru că iubeam pe nevinovatul în urma căruia plâng toți cei rămași.

„Poezia Depărtării“ este un bloc tăiat în marmură, care rămâne neclintit în dramaturgia română, iar vinele albastre care străbat marmura sunt firele de poezie, care se imbină atât de strălucit, în curgerea dramei, cu sufletul eroilor, acele suflete care ni-l înalță pe al nostru.

A. DE HERZ.

ANCHETA ȘCOLARĂ

DEZIDERATE PENTRU PREGĂTIREA CORPULUI DIDACTIC PRIMAR.

Pentru a completa pregătirea corpului didactic primar, o limbă — cea franceză — socotim că e numai decât necesară în programa de studii pentru a putea ceti unele scrieri pedagogice streine.

Cine crede, că programa școalei normale ar trebui să fie încărcată, mai mult decât atât, face o mare greșeală. Este în această programă atât cât trebuie, dar, dacă forța intelectuală a normaliştilor nu ajunge așteptările tuturor, este că ceea ce e în programă nu se face cum trebuie, rămâne între două coperte.

Vina aceasta apasă de sigur și asupra corpului profesoral al școalelor normale. Se știe că în recrutarea acestui corp nu se face *nicio selecțiune*. Profesorii cei mai destoinici și mai însufleșiți de ideal ar trebui să formeze pe învățători.

Adăogând la lipsa de selecțiune și *nestabilitatea*, care face să nu fie o unitate metodică în învățământ, ne explicăm și mai bine de ce rezultatele nu sunt cele dorite. Cum să se realizeze ceva solid când s'au văzut într'un an, la o anume școală, șapte !!! profesori suplinitori de limba română?

Multe scăderi, date în vileag, ale celor ce pregătesc pe învățători, ar putea susține alături de mine cele spuse, dar ele — pentru a nu jicni pe nimeni — trebuiesc păstrate într'un cerc cât mai restrâns: numai al acelor cari le-au observat personal și cari au relevat adevărul bazați numai pe această observație.

Instrucția militară în șc. normale. Introducerea instrucțiunii militare ca obiect de studiu în șc. normale a dat naștere la fel de fel de comentarii. S'a zis: introducerea instr. în șc. normale a adus cel mai netăgăduit bine învățătorilor: 1) că scutesc pe învățători de a sta un an la cazarmă și asta în

interesul învățământului ; 2) că în acel timp de 1 an, petrecut sub steag și-ar pierde parte din cunoștințele de specialitate. Aceste motive își au însemnătatea lor.

Mulțumiți însă nu pot fi cei ce văd lucrurile și dedesupt de haina pompei și a parăzii. Cine ar fi văzut—și câtin'au văzut?—școala normală din orașul C. trecând în fiecare Duminică la biserică cu 20 corniști în frunte, nu ar fi rămas puțin convins și mulțumit de progresele ce se fac la acea școală pe terenul armelor.

Felicitățile nu se mai conținau și conducătorii merg înainte pe drumul apucat.

Dând la oparte haina strălucitoare, care orbește pentru un moment pe mulți: haina parăzii, lucrurile stau altfel.

Pentru o reușită bună la paradă, pentru a face fală școlii și a arăta progres în pregătirea instr. militară mergând cu corniștii în frunte, bieții elevi—soldați normaliști—se instruesc de câte un gradat (serg. sau caporal).

Timpul necesar pregătirii carierii lor, e furat, căci, pe alocurea, contrariu programei, se fac câte 8—11 ore săptămânal de instr. militară.

Multe lucruri de administrație interioară, serviciile: serg. de zi, gărzi, etc., sunt în contradicție cu datoriile de elevi.

Mi-aduc aminte cum uneori, făcându-ne datoria ca militari, eram pedepsiți de unii dintre d-nii profesori, căci veniam în conflict cu regulamentele școlare. Cazul — dacă ajungea la cunoștința celor în drept, nu se cercetă și toate le ispășia elevul. Și să nu fi îndrăsnit să spui măcar cum s'a întâmplat faptul, căci, potrivit canoanelor militare, te așteptă întune-coasa și îngusta cămăruță.

Și câte nu stau ascunse, rămânând doar ca amintiri din trecut, bune de a întreține legătura sufletească a unui cerc de prieteni ce se întâlnesc și-și vorbesc de odinioară.

Să se mai știe, că toate acestea influențează asupra moralului viitorilor învățători și, în loc de oameni plini de avânt și dornici de a lupta pentru un ideal, vom avea oameni îmbătrâniți înainte de vreme.

D. P. MUGUR.

CRONICA ECONOMICĂ

IMPORTANȚA ȘI VALOAREA ÎNTREBUINȚĂRII ÎNGRĂȘĂMINTELOR CHIMICE.

Îngrășăminte solului este menită să aducă în sol: azotul, fosforul, potasiul și uneori și calciul, substanțe necesare creșterii plantelor cultivate pe sol.

Până acum 14 ani se întrebuințau în țara noastră numai îngrășămintele verzi și îngrășămintele cu gunoi.

Îngrășămintele chimice au fost introduse acum vre-o 14 ani, la început de către unii viticultori și au câștigat din ce în ce loc în cultura solului la noi în țară, așa că în timpul de față se consumă anual cam 450 vagoane de îngrășămintă chimice. Toate îngrășămintele cu azot și cu potasiu, și o parte din îngrășămintele cu fosfor se aduc din străinătate, iar în țară se fabrică numai o parte din îngrășămintele cu fosfor întrebuințate la noi ⁽¹⁾.

Deși gunoiul e cel mai bun îngrășământ al solului, totuși îngrășămintele chimice tind să înlocuiască îngrășământul cu gunoi de oarece existența gunoiului este legată de grija creșterii vitelor, iar îngrășarea cu gunoi a solului folosește un șir de ani după îngrășare.

Din aceste motive îngrășarea cu gunoi a solului este nefavorabilă astăzi când cultivarea solului se face pe temeiul maximului de câștig imediat.

Îngrășămintele chimice dimpotrivă se pot cumpăra numai la timp de nevoie și nu folosesc de cât în anul întrebuințării, așa că întreg folosul lor eventual, îl poate avea numai de cât cel care le-a întrebuințat.

Îngrășămintele chimice au însă marele defect, că, dacă seceta ori alți agenți naturali distrug plantațiile astfel îngrășate, atunci se pierde tot deodată și capitalul dat pentru îngrășămintă, de oare ce anul următor solul rămâne ca și cum n'ar fi fost îngrășat.

Îngrășământul cu gunoi însă nu se pierde din sol, care își păstrează astfel intactă puterea sa de nutriție pentru plante.

Pentru țara noastră îngrășămintele chimice aduse din afară

⁽¹⁾ Informațiile asupra consumului și fabricării în țară a îngrășămintelor chimice mi-au fost date de către „Biroul de informațiuni agri-cole din București” prin bunăvoința d-lui Dr. M. Zahareanu, șeful acestui birou.

sunt un capital pierdut, care micșorează valoarea producției țării și care micșorează în același timp interesul și foloasele pe care le-am avea de pe urma creșterii vitelor.

Valoarea nutritivă pentru sol a îngrășămintelor chimice este determinată prin analiza chimică. Prin analiza chimică a solului și prin experiențe pe teren se poate stabili nevoia de îngrășare a unui sol, și lipsa eventuală a elementelor nutritive pentru plante.

Întrebuințarea îngrășămintelor chimice este strâns legată de creșterea venitului net al cultivei, de oare ce de foarte multe ori se întâmplă că venitul net al cultivei este micșorat, cu toate că producția solului a fost poate sporită față de producția solului neîngrășat.

Îngrășămintele chimice pot fi supuse la multe falsificări și uneori pot să cuprindă substanțe care otrăvesc solul și care distrug culturile.

Falsificările și substanțele otrăvitoare pot fi aflate pe temeiul analizei chimice și uneori microscopice.

Între falsificări se pot cită și următoarele:

Sgura lui Thomas, care are o acțiune nutritivă puternică, este falsificată des cu pulbere de fosforite, cari au o acțiune nutritivă slabă (Dr. G. Lunge, *Chemisch-Technische Untersuchungsmethoden* II, pag. 430, Berlin 1905).

Pulberea de oase poate să fie falsificată cu un amestec de fosforite, de gips, de măcinătură de ferăstrău, etc. (Dr. G. Lunge, op. cit., pag. 435).

Dintre substanțele otrăvitoare putem cită următoarele:

În unele îngrășăminte potasice pot să fie perclorați care vatămă plantele, mai ales unele păioase. După cercetările făcute este de ajuns $1\frac{1}{2}\%$ și chiar $\frac{1}{2}\%$ de perclorați în salpetrul de potasiu, pentru ca să fie puse în pericol culturile de secară. Din acest punct de vedere cercetarea percloraților în îngrășămintele chimice este de cea mai mare însemnătate pentru culturi. (B. Sjölema. *Chem. Ztg.* 1896. 19. pag. 1002. ref. G. Lunge, op. cit., pag. 438. II).

În unele îngrășăminte chimice azotate pot să fie săruri otrăvitoare de cianați și de rhodanați, așa că aceste îngrășăminte trebuiesc neapărat cercetate (G. Lunge op. cit. pag. 440. II).

Cercetarea amănunțită a îngrășămintelor chimice întrebuințate în țara noastră este de mare însemnătate, pentru ca nu cumva cheltuielile făcute pentru aceste îngrășăminte să aducă otrăvirea câmpurilor, în locul unui grabnic câștig visat.

DE LA ROMÂNII DE PESTE HOTARE

RAVAȘ DIN TRANSILVANIA

De curând s'a săvârșit sfințirea și intronizarea noului episcop al diecezei greco-catolice (și române) din Lugoj. Un fiu al frumosului și mănosului Bănat a ajuns, după aproape 70 ani de existență a acestei episcopii, să fie intronizat episcop, stăpân sufletesc al românilor gr. catolici sau uniți de prin meleagurile bănățene.

Noul episcop, Ilustritatea Sa Dr. Valeriu Traian Frențiu, este coboritor din o veche familie țărănească din frunțașă comună Ticvaniul-mare de pe Valea Cărașului. A studiat la Blaj, Budapesta și Viena. Reintors dela studii a venit la aula episcopescă din Lugoj de unde a trecut ca paroch și prototereu la Deva, mai apoi vicar la Hațeg. Din acest post a fost apoi orânduit prin ordinul guvernului maghiar în fruntea episcopiei de Lugoj.

După trecerea episcopului Vasile Hossu la Gherla, în jurul scaunului episcopal din Lugoj a început o luptă foarte crâncenă. Două partide se frământau. Durere, nici unul românesc. Unul din partide ridicase pe scut pe canonicul Ioan Boroș, acest partid se compunea din prefect, suprefect și toți corifeii ideii de stat din românescul comitat de graniță al Cărașului, om credincios pururea celor dela putere.

Celălalt partid compus din sfărmăturile partidului burdist ca Șeghescu, celebrul profesor universitar, și ceata moderaților a pus unghia în gât pentru candidatul său care, după cum s'a văzut din rezultat, n'a fost altul decât actualul episcop Dr. Valeriu Frențiu.

La intronizare în istorica catedrală a Blajului s'au ținut și cuvântări maghiare. Cuvântul «român» a fost evitat pe întreaga linie.

La intronizare în Lugoj aceleași vorbiri pistrițe. Cu alte cuvinte s'a vorbit și românește. Noul episcop ajunge tiner în scaunul episcopesc. Nu are nici 40 ani. Tot omul de bine și cu deosebire tot românul este în drept prin urmare a aștepta

o laborioasă și înaintea de toate românească activitate în dieceză. *Să fie nu episcop catolic, ci vlădică românesc* ca și fratele său mai mare din Caransebeș. Suntem dedați — durere — să vedem atât de rar manifestându-se partea românească a episcopatelor unite, în cât toată lumea se ține în drept a reclama aceasta.

Aceasta cu atât mai vartos cu cât noul episcop al Lugojului este cunoscut de «mare catolic». Știm, dar ne place a crede că, catolicismul nu a întunecat întru nimic caracterul său românesc.

Obștea românească de credință ortodoxă din Banat, obișnuită până acum cu certurile confesionale, cu încercările de proselitism, așteaptă cu deosebire mult dela noul episcop totmai în această direcție.

Corul episcopilor uniți vor fi ajuns la experiența, că vremea proselitismului a trecut și în deosebi ce privește pe români, «sfânta unire cu maica» Roma și-a pierdut farmecul. Azi uniți și neuniți au ajuns să vadă, că unirea a fost un ic minunat pentru a sparge corpul neamului românesc, ic, pe care și azi cu predilecție îl folosesc detentorii puterii de stat din Ungaria, cercând al vâri tot mai adânc. Ear «maica» Roma pentru un blid de linte sub forma vreunui adaus personal din partea guvernului maghiar—am văzut că jertfește cu ușurință zeci de mii de valahi «christifideles».

Deci, dela noul episcop al Lugojului, a cărui activitate nimeni nu o cunoaște, dar a fost apreciată de guvern—putem aștepta mult în direcția cimentării raporturilor de apropiere, cimentare și înțelegere între cele două biserici surori, crescute la tulpina plină de sevă a aceluiași arbore românesc. În așteptarea acestora a și primit presa românească cu atâta rezervă pe noul episcop.

Nu se știe încă „în al cui nume vine“.

În legătură cu chestia sufragiului universal care dominează spiritele din Ungaria, este semnificativă pornirea elementelor din Ardeal. În răvașul meu anterior, am remarcat atitudinea ostilă a sașilor față de oarecari «favoruri» pe cari le-ar oferi românilor noua lege electorală. Acum, s'a pornit o altă mișcare, de astă dată a maghiarilor din Ardeal sub firma «mântuirii patriei maghiare». Superflu a mai spune că si această mișcare se îndreptează tot împotriva bieților români. Pentru un maghiar get-beget, maghiar neaoș, bietul valah este o ființă de tot neînsemnată. Din «valah prost» din «valah puturos»

bietul român nu mai ese. Când la adevărate însă, acest soi de valah îl vede omul resărind pe de altă parte ca cel mai periculos element pentru poporul maghiar!

Impotriva acestei nemai pomenite obrăznicii de a cere drepturi politice se ridică acum «societatea maghiară din Ardeal.»

În fruntea mișcării stă Măria Sa Conte Ștefan Bethlen, coboritor sărac al principilor ardeleni cu același nume de acum două sute ani. Aducându-și poate aminte, frunzărind în vre-o condică familiară de miile de valahi cari formaseră oarecând «proprietatea» familiei lui, sufletul nobilului conte se va fi resvrătit la gândul că azi mâne va fi la fel cu oricare valah: Și de aceia a strigat în tulnicul maghiar ivirea pericolului: «Nu putem primi o lege electorală care să creeze Românilor posibilitatea de a majorisa pe maghiari. Nu putem primi o lege care să dea măcar numai unul din comitatele ardeleni pe mâna Valahilor. Nu primim legea până nu avem garantat rolul de conducere în Ardeal a elementului maghiar»...

Noi românii din Ungaria prea obișnuiți cu atari «delicatețuri» rămânem reci.

Neamul românesc, viguros pe lângă toate nevoile cari dau peste dânsul, își continuă calea înainte spre ținta care se va ajunge. Ear acei cari azi dețin puterea și fac legi, să facă înainte. Noi românii vom trăi de vor fi bune de vor fi rele. Căci neamul românesc de pe întregul cuprins românesc, fie dânsul sub orice stăpâniri, continuă să trăiască după legile proprii, legi cari nu sunt cuprinse în coduri, cari există însă adânc înrădăcinate în sufletul tuturor. Aceste legi ne țin pe noi pe aceste locuri de peste două mii de ani.

Un moment nou de înfrățire româno-maghiară a avut loc din prilejul intronisării noului episcop al Lugojului, la banchetului dat de acesta oaspeților. Cetitorii din România să știe un lucru. La noi în Ungaria, cu prilejul tuturor banchetelor la care participă în raport impistritat români și unguri, se ti-cluește cu siguranță și câte o înfrățire româno-maghiară. E superflun a mai spune apoi că aceste «frățietăți» și «înfrățiri» se uită deja a doua zi.

Cu prilejul amintit, învățatul episcop al Caransebeșului *D-r Miron Cristea*, chemat să vorbească a spus-o pe față că e; curată vreme perdată a ne mai înfrăți cu vorba la masă albă, câtă vreme afară în viața publică ne sfășiem ca lupii. Ci dacă este sinceritatea reală să se înjghebe în semnul acestei sincerități, un raport de justiție dintre români și maghiari.

Deci nu înfrățirea din gură, ci prin fapte. Vorbirea episcopului Cristea a făcut asupra cercurilor conducătoare maghiare prezențe la banchet cea mai profundă impresie.

Băncile românești își prezintă bilanțul de pe anul societărilor 1912. Din aceste bilanțe se poate vedea că cu tot anul critic, situația băncilor românești continuă să fie din cele mai solide. Un semn neîndoelnic acesta despre puterea curentului economic la românii noștri. În frunte merge „Victoria” puternicul institut românesc din Arad realizând un venit curat de 402 mii coroane.

Încă vre-o 10—15 ani de avânt economic ca cel de până acum—și nu cerem mai mult.

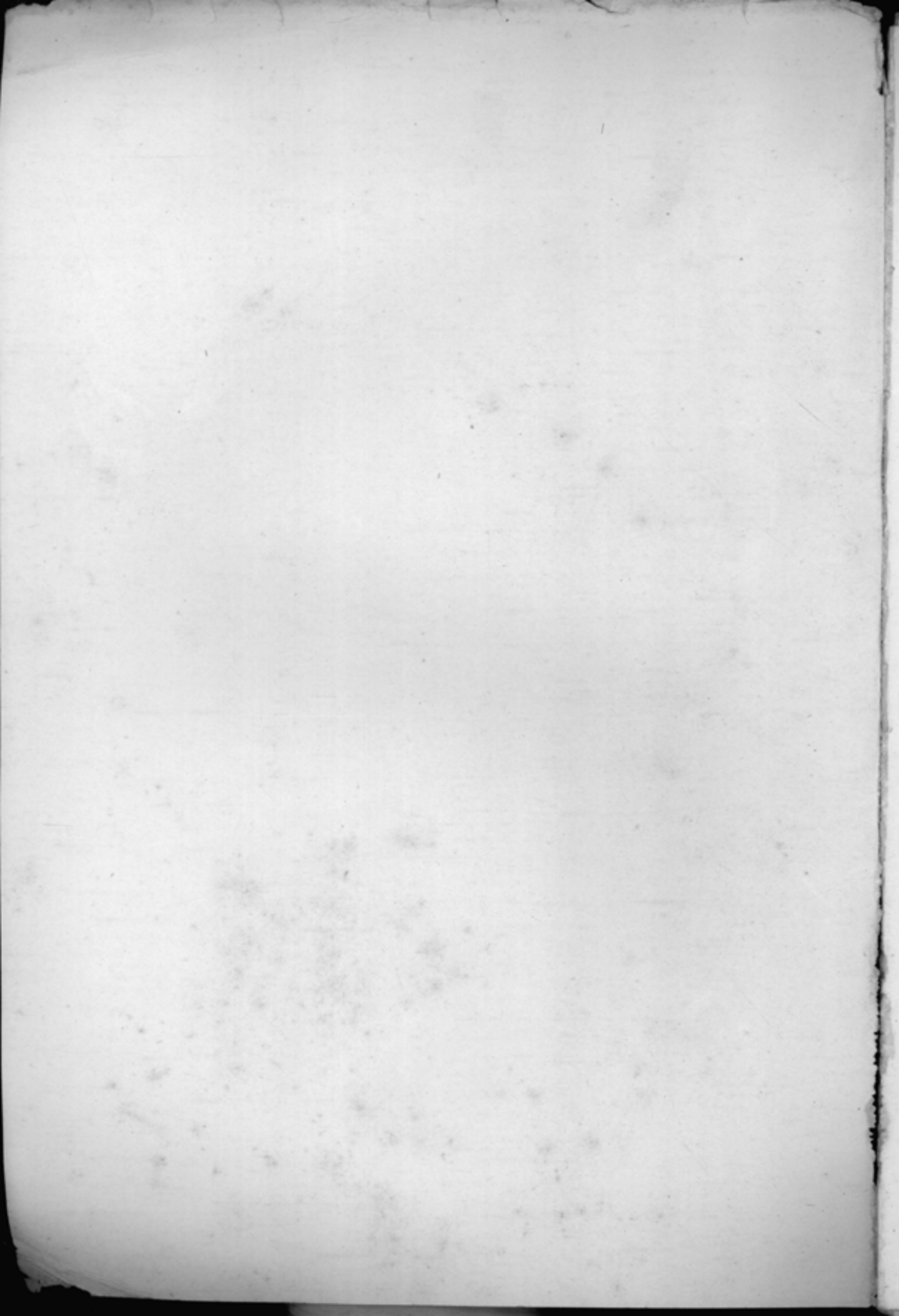
1913. II. 7.

RADU ROMAN

BIBLIOGRAFIE

- I. Bianu și N. Hodoș, *Bibliografia românească veche 1508 — 1840*, Tom. III, fasc. II, Buc. 1912.
- Arh. I. Scriban, *Lupta contra scrierilor imorale*, Buc. 1913.
- V. Lascăr, *Discursuri politice* Buc. 1913.
- B. Danubianu, *Monismul* (trad. din E. Haeckel) Buc. 1913, Librăria Nouă.
- G. Compayré, *Pestolozzi* (trad. de T. Popovici), Bibl. p. Toți, 1913.
- O. Tafrali, *Thessalonique au quatorzieme siècle*, Paris 1913.
- " *Topographie de Thessalonique*, " "
- M. Pacu, *Cuvântări diverse*, Galați 1913.
- St. Negulescu, *Atențiunea din punct de vedere psihologic și pedagogic*, Buc. 1912.
- E. Chiffa, *Freemăt de codru*, Bistrița 1912.
- E. Lovinescu, *C. Negruzzi, viața și operele lui*, Minerva 1913.
- I. G. Bibicescu, *Les revendications de la Roumanie*, Buc. 1913.
- N. Tabacovici, *Die Statistik der Einkommensverteilung*, Leipzig 1913.
- E. Socor, *Despre Populație*, Iași 1913.
- G. Murnu, *Vlahia mare* Buc. 1913.
- N. Dobrescu, *Istoria bisericii române*, Văleni de muște 1913.
- I. Atanasie, *Uniunea biologică română*, dare de seamă pe anii 1907—1912, Buc. 1913.
- G. Giuglea, și G. Valsan, *la Românii din Serbia*, culegere de literatură populară. Buc. 1913.
- D. Russo, *Elenismul în România*, epoca bizantină și fanariotă, Buc. 1912.
- P. Pipoș, *Jean Jacques Rousseau*, ideile sale pedagogice și critica acestora, Arad 1913.
- L. T. Bogo, *Români din Macedonia*, Epir, Tesalia, Albania, Bulgaria și Serbia, Buc. 1913.

Correspondență.—Din cauza lungimii câtorva articole, a rămas afară din acest număr mai multe studii, între care și cel pomenit de D-tră.

2392

h 160140

ANTICARIAT TIMIȘOARA
LEI 5**„GENERALA”**

SOCIETATE ROMÂNĂ DE ASIGURĂRI GENERALE

CAPITAL SOCIAL DEPLIN VARȘAT LEI 3.000.000

FONDURI DE GARANȚII PEȘTE LEI 1.000.000

Sediul:

BUCUREȘTI

Str. Corăbier 2

(Dela Sf. Dumitru 1908 în

edificiul propriu

Str. Smârdan

prelungită).

Agenții:

În toate ora

șele țării

**ASIGURĂ CONTRA DAUNELOR DE INCENDIU, GRINDINA ȘI TRANSPORT
(PLUVIAL, MARITIM ȘI TERESTRU)****ASIGURĂRI ÎN RAMURILE:****VIAȚĂ**

Asigurări după combinațiuni foarte favorabile și în condițiunile cele mai avantajoase.

Asigurări cu bonificare de 3% (trei la sută) asupra tuturor primelor plătite, etc.

Rente imediate și amânate

ACCIDENTE

Asigurările individuale cu și fără restituirea primelor.

Asigurări colective pentru lucrătorii industriali și agricoli.

Asigurarea responsabilității civile

PROSPECTE ȘI ORICE LAMURIRI LA CERERE**„CREDIT PETROLIFER”**

SOCIETATE PENTRU FAVORIZAREA INDUSTRIEI PETROLIFERE DIN ROMÂNIA

Sediul: BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI, No. 10

Adresa telegrafică: CREDIPETRO, București

CAPITAL SOCIAL AUTORIZAT 6.000.000 LEI

CAPITAL EFECTIV 5.000.000 LEI

Case de bancă: Direction der Disconto-Gesellschaft, Berlin; S. Bleichröder, Berlin; Banca Generală Română, București; Max I. Schapira, Ploiești

SUCURSALA: PLOEȘTI, AGENȚIA BUȘTENARI

CONDUCT PROPRIU: Buștenari, Grăușor, Băicoiu Buștenari. Participațiuni la întreprinderi petrolifere. Închirieri de vagoane-cazane, vânzări și cumpărări de petrol brut, precum și de toate derivatele petrolului.

Birou tehnic special pentru instalațiuni de ars pă ura, întocmește planuri și devize.

Atelier mecanic Câmpina: Instalațiuni complete de sondaj, boreranuri de orice sistem, rezervoare, căldări de aburi, tuburi nituite de sondaj, reparațiuni radicale de mașini cu aburi și pompe. Toate materialele și uneltelē necesare la exploatări petrolifere.**Stațiune de pompe Doftana:** Furnizează apă exploatărilor petrolifere din regiunea Buștenari-Grăușor.**Uzina electrică: Misișoara:** Furnizează lumină electrică exploatărilor petrolifere.**Exportațiunea:** de benzină, petrol lampant, ulei de gaz, uleiuri pentru motori, uleiuri lubrifiante și păcură.**Stațiuni de transbordare: BRĂILA ȘI CONSTANȚA**